MÜNCHEN 1 1962

CUPRINSUL

	Pag.
Societatea Academică Română: Cuvânt înainte	5
Mircea Eliade: Fragment de Jurnal	7
N. I. Herescu: Testament	30
Antoaneta Bodisco: Tristia - Triptic	33
Vintilă Horia: Monstrul	36
Alexandru Busuioceanu: Getică	48
Virgil Ierunca: Decalog	49
Paul Miron: Precuvântare	50
Petru Dumitriu: Caii cei mai bine îngrijiți	52
Aron Cotruș: Rugăciune - Psalm românesc No. 1 - În noi toți uriaș reînvie	56
Vasile Posteucă: Ţara	60
Eugen Drăgutescu: La șase ani de la moartea lui Brâncuși	61
Yvonne Rossignon: Întinsa toamnă - S'a întristat lumina	73
Al. Gregorian: Concert	75
Mihai Niculescu: Ce bine era în insulă!	77
Nicolae Caranica: Întâmpinare	97
Nicolae Petra: Fără titlu	99
Ion Pârvulescu: Eurydice pe bază de Argeș - Pădure, maică de ceață	102
George Racoveanu: Între Tradiție și Scriptură	104
Ştefan Baciu: El Interamericano	108
I. G. Dimitriu: Albatroșii	110
Al. Ciutacu: Lemuria	111
Negru pe alb: Cronici, idei, fapte	113

Mircea Popescu: In memoriam (Al. Busuioceanu, N.I. Herescu, A. Cotruș); Eugen Lozovan: Geneza unei cărți de exil: « Ovidiana »; Mircea Popescu: O polemică inutilă; Monica Lovinescu: Caragiale în R.P.R.; Vocația denunțului la Mihai Beniuc; R.S.R.: Un mare Cardinal savant (E. Tisserant).

Anexe: Activitatea Societății Academice Române	131

Congresul dela Londra (1962); Din corespondența Congresului; Cuvântul președintelui S.A.R., Mons. Oct. Bârlea, la deschiderea Congresului; Cuvântul Preasfințitului Vasile Cristea: Responsabilitatea în Împărăția lui Dumnezeu; Cuvântul oaspeților dela « The Newman Association »: H. Keldany: A dedicated laity 1862-1962; J. J. Scarisbrick: Reflections on the History of the Church.

SOCIETATEA ACADEMICĂ ROMÂNĂ

Revista Scriitorilor Români

1

MÙNCHEN 1962

Copyright 1962 by
Rumänische Akademische Gesellschaft
(Societatea Academică Română)

CUVÂNT ÎNAINTE

Noi aici ne vom lupta cu cuvântul cât vom putea
(Bălcescu, în exil)

Pretutindeni se ştie că peste « ţara doinelor » plină de ecourile tristeţilor din trecutul îndepărtat noi trişteţi s'au abătut. Frumoasa literatură română, care în epoca de liberă desvoltare crescuse falnică şi promitea să atingă mari culmi, la sfârşitul ultimului război a fost mutilată de grădinari travestiţi: unele ramuri ale ei, în loc să fie lăsate libere spre soare, au fost cârmite spre beciuri; altele au avut elanul tăiat de gerul din răsărit; altele au fost plecate la pământ, ca să nu dea roadă de durată; altele, înfine, au fost lăsate să se desvolte, dar pe seva lor au fost altoite buruieni străine. Astfel, o mare acţiune de sluţire a schimbat, şi ţine schimbată, podoaba de mai înainte.

O parte din talentele româneşti a aflat însă adăpost în lumea liberă, unde unele au câştigat faimă peste mări şi ţări. Prin reunirea acestor forţe din libertate se înfiripă REVISTA SCRIITORILOR ROMÂNI, editată de Societatea Academică Română. Titlul grăitor al acestei publicaţii nu vrea să spună că toate *talentele — sau geniile — româneşti sunt cuprinse în paginile ei, ci vrea să afirme că* spiritul *literaturii româneşti — adevăratul spirit! —, cu rădăcini adânc înfipte în trecut şi ramuri larg deschise spre viitor, e* aici *prezent şi viu.*

În această revistă, scriitori şi cititori, departe de ţară, îşi află ţara: *unii samănă ce au mai bun; alţii culeg ce e mai frumos; şi cu toţii se simt înmănunchiaţi în aspiraţiile spre ce e mai nobil. Şi unii şi alţii păstrează convingerea*

că nici roadele personale, nici folosul social, nu stau în desţărare. Ruperea legăturilor sufleteşti cu trecutul, cu istoria, nici nu e posibilă. Cine şi-o închipue, se amăgeşte! În faptele omului se întrezăresc moşi şi strămoşi! De aceea operele din această revistă sunt roade ale trecutului *românesc.*

Trecutul însă nu e singurul element ce dă viaţă acestei reviste. Pe lângă faptul că fiecare autor îşi are personalitatea *sa, în opere e întipărită şi o sinteză între trecutul ţării de origine şi influenţe din* prezentul *pe care fiecare-l trăeşte în* ţara de libertate. *După cum pomii crescuţi din aceeaşi sămânţă, când sunt plantaţi în terenuri diferite, fără să-şi schimbe firea, dau fructe cu nuanţe deosebite, aşa şi scriitorii români, adaptând efortul lor la nivelul înaltelor culturi occidentale, comoara istoriei proprii o îmbogăţesc, o luminează, îi dau nou suflu prin elemente filtrate din atmosfera culturii, în care trăesc.*

REVISTA SCRIITORILOR ROMÂNI, însă, nu vrea întoarcere în trecut, nici oprire în prezent, ci tinde spre viitor. *În această păşire înainte, efortul scriitorilor români are un sens nu orizontal, ci* ascendent. *Cultura — în cadrul căreia stă literatura — presupune alegere, îngrijire, înobilare. În deosebi,* limba română, *care — au recunoscut-o străinii —* este una dintre cele mai frumoase limbi din lume, *aşteaptă pricepută îngrijire. Nobilele calităţi ale fiecărui scriitor vor face ele însele plivirea.*

Legătură vitală între trecut şi viitor vrea deci să fie, în primul rând, această Revistă a Scriitorilor Români.

SOCIETATEA ACADEMICĂ ROMÂNĂ

MIRCEA ELIADE

FRAGMENTE DE JURNAL

Meilen, 6 Iunie 1959

Îl văd pe Jung, la Küsnacht. Nu l-am revăzut, cred, din 1953 sau 1954. Aproape neschimbat; doar puţin mai slab, cu doi dinţi căzuţi, şi sprijinindu-se în baston. Un ceas şi jumătate, în grădină, la umbră. Îl rog să nu vină la conferinţa mea de astăseară, la Clubul Psihologic, despre « l'Arbre du Monde et l'Arbre de Vie » — şi i-o rezum în câteva fraze. Apoi începe să vorbească el. Îşi aminteşte încă foarte bine tot ce-am scris despre simbolismul arborelui în *Le Chamanisme*. Vorbim despre o mulţime de alte lucruri: despre visul lui Dostoewski (Dostoewski a visat, când era încă tânăr, că privea odată o lună plină, strălucitoare, care s'a desfăcut în trei bucăţi, pe fiecare scriind: « Şi eu, şi eu, şi eu »), vis pe care Jung îl interpretează astfel: Luna, adică principiul feminin, spune lui Dostoewski că trinitatea nu e un mod exclusiv al Spiritului « masculin », aşa cum îl înţelege creştinismul. Vorbim despre *tao* (tocmai venise să-l vadă, acum câteva zile, Paul Mus, şi îi vorbise despre origina şi istoria caracterului chinez care exprimă termenul *tao*); despre E. Neumann, pe care-l găseşte prea raţionalist (un vis al lui Neumann cu o fetiţă e interpretat de Jung astfel: Neumann nu a integrat încă « creativitatea feminină » despre care vorbeşte atâta în scrierile lui).

La un moment dat, începe să-mi explice sensul numerelor la primitivi. Îşi aminteşte de experienţele lui africane. Repetă câteva cuvinte swahili cu intonaţiile diferite, care semnifică: « cinci », « multe », « foarte multe ».

Când îi spun că Zaehner, în *Mysticism, sacred and profane*, comentează, şi aplică, teoriile lui despre inconştientul colectiv, în legătură cu experienţa mistică — e încântat, şi-şi notează titlul cărţii. Îmi spune că doctorii şi psihologii sunt « prea stupizi şi prea inculţi » ca să înţeleagă lucru-

rile acestea. Când îi mărturisesc că *Psychologie der Uebertragung* e una din cărțile mele preferate — zâmbește și se miră. « Aici, nimeni n'a înțeles nimic! », îmi spune.

Foarte cordial, foarte amical, îl găsesc același ca în 1950. Aniella Jaffé și ceilalți din jurul lui mi-au spus, totuși, că obosește repede și că nu poate primi multă lume în aceeași zi. Alte « schimbări » aduse de bătrânețe: nu se mai interesează de terapii și cazuistică, nu mai citește pe teologii contemporani (E. Brunner, Karl Barth), dar e tot atât de pasionat de teologia patristică.

În timp ce eram în grădină, englezoaica bătrână care stă cu el vine și-i spune că un grup de germani îl așteaptă în fața porții, ca să-l fotografieze. Se sfătuiesc amândoi cum să scape: nu mă va conduce până la poartă, ci va intra în casă printr'o ușă din dos. Jung era furios: « Nu mai au nici o rușine! Te privesc ca pe un obiect, ca pe o pastă de dinți de curând lansată pe piață!... ».

Dejun cu Ernst Jünger și Philip Wolff (secretarul de redacție al lui *Antaios*) la Halbinsel Au, pe o colină deasupra lacului Zürich. Wolff a venit dela Bâle și E. Jünger din Germania, ca să discutăm sumarul Nrului 2 din *Antaios*. Jünger mă întreabă care sunt orele mele de lucru, și e surprins că lucrez atât de mult după-amiaza. Îmi dăruiește *Jahre der Okkupation*, ultimul volum din *Jurnal*. Discutăm o seamă de eventuali colaboratori — Zubiri, Julian Marias, Narr, Jettmar, etc. — și, pentrucă știam atâtea despre ei și despre lucrările lor, mă simt dator să mă justific: Istoria Religiilor e o disciplină imposibilă; trebuie să știi tot, să culegi documente din cel puțin douăzeci de discipline auxiliare (dela preistorie până la folklor), să umbli tot timpul după surse sigure, consultând necontenit specialiști de tot felul.

Paris, 9 Iunie

Regăsesc micul apartament din 19 rue de l'Yvette, pe care l-am închiriat pentru două luni. Când am urcat pentru întâia oară, în acea dimineață de 13 Mai, cărând, cu Cioran, geamantanele pe umăr până la etajul IV, mi s'a părut încărcat și mărunțel. Începe să-mi placă, acum. Din balcon, privesc peste grădinile caselor din față. In fund, Turnul

Eiffel. Strada urcă dela Métro Jasmin, ca într'un oraș italian. Într'o cămăruță îngustă, din dos, cu ferestrele deschise către un zid galben-cenușiu, mi-am adus o măsuță, cam șubredă, pe care încerc să scriu. Deocamdată, scrisori. Însemn toate aceste nimicuri ca să mă deprind cu Jurnalul.

13 Iunie

Zile de vară cum n'am mai cunoscut la Paris. Cerul e de un albastru mediteranian, neobișnuit de clar, și ziua întreagă bate un vânt de mare. Mă ispitește necontenit nuvela (*La țigănci*), dar nu mă pot apuca de scris. Am o sumă de alte lucruri de terminat.

20 Iunie

Aseară, la Suzanne Thèzenas. Îl revăd pe Michaux, după trei ani. Slăbit, îmbătrânit. Mi s'a spus că ia mescalină de cinci ori pe săptămână. Dar tot atât de interesant, spunând lucruri la care nu te aștepți. Între altele: când a sacrificat muzica, adică a renunțat să mai « compună » (în deosebi « des recherches avec le tambour »), ca să se poată dedica exclusiv picturii, a remarcat că pictura lui dobândește un « ritm muzical ». Simțea « ritmul » în braț, când picta. O artă la care renunți nu e total pierdută. Esența ei, misterul ei, trece în arta pe care te-ai hotărît s'o desăvârșești, practicând-o cu exclusivitate.

21 Iunie

René și Délia Laforgue ne invită să cinăm pe un Bateau Mouche. De zece ani voiam să facem această plimbare, Chris. și cu mine. Suntem fericiți.

Délia îmi vorbește de *Forêt Interdite*, pe care a citit-o de două ori. Mă întreabă de ce-am simțit nevoia « dublului », și pentrucă nu știam ce să-i răspund, amintindu-i doar că mi-a dat enorm de lucru, și că n'am respirat decât după ce l-am omorît pe Partenie — René îmi explică: dublul e Super-ego. Deci, eu am omorît super-ego, etc.

E amuzant că discutăm de roman în noaptea de Sânziene, făcând această plimbare cu vaporul la care visam de zece ani, și la aproape zece ani de ziua când m'am hotărît să scriu romanul.

23 Iunie

Una din fetele lui Jung, Dna Baumann, care se ocupă de astrologie (și în special de raporturile posibile între astrologie și psihologia de adâncime), îmi povestea, la Zürich, următoarele: A venit s'o vadă un tânăr olandez care luptase în Indochina. A contractat nu știu ce boală tropicală; și, când s'a vindecat, a descoperit că vede scheletele oamenilor; că, de fapt, nu vedea în oameni decât scheletul. Simțea că înebunește. Nu putea privi spre soția lui, pentrucă-i vedea scheletul. Apoi, a descoperit că vede pe străzi scheletele oamenilor morți de mult. Nu mai putea face deosebire între vii și morți. Disperat, s'a dus într'o mânăstire buddhistă. Unul din bonzi l-a învățat cum să suporte această condiție, și l-a mai învățat multe alte lucruri: cum poate ghici viitorul, cum poate ajuta și sfătui oamenii, etc.

Olandezul venise la Dna Baumann ca să vadă dacă Jung crede că va trebui să suporte « condiția » asta toată viața. Intrând, a spus că mai sunt acolo două femei. Pe una a descris-o în așa fel încât nu putea fi decât Dna Jung (care murise în 1955). Dar Dna Baumann nu credea în prezența ei reală. Îmi spunea: Dacă sufletul mamei e undeva, e desigur foarte departe de casa unde a locuit.

11 Iulie

Allan Watts îmi vorbea astă iarnă despre creștinism. Îmi spunea că a renunțat la creștinism când și-a dat seama că Dumnezeu e accesibil lumii occidentale exclusiv prin Imagina-Tatălui (Father-image). I-ar fi trebuit zece, cinsprezece ani ca să distrugă această imagină la un singur individ, ca să-l « deschidă » față de absolut. Și-a dat seama că munca aceasta era extravagant de lungă și de intensă pentru puținătatea rezultatelor. Și atunci a ales Zen.

Cu un alt prilej îmi spunea că în două secole America va fi jumătate romano-catolică, iar cealaltă jumătate va practica « un fel de zen ».

12 Iulie

Plecăm mâine dimineață, în mașină, cu Sybille și Jacqueline, la Ascona. Același grup ca și acum patru ani. Dar vom alege o altă rută.

Am petrecut vreo șase săptămâni în acest apartament. Am scris *La*

Țigănci — dar aproape n'am lucrat la conferințele « Eranos ». Doar în ultimele zile am avut destul timp ca să pot rămâne câteva ceasuri la Musée de l'Homme și Musée Guimet.

13 Iulie

Provins. Cele câteva case vechi, la picioarele donjonului, printre tei și paltini. În piață, restaurantul « Les Quatre Pignons », unde mâncăm, în grădină, excelent — dar apărându-ne de muște ca într'un târg din Basarabia.

Pe seară, vedem « les Sources de la Seine », lângă satul St. Germain. Izvorul face parte din « La Ville de Paris ».

Grota artificială și nimfa, amândouă instalate în 1867, sub Napoleon III. În bazin, un mare număr de monete. Se zvârleau, probabil, încă de pe timpul galo-romanilor.

Arborii enormi, care-mi aduc aminte de sanctuariile din Japonia. Deasupra Senei, care curge aproape nevăzută printr'un câmp de trifoi, libelule.

Dijon. Trecem pe lângă nenumărate grădini și parcuri, înainte de a ajunge la Hotel Central, unde găsim două camere libere pentru noapte. În bar, inevitabilul aparat de televiziune — și scaunele erau deja ocupate. Un grup de englezi, veniți într'un autocar, se pregăteau să contemple iluminațiile dela Paris.

Biserica Notre-Dame, cu patru rânduri de gargouilles, superb iluminată. Trecem prin Palatul Pompierilor; în curte, o orchestră, grupuri compacte, câteva perechi dansând — și din toate părțile, petarde explodând la picioarele noastre, în spate, peste umeri.

14 Iulie

Dijon: La Chartreuse de Champmol — astăzi spital. Nu mai există decât « le Puits de Moïse » și « le Portail de la Chapelle ». Superbul Ieremia; și Moise cu o imensă barbă, și cele două coarne. Îngerii care parcă atunci s'ar fi deșteptat din somn.

Parcul cu arbori bătrâni mă întoarce deodată într'una din pădurile

adolescenței mele. Dar care? Copleșit de tristețe, că nu mai izbutesc să-mi amintesc.

E suficient să te plimbi cu oarecare luare aminte în Franța, ca să înțelegi că, dacă n'ar fi fost vandalismul dela 1789, țara aceasta ar fi fost astăzi un muzeu. Aproape pretutindeni te întâmpină ruini de biserici și catedrale.

Seara la Friburg. Ne oprim întâi la Froideville, la Institutul Anthropos. După ce sun aproape cinci minute, apare un călugăr (cred, părintele bibliotecar). Nici R. P. Rahman, nici D. Schröder nu se aflau la Institut. Îi voi regăsi, sper, la începutul lui August, când voi reveni aici să lucrez.

La hotelul « L'aigle Noir », pe terasă, așteptăm să se ilumineze cele câteva monumente: primăria, bisericile de pe colină.

În seara de 9 Iulie am cinat cu Père de Menasce la restaurantul nostru de acum doi ani, pe Bd. St. Germain, colț cu rue des Saints Pères. Îi spuneam, între altele, cât de mult admir — și invidiez — pe matematicienii și fizicienii din zilele noastre, — cât de mult admir curajul lor intelectual, îndrăzneala lor. Nu le e teamă să se contrazică, nici să formuleze judecăți contradictorii asupra unei anumite structuri a realului. Cât de departe am rămas noi, « umaniștii » — adică filologii, istoricii religiilor, etnologii, etc. Suntem timorați, prudenți sau miopi până la imbecilitate. Și nu văd nicio schimbare în viitor. « Neștiințificii » se recoltează astăzi dintre mediocri și timizi, tineri cărora le e frică de viață și-și caută securitatea într'o meserie fără riscuri: profesorat, recherche scientifique, etc. Aventurierii, creatorii, îndrăznești nu mai « vin » la filologie, orientalistică sau istoria religiilor — așa cum se petreceau lucrurile pe la 1870-80 — ci se îndreaptă spre științele fizico-matematice. Un Oppenheimer, un Edmund Sinnott, un Jacob Bronowski e de neconceput « la noi », orientaliști, etnologi sau istorici ai religiilor. Noi atragem doar pe acei care n'au destulă « stamină » ca să se înfrunte cu o lume în criză, să-și riște « cariera » pentru o idee îndrăzneață.

15 Iulie

Pe o ploaie măruntă părăsim Friburg. Ne oprim în Thun — pe care nu-l cunoșteam încă — și luăm cafeaua în cea mai pitorească stradă din Elveția. Dejunăm la Interlaken, apoi urcăm spre Furka. Ploaie și negură,

iar sus, la trecătoare, ceața era atât de deasă încât înaintăm cu 10-12 Km. pe oră. Dar am avut o jumătate de ceas de lumină la Glacier du Rhône. Impresie extraordinară în peșterile de ghiață. La întoarcere, cu cât ne apropiam de ieșire, cu atât ghiața devenea mai transparentă, într'atât încât te-ai fi așteptat să găsești, afară, un soare orbitor de nămiază de vară. Nu era, totuși, decât lumina palidă a unei după-amiezi cu soarele acoperit de nori. Imagini paradisiace.

Petrecem noaptea în Hospental, la Gasthaus St. Gotthard. E atât de frig încât nu mai îndrăznim să ne plimbăm după cină. În fața noastră, la o masă vecină, privindu-ne tot timpul, o bătrână extraordinară, cu figura țeapănă semănând leit cu masca lui Beethoven.

16 Iulie

După ce trecem Gotthardul, regăsim cerul albastru și vântul cald al Ticinului. La Locarno, oleandrii roșii sunt încă în floare.

Și cu toate acestea, pentru prima dată în 10 ani, nu mai simt, când descopăr Lago Maggiore printre arbori și vile, beatitudinea fără nume, care mă făcuse să cred că, pentru mine, tărâmul acesta este sfințit, este un pământ care-mi poartă noroc. Poate, pentrucă C., vorbind azi dimineață la telefon cu Olga, fusese impresionată de slăbiciunea și oboseala care i se ghicea în voce.

Într'adevăr, când Olga ne întâmpină, în pragul Casei Gabriella, cu greu ne ascundem surprinderea. A slăbit 15 Kg., mâinile îi tremură. Șase luni, a zăcut bolnavă de gălbinare — după ce, în ultimii doi ani, suferise de urmările gripei asiatice.

Întristați că, pentru prima dată din 1952, nu găsim în camera noastră florile pe care le așeza Olga câteva ceasuri înainte de sosirea trenului.

În seara aceasta scot din geantă caietele și două, trei, volume. Într'unul din carnetele de acum doi ani, regăsesc aceste rânduri din *Voyage au Centre de la Terre*:

« — Nous allons descendre, encore descendre, et toujours descendre! Sais-tu bien que, pour arriver au centre du globe, il n'y a plus que quinze cents lieues à franchir!

— Bah! m'écriai-je, ce n'est vraiment pas la peine d'en parler! En route! En route! ».

Săptămâna trecută îi vorbeam lui Guy Dumur despre acest extraordinar *Voyage au Centre de la Terre*. Îi spuneam: ce pasionantă teză de doctorat s'ar putea scrie asupra universului imaginar al lui Jules Verne. Dumur mă îndemna să scriu eu acest studiu, încerca să mă convingă că numai un istoric al religiilor specializat în simbolism ar putea pătrunde și descrie lumile onirice ale lui Jules Verne. Evident, avea dreptate. Dar când aș mai găsi timpul pentru această carte? Am sacrificat deja destule cărți, înțelegând că nu mai am timp să le pregătesc pe îndelete și să le desăvârșesc. Printre altele: acea carte despre tinerețea lui Balzac, începută în 1948, și care trebuia să cuprindă și o analiză a întregii lui opere până la *Les Chouans*. Manuscrisul — vreo sută de pagini scrise mărunt, cu creionul — se află, împreună cu alte cartoane și dosare, în pivnița din rue Duhesme.

17 Iulie

Mi se părea azi dimineață că încep să înțeleg interesul lui Jung pentru ceeace el numește sincronicitate. Dacă materia și spiritul sunt două fețe ale aceleiași realități, există o corespondență între evenimentele psihice și procesele cosmice. Dar în acest caz, « primitivii » nu erau atât de stupizi pe cât se crede, când luau ca model al oricărei activități creiatoare, creiația prin excelență: cosmogonia. Imitarea rituală a cosmogoniei cu prilejul Anului Nou, sau al încoronării Suveranului, sau al vindecărilor, etc. — avea, fără îndoială, consecințe spirituale pe care noi, modernii, nu le mai putem înregistra.

Toate acestea aruncă o lumină nebănuită asupra rezultatelor la care am ajuns în ce privește funcția mitului cosmogonic în societățile tradiționale.

21 Iulie

Dimineața, aud din nou, dela una din vilele vecine, flautul. E o arie scurtă, un allegretto de o mare simplicitate, aproape naiv, copilăresc — — arie necontenit reluată. Uneori, o scurtă pauză; parcă flautistul s'ar fi oprit ca să asculte. Apoi, brusc, reîncepe — în acelaș tempo, ca și cum

ar repeta, fără grabă, fără să-și piardă răbdarea, o chemare adresată unor ființe numai de el știute.

Aud această melodie de câțiva ani. Un sentiment de împăcare cu lumea, de beatitudine fără înțelesuri.

22 Iulie

Când, acum doi ani, am ajuns, cu autobuzul, la Siena, ne-am îndreptat, îndată ce ne-am lăsat bagajele la hotel, spre orașul vechi. În piața vecină hotelului, ne-am oprit la o terasă, să bem ceva. Cerul era fierbinte, piața însuflețită. Se auzea, neobișnuit de puternic, amplificată până la stridență, o emisiune radiofonică. Muzică americană — « modernă » — jazz, *negro spirituals*, romanțe. Și deodată am tresărit amândoi: ni se părea că recunoaștem melodia. Într'adevăr: era aidoma aceleia pe care o auzisem, în Ianuarie 1957, la « Church of Deliverance », biserica unei secte negre recente din Chicago. Ne dusese acolo Cornelius Bolle. O sală imensă, ca de concert. Patru piane, pe estradă, și un cor de câteva sute de persoane, femei și bărbați, toți îmbrăcați în verde și alb. Pianele accentuau caracterul de jazz fără să poată, totuși, atenua sfâșietoarea melancolie, deznădejdea fără nume care răzbătea în melodia aceea obsedantă. Se desprindea refrenul: « Jesus! Jesus! ». La un moment dat, o femeie tânără din cor a leșinat. Am văzut cum a început să-și zbată brațele, ca două aripi rănite — apoi câțiva au transportat-o.

Îmi amintesc și acum de cele două negrese, extraordinar de frumoase, distinse, sobru și totuși atât de elegant îmbrăcate, care se așezaseră în spatele nostru, în sală.

24 Iulie

Mă deșteaptă, dimineața, zgomotul unui vapor de transport care înainta, neobișnuit de încet, pe Lac, îndreptându-se spre Brissago. Rămân mult timp pierdut în amintiri. Recunosc zgomotul remorcherului care traversa lacul Tekirghiol, dela Sat la Movilă. Cred că l-am auzit ultima oară în 1922 sau 1923.

Mi se întâmplă asta tocmai acum, când rescriu finalul nuvelei. Poate pentruca să înțeleg și mai bine că Movila, Tuzla și Constanța din *Ghi-*

citor în pietre aparţin unei geografii mitice, că nu « seamănă » aproape de loc cu ceeace erau, prin 1939, acele localităţi. Simt din ce în ce mai mult nevoia ca literatura mea să se elibereze de concretul geografic şi istoric. Bucureştiul din *Pe strada Mântuleasa*, deşi legendar, e mai « adevărat » decât oraşul pe care l-am traversat eu, pentru ultima dată, în August 1942.

26 Iulie

Laurens van der Post a petrecut, acum doi ani, câteva săptămâni aici, la Casa Gabriella. A plecat într'o dimineaţă, iar pe seară Olga a primit o scrisoare-express din Bellinzona. Van der Post îi spunea că-şi uitase dantura, pe măsuţă, în odaia lui, şi-i dădea adresa hotelului din Zürich unde să i-o expedieze. Olga a căutat zadarnic dantura. Îi telefonează la Zürich, şi-i spune: Ia caută-te în gură, poate că e acolo!... Într'adevăr dantura era acolo.

28 Iulie

Citesc, cu acelaş interes şi aceeaşi curiozitate ca în 1925, dar totuşi, în fond, dezamăgit, întristat, *La seconda nascita* a lui Giovanni Papini. Scrisă în 1923, trebuia să fie o continuare a *Omului sfârşit*, dar Papini n'a publicat-o: s'a mulţumit să utilizeze capitole sau fragmente. În afară de povestea întâlnirii cu familia viitoarei lui soţii, cartea e lipsită chiar de interes biografic. Două capitole polemice amintesc, nostalgic, de Papini din *Stroncature*. Restul, proză oarecare, cu scurte iluminări poetice. Înţeleg foarte bine de ce Papini nu s'a hotărît niciodată s'o publice.

Dar dacă şi restul ineditelor lui vor fi de aceeaşi calitate!... Am văzut în vitrina unei librării din Locarno *Giudizio Universale*, dar nu îndrăznesc încă s'o cumpăr.

29 Iulie

În vis, azi noapte, revedeam clasa mea din Swift Hall, 404, unde, anul trecut, ţineam un curs despre structura mitului. Unul din studenţi tocmai terminase de citit o lucrare despre miturile africane asupra originei

morţii. Şi acum încercam să le explic sensul aparentei stupidităţi a cauzei primei morţi (Dumnezeu trimite un animal să comunice oamenilor că vor fi nemuritori, şi animalul, din prostie sau neatenţie, spune exact contrariul, etc.). Toate acestea, evident, se întâmplaseră aievea, anul trecut. Le spuneam, atunci, că absurditatea « cauzei », care a introdus moartea în condiţia omului, este o expresie mitică a incomprehensibilităţii faptului morţii. Făceam chiar o comparaţie între expresiile literare pe care le-a utilizat existenţialismul francez (cf. *La Nausée*) ca să sugereze « absurditatea » existenţii, şi ridicola « explicaţie » oferită de mit pentru a da seama de faptul că omul e muritor. Rezumam, de fapt, un capitol — nescris — din cartea mea *Les Mythologies de la Mort*.

În vis, retrăiam toate acestea — dar, deşi expuneam aceeaşi teorie — cât era de limpede, de evidentă, de « inspirată ». Mă vedeam, şi mă ascultam vorbind, şi-mi spuneam: Este exact *aşa*! Cum de n'am înţeles asta mai înainte?

Sensul tuturor acelor « cauze » — în aparenţă atât de idioate, de ridicole — mi se părea nu numai transparent, dar şi de o imensă nobleţe.

2 August

Ne mutăm astăzi, pentru trei zile, în villa Shanti, vecină vilei Gabriella, invitaţi de Marie-Louise şi Christian Dehollain.

Am cumpărat ieri *Giudizio Universale*. Cu emoţie, am citit fragmentele din Jurnalul lui Papini publicate la începutul volumului. Îmi amintesc convorbirea din 1953. Nu se poate ca Papini să nu fi ghicit, destul de repede, riscurile unei asemenea gigantice întreprinderi; în primul rând inevitabila monotonie a « discursului autobiografic » pe care-l ţine fiecare din personagii în faţa îngerului. Monotonie accentuată de faptul că Papini acordă fiecărui personagiu cam acelaş număr de pagini (două, trei). Deşi drama fiecăruia e diferită, structura confesiunei rămâne aceeaşi: toţi vorbesc ca personagiile lui Papini, din *Gog* sau *Il Libro nero*. Proza clară, didactică, cu bine cunoscuta acumulare de adjective, ajunge uneori clişeu.

Sunt, totuşi, pagini admirabile, portrete scrise inspirat, în care regăseşti poetul din *Cento pagine* sau *Pane e Vino*. În special *Corurile* sunt de toată frumuseţea. Unele confesiuni — bunăoară Huzal, Haller, etc. — exce-

lente. Sunt convins că o antologie de câteva sute de pagini ar pune mai bine în lumină geniul lui Papini decât aceste 1300 de pagini ale unei opere incomplete. Ceeace mi se pare teribil și tragic în acest *Giudizio Universale* e faptul că, așa cum îl concepuse Papini, nu putea fi niciodată încheiat. De ce 300 sau 500 de personagii — reale și inventate — și nu 1000 sau 5000? Infinita varietate a condiției umane nu poate fi epuizată prin destine individuale, ci prin « existențe specii » (păstori, regi, criminali, etc.). Este ceeace a înțeles Papini când a început să scrie *Coruri* în loc de scurte confesiuni individuale.

5 August

De câte ori traversez Gotthardul cu trenul, îmi amintesc ce-mi spunea Riklin despre visele ofițerilor elvețieni care, în timpul manevrelor, dorm în tunelurile fortificate, câțiva kilometri în pântecul muntelui. Câțiva din ei au venit să-l consulte tocmai în legătură cu aceste coșmare. Se simțeau înghițiți în pântecul unui monstru gigantic, și acolo, nu erau digerați, cum te-ai fi așteptat, ci teșiți, striviți, uscați, pietrificați.

Teribila senzație a unei existențe care se pietrifică, păstrându-și totuși calitatea ei de viață trupească. Te simți teșit și solidificat, rămânând totuși un volum viu în trei dimensiuni, de carne și sânge; un corp care se poate mișca, deși devenise de mult imobil, împietrise . . .

Friburg, 6 August

După masă, cu autobuzul, la Institutul Anthropos, la Posieux. Dominik Schröder îmi spune că pleacă în Septembrie în Japonia, pentru mulți ani: profesor de etnologie la Universitatea catolică din Nagoia. Lucrez cinci ceasuri în bibliotecă, apoi îmi încarc geanta cu cărți și mă reîntorc la Friburg, în tovărășia unui preot spaniol, Antonio Pacios, care se pregătește pentru catedra de istoria religiilor din Madrid. După câte am înțeles, pasiunea lui e problema potopului. Crede în realitatea istorică a diluviului care a anihilat, acum vreo 12.000 de ani, aproape totalitatea populației globului. Totul a durat câteva clipe, cel mult câteva minute, nivelul mării crescând brusc cu vreo sută de metri. Atlantida.

Friburg, 7 August

În autobuz spre Posieux, un tânăr abate citase astăzi pe sf. Silvestru. N'am auzit contextul. Despre acest sfânt nu știu nimic altceva decât definiția pe care o dăduse el lui Dumnezeu. Știu asta dela Mircea Vulcănescu. Dumnezeu, spune sf. Silvestru, e ca ceapa — pentrucă e bun și te face să plângi.

Când le vorbeam, astă iarnă, studenților mei despre Meister Eckhart și teologia negativă, am comentat pe larg definiția sfântului Silvestru. Este poate cea mai strălucită ilustrare a teologiei negative: despre Dumnezeu nu se poate spune nimic. Cu cât o definiție pare mai adecuată (Dumnezeu e bun, puternic, creiator, etc.), cu atât e mai falsă. Și mai primejdioasă: pentrucă omul își închipuie, în acest caz, că a *înțeles* pe Dumnezeu, că *știe* lucruri precise despre El. Sfântul Silvestru a găsit formula prin care să arate că, Dumnezeu fiind indefinibil, despre El se poate spune *orice*. Că e ca ceapa — nu e mai puțin exact decât afirmația că e *summum bonum*.

9 August

Teribila furtună de ieri după amiază. La trei, cerul era negru, dela uzină se oprise curentul, și între trăznete auzeam vijelia ca o răsuflare metalică, nefirească, fără sfârșit.

Am lucrat necontenit. Mi-am adus dela Anthropos-Institut câteva volume despre « Cargo-cults » melanesiene. Voiu utiliza un anumit număr de exemple în prima conferință Eranos. Aș vrea să găsesc timp într'o zi să elaborez această temă: originile religioase ale mișcărilor politice, ale fenomenelor istorice dramatice. Explicațiile socio-economice ale Istoriei mi se par uneori exasperant de simpliste. Platitudinile acestea au făcut ca Istoria să nu mai intereseze spiritele originale, creatoare. Reducerea fenomenelor istorice la « condiționări » inferioare le videază de orice semnificație exemplară; tot ce e încă valabil și semnificativ într'o existență umană, dispare. Teribila banalizare a Istoriei, urmând, ca o fatalitate, banalizării sistematice a Lumii, desăvârșită mai cu seamă în sec. 19. Dar atunci, cel puțin, banalizarea Lumii avea măcar această justificare « istorică »: omul modern, occidental, vida Lumea

de semnificații extra-naturale ca s'o « cunoască obiectiv » și s'o stăpânească. Acum, nici măcar această justificare istorică nu mai poate fi invocată.

Ascona, 15 August

Azi după amiază am ațipit o jumătate de ceas, și am avut acest vis: priveam de departe, parcă printr'un ochean, coasta calcaroasă, abruptă, a unui munte. Văd mai multe crăpături și vizuini, apoi descopăr intrarea unei peșteri. Las ocheanul din mână și mă îndrept spre peșteră. Încep s'o cercetez, emoționat, surprins de tot ce descopeream pe măsură ce pătrundeam în adâncul ei. Și apoi, fără niciun motiv, mă deștept brusc — dar izbutesc să adorm din nou câteva clipe în urmă și, fără greutate, regăsesc peștera. Dar nu mai pot pătrunde în ea. Rămân la intrare, în lumină, și-mi aduc aminte că-mi spuneam: Acum am să mă deștept din nou, dar dacă îmi întipăresc bine în minte locul unde este peștera, am să pot s'o explorez în timpul viselor următoare.

Când m'am trezit definitiv, păstram încă certitudinea că mă voiu putea reîntoarce de câte ori voiu voi în peșteră.

21 August

Riklin îmi spune că W. Pauli, fizicianul, mulți ani n'a mai putut lua un taxi, pentrucă de câte ori se urca într'un taxi, intervenea ceva (un accident, o pană de motor, etc.) care-l împiedeca să ajungă la destinație. Seria aceasta de coincidențe ajunsese atât de conoscută în Zürich, încât la Universitate se vorbea despre « Pauli-effect ».

23 August

Azi noapte terminasem aproape de transcris a doua conferință. Dar îmi rămâneau de scris cele câteva pagini de concluzii. Speram să le pot scrie azi dimineață, înainte de a pleca la Casa Eranos. N'am izbutit. A fost o conferință interesantă, amuzantă (căci în prima oră vorbeam despre « Cargo-cults »), dar fără concluzii. Va trebui să le scriu la Chicago, când voiu revizui întregul manuscris.

Florența, 27 August

Plecăm în mașina lui Alain Daniélou spre Florența. E și Anne Hunwald cu noi. Dejunăm la Parma — oraș pe care aproape nu-l vedem. Căci Daniélou pare pasionat de un singur lucru: să alerge cu 140 Km. pe oră pe autostradă, să câștige timp. Dacă n'am fi fost noi, ar fi plecat mai de dimineață din Ascona, și ar fi ajuns seara la Roma. Așa, se oprește pentru noaptea asta la Florența. Cum n'am mai găsit camere la Berchielli, ne-am instalat în noul hotel din fața lui Ponte Vecchio, « Continental ». Dela fereastra noastră, vedem maidanul și ruinele, dar și turnul din care își iau zborul, acum, la apusul soarelui, lilieci mărunți și svelți ca rândunelele.

Florența, 28 August

Voiam de mult să citesc *Vita di Girolamo Savonarola* a lui Roberto Ridolfi. Mi-o cumpăr azi dimineață și îi tai foile în cafeneaua de pe Lungarno Acciaioli. Savonarola se convertește auzind predicând un călugăr augustinian, la Faenza — dar nu-l mișcă fervoarea călugărului, ci această frază din *Facerea*: *Egredere de terra tua*!. « Pleacă din țara ta, desparte-te de familia ta și de casa tatălui tău . . . ».

Mă gândesc din nou la « misterul » plecării mele din țară, în 1940, câteva săptămâni după moartea lui Nae Ionescu. Evident, credeam că plec pentru un an, cel mult doi. Dar plecarea aceasta mi-a salvat viața, apoi libertatea, iar în cele din urmă mi-a îngăduit să devin ceeace îmi era peste putință să ajung dacă aș fi rămas în țară: un scriitor care poate tipări ceeace gândește.

Legenda că Savonarola nu ar fi dat *l'assoluzione sacramentale* lui Lorenzo dei Medici, pentrucă i-ar fi cerut trei lucruri: să aibă credință (și Lorenzo ar fi răspuns că are), să restituie ce ar fi luat (Lorenzo ar fi acceptat și asta), să redea libertatea Florenței — la care Lorenzo ar fi întors spatele. Și atunci Savonarola ar fi plecat fără să-l dezlege.

Din Ridolfi (p. 75-79) aflu că legenda aceasta ar fi fost lansată de Silvestro Maruffi, dar a înflorit mai cu seamă în Risorgimento neoguelf și romantic, fiind acceptată și entuziast comentată de Villari. Imagina aceasta arhetipală: Savonarola profet al libertăților civice, Lorenzo

tiran absolut — era prea « adevărată », prea puternică, pentru a putea fi invalidată de documente și mărturii precise. Chiar prea eruditul și criticul Villari a crezut în autenticitatea ei istorică. Dar Ridolfi amintește scrisorile lui Poliziano și Carlo del Benino atestând că Savonarola, fiind chemat să împărtășească pe Lorenzo, a făcut-o fără șovăire. Mai mult: Carlo del Benino afirmă că vizita călugărului a fost pentru Lorenzo o mare consolare.

Dar întâlnirea finală între Tiran și fondatorul Statului popular era mai « adevărată » așa cum o prezentase legenda decât cum avusese ea loc în « istorie ». În « istorie », Savonarola se comportase ca un simplu călugăr creștin, care dezleagă păcatele celui care se pocăiește. În legendă, *trebuia* să ceară libertatea Florenței — iar Lorenzo *trebuia* să tacă, întorcând spatele.

Florența, 29 August

Piero Gerbore mă duce la Contessa Seristelli, în palatul ei de pe Arno, unde a murit Joseph Bonaparte. Contesa are 88 de ani, și în urma unui accident recent stă într'un scaun pe rotile. Are în fața ei o măsuță pe care mănâncă, scrie, citește. Și adaogă că măsuța i-a trimis-o Berenson când a auzit de accident. Neobișnuit de vioaie, de inteligentă, cu o memorie perfectă. E spaniolă, a copilărit la Paris, și soțul ei descinde din Machiavel. Dar Contesa a conoscut pe toți iluștrii ei contemporani, dela D'Annunzio și Papini până la Anatole France și Paul Bourget. Foarte amuzante amintirile ei despre D'Annunzio. Erau prieteni, umblau prin muzee împreună — și, adaogă, nu știu cât era de adevărat ce-mi spunea el despre arta etruscă, dar era foarte frumos — până ce, într'o zi, D'Annunzio a început să-i facă și ei curte. Atunci i-a spus: D'Annunzio, de ce m'ai ales tocmai pe mine? Pentru Dta toate femeile sunt la fel. El i-a răspuns: En effet, pour moi, la femme est une bobine autour de laquelle j'en roule le fil doré de mon imagination. La care Contesa a adăogat: Moi, je ne veux pas être une bobine . . .

Ascultând-o, îmi închipuiam cât fusese de frumoasă cu vreo 30-40 de ani în urmă. Nu știu de ce, mi-am amintit de eroina nuvelei lui Papini *O scrisoare neînapoiată*. Am întrebat-o despre Papini. Foarte juste observații. Bunăoară: lui Papini îi era teamă nu cumva să fie considerat

politicos, amabil, bine crescut. Ținea mult la legenda lui de « căpcăun », de « omo selvatico ».

Îl cunoaște, deasemenea, și foarte bine, pe Tucci. La Roma, Contesa primea prietenii dimineața, în budoar. Odată venise Tucci s'o vadă. L-a întrebat ce este « la tache mongole », și dacă o pot avea și alți oameni în afară de Mongoli. Evident, i-a răspuns Tucci. O am și eu. E o pată brună pe spate. — Arată-mi-o și mie, i-a spus Contesa, și Tucci a început să se dezbrace.

Dar în clipa următoare, dându-și seama că era în pat, și Tucci gata să-și scoată cămașa, i-a strigat: Tucci, au să vină prietenii, și cine o să ne creadă că te-ai dezbrăcat numai ca să-mi arăți « la tache mongole? ».

Florența, 30 August

Florentinii au acceptat toate reformele propuse de Savonarola, au acceptat până și principiul Păcii Universale — dar n'au acceptat niciodată ca femeile lor să poarte costume sobre, modeste, nici să renunțe la coafurile și podoabele lor. (Ridolfi, 253-254).

Florența, 2 Septembrie

Recitesc pagini din Giordano Bruno, în ediția lui Gentile. Sunt uluit de îndrăzneala înțelegerii lui. Recunoaște autenticitatea religioasă a păgânismului. Ghicește deja misterul retragerii lui Dumnezeu din Lume, transformarea lui în *deus otiosus*. La Chicago, va trebui să transcriu pe pagina alăturată textele însemnate în ediția lui Gentile (pe care, ca să n'o mai duc cu mine până la Roma, am și expediat-o astăzi, împreună cu alte câteva cărți, la Swift Hall). Dumnezeu, *come absoluto, non ha che far con noi* (*Spaccio*, ed. Gentile, II, p. 192). Retragerea lui Dumnezeu din Lume, eclipsa lui Dumnezeu, care obsedează gândirea teologică de astăzi, este un fenomen spiritual mult mai vechi. Începe, dealtfel, cu « civilizația ». *Deus otiosus* caracterizează toate culturile care au depășit faza primară (Sammler u. Jäger-Völker) și practică cerealicultura sau grădinăritul.

Florența, 3 Septembrie

Aseară au venit doi tineri gazetari dela *La Nazione* să-mi ia un interview. Veniseră cu fotograful. Era de față și Caragață, ca să mă ajute la italienească. Am vorbit de Papini, de yoga, de alchimie, etc. Beam împreună cafele în bar, și fotograful se pitea după fotolii ca să-mi surprindă expresii fericite. Ploua. Băieții păreau inteligenți, cultivați. Și totuși azi a apărut un articol oarecare, tern, și plin de inexactități (că ași fi studiat yoga în Tibet, etc.). Numai titlul e frumos, și adevărat: « Imparò l'italiano per leggere Papini ».

4 Septembrie

Plecăm cu autobuzul « Ciat » spre Assisi. În ultimele zile cerul a fost întunecat și burnița. Azi, dimineață glorioasă.

Ponte Sieve, și râul Sieve.

Arezzo. Însfârșit, vedem frescele lui Piero della Francesca. Era tocmai la sfârșitul liturghiei. Uluiți.

Cortona, pe munte. Patria lui Signorelli și a Sfintei Caterina. De revenit într'o zi.

Apoi Perugia. Fortăreața, basilica, palatul, fântâna. Cuvintele acestea îmi vor mai spune ceva mai târziu?

Ne apropiem de Assisi către trei după amiază. Vedem de departe Convento di S. Francesco și tot orașul adunat pe coasta muntelui, gălbui-alb-cenușiu.

Am fost aici, pentru o zi, în primăvara 1927. Nu-mi mai aduceam aminte decât de cele două biserici suprapuse. Eram, atunci, pasionat de opera și gândirea lui Ernesto Buonaiuti, fascinat de legăturile pe care le descifra el între Gioachino da Fiore și Sf. Francisc, pe deoparte, și între mișcarea franciscană, Renaștere și Savonarola, pe de altă parte. Dar deabia acum încep să înțeleg solidaritatea secretă între toate aceste mișcări de *renovatio* implicând, într'un chip mai mult sau mai puțin direct, împăcarea omului cu Cosmosul, recunoașterea că Lumea și viața e *bună*. Renașterea « păgână » se precizează când Biserica refuză să asimileze mesagiul lui Gioachino (= a treia epocă e iminentă, epoca dominată de Sfântul Duh) și nu fructifică dragostea Sfântului Francisc pentru Viață și Natură.

Petrecem două ceasuri în Chiesa inferiore și Chiesa superiore, încercând să identificăm frescele cu ajutorul ghidului ilustrat. Giotto mi se pare mai puțin genial ca la Padova, dar cât e de spontan, de sfătos, de « uman » . . .

Lungă plimbare în oraș. Primul oraș medieval italian pe care-l cunosc, în care clădirile moderne se integrează perfect în ansamblu; ași putea spune, se camuflează. Aceeași piatră galben-cenușie, același stil.

Ne-am oprit cameră pentru noaptea asta la Hotel Subasio. E aproape pustiu. Dela ferestre, vedem toată câmpia Umbriei, punctată cu măslini.

Seara urcăm din nou spre Convento delle suore svedesi. Aproape nimeni pe străzi. Bate un vânt rece dinspre munte.

Assisi, 5 Septembrie

Timpul s'a schimbat din nou. Plouă mărunt. Revedem Convento, apoi, pe ploaie, urcăm până la Catedrala San Rufino. Nicio librărie savantă, în care să poți cumpăra ediții franciscane și lucrări despre Assisi. Aceleași cărțulii și cărți postale ilustrate pretutindeni, în toate vitrinele.

Plecăm la 3.30, cu autocarul, spre Roma.

Roma, 6 Septembrie.

La River Hotel, Via Flaminia 39. Un hotel nou-nouț, inaugurat acum câteva zile. Și pentrucă via Flaminia se repară, aproape nimeni n'a auzit de el. Suntem primii — și deocamdată singurii — clienți. Nina Batalli ne-a oprit o cameră la etajul VII. Patronul trimite garoafe Christinei, fiind prima doamnă sosită în hotel. De pe terasă, se vede Roma întreagă, San Pietro ca și Villa Borghese — aceasta din urmă, chiar în fața ferestrei noastre.

În articolul « Antaios - Held oder Widersacher? » -, pe care-l publică Heinz Demisch în *Frankfurter Allgemeine Zeitung* di 22 Iulie (și în care ne acuză că vrem să încurajăm forțele telurice împotriva celor olimpice) găsesc citat un fragment din Stalin. Lui Stalin, bolșevismul îi amintea de Antaios, căci, întocmai ca și Antaios, bolșevismul este puternic cât timp e în legătură cu mama lui, masele.

Roma, 7 Septembrie

La Nina Batalli, regăsesc exemplarul din *Mostra personale* a lui Papini, pe care i-l dădusem acum zece ani, la Capri. Îl citisem în acele după-amiezi fierbinți, la villa Monacone, când întrerupeam, pentru două ceasuri, *Noaptea de Sânziene*. Îmi amintesc cât de emoționat citisem scrisoarea-prefață, în care Papini explica « prietenului Felice » (oare există?) cauzele pentru care e uitat, ignorat, criticat sau răstălmăcit în Italia. Restul volumului, cu totul oarecare. Dar îmi dau seama că, pentru mine, Papini reprezintă și altceva: adolescența mea, tinerețea în Italia, viața din țară, munca și biblioteca pe care am lăsat-o acolo. Orice contact cu opera lui Papini reanimează apele subterane care mă leagă de trecut — și de țară.

Pierd șase ceasuri ca să scriu și să transcriu cele 6 pagini despre « The sacred in the Asian religions ». Un text fără nicio importanță, nici pentru mine, nici pentru alții — căci nu aduc nimic nou la ceeace am spus deja în lucrările mele anteriore. Și așa trece timpul: scriind nimicuri, frânturi, lucruri care nu mă interesează. Și într'o bună zi mă voiu trezi gata de plecare (i.e. de moarte), fără a fi avut timp să scriu măcar una din cărțile maturității.

9 Septembrie

Încerc să scriu prefața, pe care mi-a cerut-o V. Buescu, la traducerea portugheză a *Nopții de Sânziene*. Romanul l-a tradus soția lui, după ediția franceză. Când, acum un an, doi, am acceptat să scriu această prefață, îmi spuneam că va fi un prilej să comentez romanul; poate, chiar, să scriu acea « Teorie a romanului », la care mă gândesc de mult. Dar nu voiu avea timp. E o după-amiază de vară târzie peste măsură de frumoasă. Nevralgia, începută la Florența, continuă. Va trebui să văd un dentist peste două ceasuri. Mă întreb ce-aș mai putea spune în această prefață.

10 Septembrie

In *Convivio* IV, V, 8, Dante are această idee extraordinară: că Christos n'a coborît pe pământ înainte ca lumea, prin imperiul lui Augustus, să cunoască pacea.

12 Septembrie

Vizită la Pettazzoni. Aflasem că fusese foarte grav bolnav, aproape pe moarte. Îl găsim, cum spune el, « în convalescență »: palid, slăbit, blând. Ne spune cât de mult l-a impresionat Japonia. De aceea, adaogă, eu sunt un atât de bun istoric al religiilor: pentrucă am trăit în India, am cunoscut peisajul și oamenii Asiei.

Plecăm totuși puțin melancolici. Îl vom mai reîntâlni oare în Septembrie viitor, la Marburg? Pettazzoni are 75 de ani. Complicații grave cu rinichii. I-am citit prima carte prin 1923-24. De atunci suntem în corespondență. La Calcutta, îi trimisesem odată cinci lire sterline ca să-mi procure toată colecția *Studi e Materiali*. Și-a adus aminte de acest amănunt douăzeci de ani mai târziu, la Paris, când ne-am cunoscut personal și când a descoperit că *Studi e Materiali* lipseau la Bibliothèque Nationale.

13 Septembrie

L-am cunoscut ieri pe pictorul Omiccioli. Seara în atelierul lui din Via Margutta, să-i vedem tablourile. A fost comunist până la revoluția maghiară. Extrem de bun, tăcut, rezervat, simpatic. M'au urmărit câteva ceasuri figurile lui de pescari, zidarul, omul cu bicicleta. Autodidact, dar îmi vorbește totuși de Quevedo. Ne invită la Romolo în Trastevere. Ne povestește multe despre Ustica, unde a petrecut cinci șase luni, și de unde a revenit zece ani mai bătrân.

Păcatul originar în Dante:

. . . nel petto onde la costa / si trasse per formar la bella guancia / il cui palato a tutto'l mondo costa (*Paradiso*, XIII, 37-39).

14 Septembrie

Roma non perit, si Romani non pereant (Augustin, Serm. 81).

15 Septembrie

Am plecat din Roma la două după amiază, pe o ploaie fină de toamnă. River Hotel a rămas din nou pustiu. Via Flaminia continuă să se repare.

Omiccioli ne-a dăruit un mic tablou — iar mie, eruditul volum al lui Bragaglia, *Pulcinella*.

După Civitavecchia, începe să se însenineze. Îmi dau seama, deodată, că în acest continuu vagabondaj, risc să nu mai mă regăsesc. Nu mai am *casă*, adică nu mai am, nicăieri, un loc al meu, un « Univers » al meu, de care să se lege, pe nesimțite, amintirile care vor constitui mai târziu « istoria mea ».

Simt acest risc, și uneori mi-e frică să nu mă pierd. Dar, pe de altă parte, mă simt un precursor, simt că mă aflu undeva într'o avantgardă a omenirii de poimâne sau răspoimâne. *Lunikul* rus a ajuns în Lună. Nu știu cât va fi de interesantă navigarea interplanetară, dar ea e inevitabilă. Personal, nu mă atrage — dar mă simt solidar cu toți cei care nu vor mai « locui » definitiv într'un colț al pământului.

Paris, 16 Septembrie

Ploaia fină, rece, neobosită, pe care o privesc dela fereastra noastră din rue de l'Yvette. Prima ploaie de nu știu câte săptămâni, mi se spune.

Paris, 21 Septembrie

Visuri. Eugen Ionescu îmi povestește: Jenny Acterian (care a murit acum câteva luni de cancer, în țară) i-a apărut tânără și frumoasă. Eugen știa, în vis, că e moartă. Jenny l-a cuprins în brațe și i-a strigat: Fiançailles, fiançailles! Apoi, curând după aceea, o a doua Jenny, aidoma ca cea dintâi, a intrat în odaie. Eugen le-a privit pe amândouă și s'a deșteptat. Rodica Ionescu ne povestește visul unui savant din Leipzig, Dr. Block, pe care l-a cunoscut la Serisy. La Veneția, întâlnește o femeie tânără, excepțional de frumoasă, care-l invită la ea acasă. Un palat. Ajung în dormitor, femeia se dezbracă și intră în pat. Doctorul, intimidat, vrea să stingă lumina, dar ea îi spune: Nu te deranja, o sting eu. Și brațul i se întinde deodată, lung de câțiva metri, și ajunge la buton. Și atunci doctorul se deșteaptă.

New York, 29 Septembrie

Vom fi, vreodată, mulțumiți de ce-am făcut, convinși că ce-am făcut salvează — sau măcar justifică — existența noastră? Îmi vine greu să cred. Mă întrebam, în avion, dacă un accident . . . Ceeace mă plictisea

nu era moartea, ci faptul că *nu terminasem nimic*. Am scris vreo 35 de cărți, dar niciodată nu le-am judecat mai aspru ca atunci. Simțeam că *trebuie* să scriu măcar două, trei cărți *bune*, dacă soarta m'a făcut scriitor. Și singurele cărți bune mi se păreau cele nescrise sau neterminate. Aveam cu mine manuscrisul *Pe strada Mântuleasa* și două caiete din *Jurnal*. Nu știu de ce credeam atunci că paginele acestea sunt atât de prețioase, dar vedeam *Pe strada Mântuleasa* (când va fi încheiată) ca singura mea carte literară *liberă*, scrisă pur și simplu pentrucă mă desfăta scrierea ei.

MIRCEA ELIADE

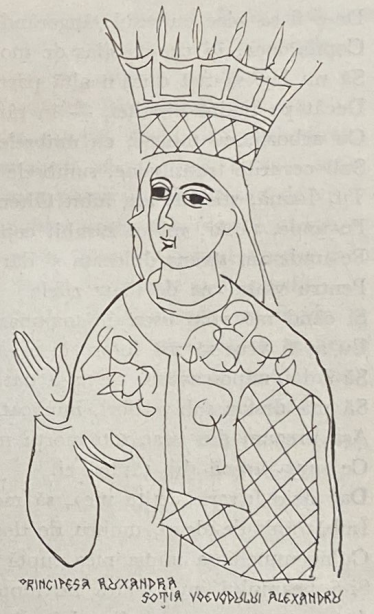

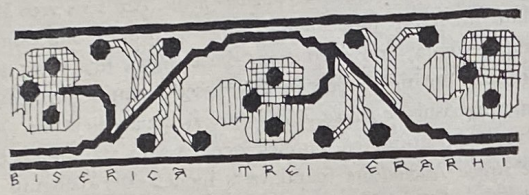

TESTAMENT

De-o fi să plec cu visul sângerând,
Copila mea, îți cer cu glas de moarte
Să nu lași să mă ducă'n altă parte
Decât pe malul Bistriței, — în rând
Cu arborii, cu tainele, cu umbrele,
Sub cerurile transilvane, sumbrele . . .
Tu, Ioană, știi cât am iubit Oltenia,
Pe unde, tânăr, mi-au zâmbit copilele,
Pe unde-am strâns dulceața și dârzenia
Pentru viața cea de toate zilele.
Și când mă voiu usca, în toamna mea,
Eu aș fi vrut să mă întorc la ea,
Să-i dau'napoi avutul ce mi-a dat,
Să mă desfac sub ierburi, împăcat,
Așa precum din veac toți morții mei,
Ce sunt țărână din țărâna ei.
Dar de-o fi scris, fetița mea, să mor
Îmbătrânit de-alean, umbrit de dor,
Cu'ngenunchiata inima mea ruptă
Și-a neamului învins fără de luptă,
Atunci nu vreau nici dincolo'mpăcare,
Nu vreau hodină, dincolo, nici verde,
Vreau și acolo jalea noastră mare,
Cu visul care'n moarte nu se pierde.

Fetița tatii, de-o fi scris așa,
Când ceasu'n poarta noastră va bătea,
Tu să m'așezi în car și să mă duci,
— Plătind la vameșii haini toți banii —
Spre zările de sânge și de tuci
Ale 'ntristatei noastre Transilvanii.
Și-acolo să mă lași, așa mi-e vrerea:
Să închid ochii singur cu durerea.
Da, singur.
Lângă apele-aurii,
Cu capul pe pământ voiu adormi,
Și-apoi, ca'n basmul cu mioarele,
Un giulgi de raze o să-mi țesă soarele,
Și lacrimile lunii-au să mă spele
Și stelele vor fi lumânările
Și frunzele își vor uni foșnirea
Cu-a valului, să-mi zică prohodirea.
Așa va fi, să știi, ca'n basmul scris
Pentru păstor de turme sau de vis.
Stingher, acolo voiu dormi mereu,
Tovarăș doar cu chinul nostru greu.
Ci lângă Bistrița n'oi fi pustiu . . .
În nopți cu lună valul va fi viu
Și'n maluri va suna, ca să recheme
Din țara morții ritmul de poeme,
Și-un viers se va înfiripa încet
(Căci versul vine'n veci lângă poet),
Și tainic îmi va spune la ureche
O nouă doină și cea jale veche . . .
Și doina va străbate mai departe,
Cu vântul ce prin frunze o s'o poarte,
Și frunzele la păsări o vor vinde
Și dela păsări fetele-o vor prinde,
Până'ntr'o zi tot omul va'nvăța
Doina cea nouă de pe Bistrița.

Ea va cânta în toți și'n fiecare
Plinirea iar a visului cel mare,
Pe care, Ioană, tu îl vei vedea.
Sau, dacă soarta se va'ntârâta,
Pe care tu-l vei duce mai departe
Și-l vei lăsa copiilor la moarte!

N. I. Herescu

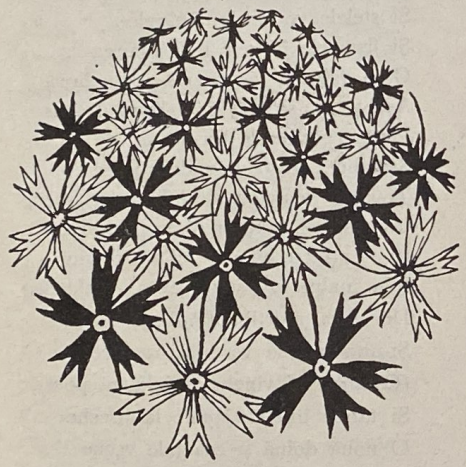

TRISTIA

Tempora si fuerint nubila solus eris

Lui N. I. Herescu

Pornirea sorții, stranie, divină!
(Oh! cer al Romei, seară fără urmă . . .)
Aud, în miez de noapte, luna plină,
Cum toarce fir ursitei, cum îl curmă.

În viforele-i crâncene Euxinul
Își duce între ghețuri rânduirea.
Dar țărmul pontic a'ndrăgit streinul
(Doar moartea de mai turbură amintirea).

Nu te doresc . . . nu . . . dulce oriflamă,
Ci ochiul umed, clarul trist de lună
În rece adormire de statuie . . .

La Tomis, în pustiu de'ngheț și rună,
Stau obosit în noaptea ca de lamă,
Privind cum fulgii cad, cum norii suie . . .

Antoaneta Bodisco

TRIPTIC

(In memoriam)

I

Spornica morții aripă cheamă
Somnul în tâmpla roșită de veghe;
Ochiul de fiară scânteie în umbră . . .

Cade în rouă o spaimă a firii;
Lutul îi soarbe sărutul prea rece,
Sufletul suie, domol, pe o culme . . .

Vine un svon ca o apă din Vreme;
(Glasul, în veci, adormit, al iubirii)
Vântul îl suflă și vântură spuza . . .

Stins, pe coclauri, un țipăt de ciută:
Săgetată otrava picură'n sânge,
Mușchiul mai simte avântul ei tânăr . . .

Ceas de urgie întunecă zorii;
Bezna sporește uimirea din pleoapă,
Trupul se duce în mâlul din ălbii . . .

II

Steaua trufașă ivindu-se'n luncă,
Setea mistuie snopii de aur.
Rodul e veșted și sarbăd în codri.

Ura pripașă, în goană, hotarul
Îl bate și-l spintecă'n două.
Cine, supt zodii, îi blestemă soarta?

Grâul se'ndoaie, își leapădă spicul;
Ceața păgână învolbură zarea,
Colb se ridică'n copita de lotru!

III

Tremură plopii la capăt de lume!
Fără zăbavă . . . nu . . . fără odihnă . . .
Grabnic, cu spor, ca un șarpe în suflet.

Noaptea se'nalță și țipă ca o bufniță,
Fără prihană . . . nu . . . fără pricină . . .
Trupul de ger e bătut și de viscol.

Goală e vița de vie'n rugină!
Fără aromă . . . nu . . . fără duh de tămâie.
Buna Vestire îngheață în sloiuri.

Antoaneta Bodisco

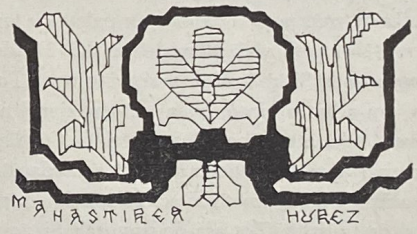

VINTILĂ HORIA

MONSTRUL

Amintirii lui M. C.

Am călătorit toată noaptea. Nu, nu sunt obosit. Nu e prima dată. Mi-e foame, mi-e frig. Abia aprinseseşi focul. N'am înţeles niciodată cum de te poţi scula cu noaptea în cap, când te culci întotdeauna aşa de târziu. Flacăra parcă ar fi aceeaşi. Timidă. Albăstrue. A dispărut. Iar apare. Tot mai puţin albastră, tot mai puternică şi mai periculoasă. Va consuma în câteva ore toţi buştenii din vatră. Ar cuprinde lumea întreagă, dacă n'ar fi stânjenită de o limită impusă de om în fiecare casă. E o fiară căreia omul i-a smuls toţi colţii, afară de unul, cel de care are în fiecare zi nevoie. Astfel se poate spune că omul e stăpânul focului. Însă dedesubt, tu ştii ce s'ascunde sub scoarţa pământului, în lăuntrul invizibil? Focul nedomesticit. Focul căruia i-ar ajunge un gest de revoltă ca să spargă pojghiţa civilizată a pământului şi să devoreze lumea, să nimicească vieaţă, să purifice universul. Dece mă priveşti aşa? Parcă nu m'ai cunoaşte. Iartă-mă, poţi să-mi dai un pahar cu lapte? Şi o bucată de pâine? Sacul am să-l pun aici, departe de foc. E adevărat că m'am schimbat mult, recunosc. Şi mă simt mai bine aşa. Tu n'ai citit încă ziarul, astăzi. Da, mi-aduc aminte, tu nu citeai ziarul nici atunci. Aflai noutăţile dela unul, dela altul, noaptea, când ... Astăzi, vestea am să ţi-o dau eu. Vino mai aproape. Nici nu mi-ai spus dacă îţi pare bine că mă revezi, după atâţia ani. Şi tu te-ai schimbat. Nu prea mult. Eşti tot atât de frumoasă şi de liniştită. Tot aşa de singură? Şi acum ca şi atunci, văd că ai scuturat, ai deretecat, ai măturat de as'noapte. N'a mai rămas nicio urmă de noroiu, sau de cizmă, la picioarele patului, niciun muc de ţigară, niciun cuvânt şi niciun miros în aer. Casa ta, parcă-i o casă de fată mare, sau de văduvă. Numai după mine nu măturai. Îmi spuneai că-ţi place să mă simţi lângă tine şi după ce plecam. Cum puteam să uit ochii tăi miraţi? Astă noapte ai avut oaspeţi? Dar la noapte aştepţi

pe cineva? Cum se poate? A, sunt cu toţii la cules, pe dealuri. Frământă strugurii cu picioarele si mulţi dintre ei se gândesc la tine. Unii muncesc, ştiu, numai ca să aibă cu ce plăti, de-a-lungul unui an întreg, zece nopţi cu tine, aici, în casa asta de fată mare. Aşa a fost să fie. Totul a fost să fie aşa cum este. Întâlnirea noastră, plecarea mea, liberarea de astă noapte. Nu te mira peste măsură. Mai bine vino şi stai lângă mine, în faţa focului şi în dreapta focului. Focul din faţă e focul cuminte, îmblânzit de oameni. Cel dela derapta ta e fócul care a ţâşnit astă noapte din fundul pământului. Explozia a fost înspăimântătoare, au murit mulţi oameni, flacăra nu mai e albastră şi timidă, lingând felină trunchiul condamnat al omenirii. Nimeni nu va bănui că am venit aici. Acum mă caută pretutindeni, oraşul trebue să fie înconjurat de poliţie, şoselele împânzite de agenţi şi de maşini care încearcă să-mi dea de urmă. Toată lumea mă crede încă lângă zidurile fumegânde, neînchipuindu-şi că am putut ajunge atât de repede la gară. Explozia a spart spaţiul şi a înţepenit timpul. Poate un sfert de oră a trecut ca o clipă, ca întotdeauna când oamenii uită să-şi privească ceasul. Poate şi ceasurile s'au oprit, atât cât să pot ajunge la gară, să mă sui în tren, să scap de orice urmărite posibilă, să nu las nicio urmă. Dacă ai vedea ziarele, sunt toate pline cu fotografii de-ale mele, pe prima pagină. Sunt celebru. Voiu rămâne multă vreme celebru. Am să-ţi spun dece. Omenirea a fost cuprinsă de flăcări. Gestul meu a aruncat-o în era îndoelii. Când lucrurile se vor linişti, am să apar din nou, ca un fulger. Va urma trăsnetul, aşa cum e logic să se întâmple când s'a deslănţuit furtuna, şi cadavre de nevinovaţi — toţi sunt vinovaţi — se vor goli de sânge printre şirurile de scaune rupte. Iar eu voiu fi celebru. Iar voiu dispărea. Era îndoielii va continua. Voiu avea adepţi necunoscuţi în toate colţurile planetei, acolo unde se comite în fiecare zi câte o nedreptate, adică pretutindeni. Voiu fi deci prezent dintr'odată în toate părţile şi în siguranţă nu se va mai simţi nimeni, nicăieri. Mâna pe fruntea mea! Cred că ăsta a fost primul impuls către tine. Amintirea mâinii tale pe frunte. Spune-mi, nu-i aşa că-ţi era dor să mă mângăi? Dacă m'ai face să plâng, mi-ai uşura sufletul. Însă nici tu nu mă mai poţi face să plâng. Cineva mi-a luat şi dreptul de lacrimi. Cineva de care nu-mi e teamă. Cineva care totuşi nu mă urăşte, care, dimpotrivă, îmi spune cu blândeţe: « Fiu predilect, nimeni nu-mi iese din voe, gesturile tale sunt ale mele ». Când am primit vestea, ieri, mi-a

venit gândul luminos. Cum nu știi încă nimica, ar fi poate mai bine să o iau dela început. Spune-mi, trebue să se fi copt smochinele vinete, de toamnă. Nu vrei să-mi culegi câteva? E încă devreme. Vor fi pline de rouă ... Închide bine ușa, trage obloanele la ferestre. Nu, nu mai am nevoie de nimic. Azi nu va trece nimeni pe drum. Sunt duși cu toții la cules. Dar, cine știe, vreunul care astă noapte te-a visat, sau nu putea să doarmă, cu tălpile arse de călcat în struguri, și nu mai poate îndura o zi fără să te vadă ... Dacă bate cineva la ușă, nu răspunzi. Nu ești acasă. Ai plecat la târg să-ți cumperi pantofi de iarnă. Sărută-mă. Dorul de tine m'a chinuit în fiecare zi, tot mai greu de îndurat, an după an. Ieșeam câteodată la marginea mării, pe vreme rea, când nu era nimeni pe cheiu, și te strigam, îți aruncam numele în vânt, ca să mă auzi. Umărul, cum ți-l desveleam, rotund ieșea din cămașă ca o frunte, ca o gură... Tu mă iubești. Tu nu m'ai uitat. Ăsta a fost singurul meu timp bun, timpul dintre brațele tale, în speranța de a sări împreună peste o limită interzisă. Nu, n'am izbutit niciodată să o trecem, însă eu cel puțin n'am avut nimic mai bun în viață decât încercarea asta. Bine, ascultă-mă. Nu, rămâi lângă mine și nu mă privi. Tu știi că omul are formă de cruce și formă de stea? Gândește-te bine. Răstignit, omul capătă forma crucii, e o cruce. O formă de pace, de ordine și de resemnare, forma unirii cu Dumnezeu. Cu picioarele desfăcute, trupul omului se transformă într'o stea cu cinci colțuri: capul, mâinile, picioarele. Cinci extremități O formă de revoltă, de mișcare, de nebunie, de amenințare. Crucea e un simbol religios, steaua un simbol politic. M'am gândit mai de mult la asta, însă în tren, astă noapte, mi-am dat seama mai bine de cum intrăm singuri, în viață, în tiparele pe care ni le construim dinainte. Credeam că descoperirea mea e un fel de simbol al popoarelor, o imagine a dramei omenirii. Nu, eu însumi am devenit din cruce stea. Iată dece m'ai privit uimită când am intrat pe ușă. M'ai cunoscut cruce și m'am întors stea. Nu anii m'au schimbat. În cinci ani n'am putut îmbătrâni. Însă am altă formă. Am fost o liniștită, împăcată cruce de carne. Sunt acum o stea de foc. Nu e teribil ce se întâmplă în noi fără știrea noastră? Dar nu mă face să alunec în teorii. Ajută-mă să-mi aduc aminte. Era într'o iarnă când am fost mutat la oraș. Ți-aduci aminte cum am venit într'o dimineață și ți-am adus inelul cu o piatră albastră, de sticlă ieftină și ți l-am pus în deget? Da, l-am văzut adineaori, cum am intrat pe ușă, și

am știut că nu m'ai uitat. N'am avut timp să rămân. Așteptau toți, acasă. Am luat trenul și am plecat spre sud. Am ajuns seara într'un oraș necunoscut. Ploua. Se auzea marea, bătând în diguri. Era umezeală. Curgea apa, în șiroaie subțiri, pe pereții cafenelelor. Cearceaful, la pensiune, era umed și rece. Cămașa, când am îmbrăcat-o a doua zi, era udă și începuse să miroase a mucegai. M'am prezentat comandantului. Ai să stai în port, mi-a spus, vreau să stârpesc contrabanda, ai să fii numai ochi și urechi, n'ai să te lași conrupt, am încredere în dumneata. Să trăiți. Am rămas în port cinci ani. Am prins mulți contrabandiști. Aveam ordin. Mulți mi-au oferit sume de bani, ca să-i las în pace, însă nu n'am lăsat conrupt. Acum o lună am primit o decorație. O decorație în formă de stea. O vezi? Am luat-o cu mine. E simbolul meu, purtătoare de noroc pentru mine, purtătoare de ghinion, adică de moarte, pentru cei paisprezece care au murit aseară, pentru sutele și miile, care vor muri peste o lună, peste un an. Am stat trei zile la pensiune. Era scump. A trebuit să închiriem două camere, la văduva unui profesor, sperând întruna să găsim o casă numai pentru noi, cum avusesem aici în sat, și am rămas cinci ani în cele două camere. Eram eu, Elena, cei trei copii și soacră-mea. Bucătăria se afla la capătul unui culoar, atât de strâmt încât, când mă întâlneam cu pieptul soacră-mii, trebuia să deschid o ușă, să intru, ca să o pot lăsa să treacă. Soarele nu ajungea niciodată până la noi. Când mă întindeam noaptea în pat, între cearceafurile ude, sdrobit de oboseală, mă gândeam la o casă cu patru camere, cu aerul uscat mirosind încă a soarele care jucase în aer toată dupămasa. Când aveam liber, mă plimbam prin cartierele noi ale orașului, sus, de-asupra portului, unde e soare chiar și în zilele cu ceață, când portul dispare cu mare și cu vapoare cu tot. Întrebam în stânga și în dreapta, vizitam apartamentele pe terminate, însă niciodată nu m'am putut muta. O chirie era cât solda mea întreagă. Într'o zi am aflat că se construește un cartier pentru funcționari și m'am dus să-l văd. Era într'adevăr pentru noi. Două sute de apartamente, luminoase, noi, aproape gata, de trei, patru și cinci încăperi, cu bae, cu calorifer, cu terase și balcoane, exact ce visam eu. Trebuia prezentată o cerere. Am prezentat-o și mi-a fost primită. Zile de-a-rândul am făcut planuri, am ales mobile căscând gura la vitrine, mi-am zis: asta va fi casa mea. La bar, unde-mi luam cafeaua în fiecare dimineață, nu vorbeam decât de casa mea. Toată lumea din cartier și

din port știa că mă mut. Ieri s'au tras la sorți apartamentele. Doi din camarazii mei, abia însurați, fără soacră și fară copii, au avut noroc. Sorții le-au fost favorabili. Mie nu. M'am repezit la comandant. Nu e nimica, mi-a spus, peste doi ani e gata alt grup de case, și iarăși vor fi trase la sorți. Și dacă nici peste doi ani n'am noroc?, i-am spus. A ridicat din umeri. Să trăiți. Am ieșit. Știam că lumea nu e clădită pe dreptate. Am avut timp să-mi dau seama de asta. Știam că, fără niciun motiv acceptabil, unii se bucură și alții suferă. Că cei care suferă sunt mulți și că nimeni, niciodată, nu le va înțelege suferința. Că subt orice ideal și subt orice regim politic, în orice țară din lume, ordinea și justiția nu sunt decât un zid, după care cei ce se bucură își apără instrumentele de fiecare zi ale fericirii, împotriva valurilor de suferință care-i înconjoară și pe care ei, din cauza zidurilor, nu pot să le vadă. Eu știam că lumea e așa și nu mă revoltam împotriva ei. Ceeace nu puteam accepta era certitudinea că nu aveam să pot trece niciodată peste zid, că eram condamnat să rămân dincoace de el, în marea sumbră a celor fără drepturi. Nu ești obosită, nu-i așa? Astă noapte ai putut dormi liniștită. Cuiva trebuie să-i vorbesc. N'am urît niciodată pe nimeni. Nici acum nu sunt plin de ură. Însă ieri mi-am dat seama că ordinea asta milenară trebue zguduită într'un fel. Nu cu o revoluție, care nu face decât să răstoarne o situație și să pună pe cei care suferă în locul celor care se bucură, și invers, lăsând neștirbită frontiera dintre condamnați și aleși, ci printr'un act de violență individuală, care să plutească etern peste lume, un act care să turbure fericirea aleșilor și să dea speranțe celor condamnați. Înțelegi? Nicio bucurie nu va mai fi de azi înainte posibilă, și nicio nenorocire nu va mai părea izolată sau definitivă. În fine, asta s'a întâmplat ieri dimineața. Am plecat spre port. Eram zăpăcit de disperare, n'aveam poftă de lucru. Din nou pe cheiuri, scotocind prin burta vapoarelor, după contrabandă . . . Am ieșit din oraș, pe malul mării, dincolo de far. Plaja era bine înțeles pustie, bătea vântul, nori vineți cu burți argintii ca de pește înnotau în cer. Tu n'ai fost niciodată toamna la mare, n'ai fost la mare niciodată. Ca și în munți, printre cețurile depe culmi, toamna la mare te face să uiți de oameni, te răcorește, te îmbată cu pustietate. Apa era verde și înfuriată. Vântul aduna spuma de pe creste și o depunea pe nisipul ud, în maldăre albicioase, pe care era de ajuns să le împing cu piciorul ca să se spulbere, să alerge pe plajă în convoiuri interminabile și fantastice. Mă gândeam la tine, ca să-mi uit de necaz, când am văzut ieșind din apă, nu departe, un monstru marin. M'am oprit și am scos pistolul. Eu nu sunt om de mare, n'o cunosc. În anii din port am văzut mai mult vapoare decât apă, adică tot un fel de uscat, murdărit de prezența omenească. Apa e pentru mine o primejdie, un ascunziș de monștri. Animalul care ieșea la mal, în fața mea, avea mustăți, o frunte îngustă și bună, de înțelept încăpățânat, și mă privea. Mă privea cu ochi de om care cere ajutor. Avea în spinare un harpon înfipt în carne. O bucată de frânghie însângerată atârna pe nisip. Se vede că fusese vânat de vreo barcă de pescari, în larg, izbutise să rupă frânghia și venise să se refugieze undeva, la malul cel mai apropiat. Nu mi-a fost frică. Îți spun că mă privea ca un om. Nici lui nu-i era frică de mine. Mă privea ca un om suferind, poate altfel decât un om, cu niște ochi care împrăștiau în jur o lumină ciudată, albăstrue, ca de fund de mare sau de cer. M'am apropiat și i-am smuls cu băgare de seamă harponul din carne. A oftat lung, și-a pus capul pe nisip, la picioarele mele, era ca un câine de pripas în căutare de stăpân și de mângăiere. L'am mângăiat pe fruntea udă, cu păr aspru și tare ca o perie. Gemea încet, de durere și de plăcere. În acelaș timp, ridica ochi spre mine, niște ochii gălbui ca de câine, cu marginile albastre de culoarea apei și a cerului. Era mare, mai mare decât un bou, cântărea cu siguranță câteva sute de kilograme, ar fi putut să mă doboare cu o singură mișcare, să-și răzbune pe mine rana și durerea primită. Însă stătea liniștit și ofta. M'am mișcat ușor către nisipul uscat și m'a urmat docil, sprijinindu-se pe aripile solzoase, parcă se sprijinea în coate. M'am gândit că nisipul uscat, cald încă, avea să-i facă bine, să-l odihnească și să-l întremeze. Apoi m'am gândit să-i dau de mâncare, era sleit de puteri — și să-i îngrijesc rana. I-am spus să mă aștepte, că mă duc să-i aduc un coș de pește. I-am spus: Mă duc să-ți aduc pește, pește, înțelegi? M'a privit, continuând să geamă, parcă mă implora să nu-l las singur și-mi făcea semn cu capul să rămân, să nu-l las. Poate că rana era gravă, poate că stătea să moară și nu voia să moară singur. L-am bătut cu mâna pe cap, prietenește, i-am spus că mă întorc repede și am plecat spre port. Până m'am dus, până m'am întors, a trecut poate mai mult de o oră. Am văzut nenorocirea de departe. Am lăsat coșul pe nisip și am început să alerg. O barcă mare de pescari fusese trasă la mal, iar pe plajă, acolo unde-mi lăsasem prietenul, se agita o grămadă de

oameni. Am tras cu pistolul în aer și s'au dat la o parte. Îl făcuseră bucăți, bucăți sângerânde, informe, poate începuseră să-l taie înainte de a muri. E al nostru, mi-a spus unul din pescari, l-am vânat în larg, azi dimineață. Și pe mine mă răniseră în aceeași dimineață, aceiași oameni. Însă eu nu murisem încă. Am știut atunci ce aveam de făcut și am înțeles că monstrul marin îmi adusese din larg, în ochii lui plini de lumină albastră și în rana lui roșie, cu sânge ca de om, un mesaj pentru oameni. Poate că nu era un simplu monstru, ci și altceva, așa cum steaua poate fi și cruce, sau crucea stea. Înțelegi? Către seară m'am dus la cazarmă, am furat șase grenade, un pistol automat și câteva încărcături. M'am întors acasă, mi-am pus hainele civile, mi-am încins pistolul meu și pe cel furat, și am pus grenadele într'un sac. Acasă era ca de obiceiu, soacră-mea pe culoar, copiii urlând, nevastă-mea certându-se în bucătărie cu proprietăreasa. Pe la nouă am plecat la cinematograf. Am cumpărat un bilet la balcon. Era tocmai în pauză. Sala era plină de lume, de lume fericită. Când a sunat și fiecare scaun a fost ocupat, chiar în clipa când începeau să se stingă luminile, am aruncat de sus două grenade, am auzit exploziile, continuate de țipetele mulțimii. M'am asvârlit pe scară în jos și din ușa dela ieșire mi-am descărcat pistolul în lumea care se îngrămădea să fugă. I-am văzut căzând, răsturnându-se unii peste alții. Pe ușile dela parter năvălea dinnăuntru fumul exploziilor și auzeam limpede țipetele unei femei rănite. Am ieșit în stradă, unde trecătorii atrași de zgomot au crezut că sunt unul din supraviețuitorii neînțelesei catastrofe. Eram calm și senin. M'am dus la gară, am scos bilet și m'am suit în trenul care pleca. In clipa asta lumea a început să înțeleagă. Furtul grenadelor și al pistolului a fost descoperit. Se știe că am la mine încă patru grenade și gloanțe cât să dobor o companie. Se va spune că am înnebunit, că n'am putut suporta ghinionul cu casa. Că eram nebun mai demult, de când umblam după apartament prin toate cartierele. Însă spaima și-a făcut drum sigur printre fericiți, speranța printre ceilalți. Cine va mai îndrăzni să meargă la cinema, la teatru, la piață, la biserică? Poate se vor construi mai multe case pentru săraci. Apoi, când lucrurile se vor potoli, voiu arunca alte grenade, în alt oraș, apoi altele, sau îmi voiu descărca pistolul în trenul care trece, într'un mare magazin, la o întrunire politică. Mereu în altă parte. Nimeni nu-mi va ști ascunzișul, nicio pază nu va fi de ajuns, alții ca mine vor face la fel. Tu, care-mi semeni,

spune-mi, vrei să mă ajuți? Îmi ajunge tăcerea ta și odihna din brațele tale. Mi-e somn. Sunt frânt de oboseală. Nu. Aici mi-e bine. Cu capul în poala ta. Cu flacările bătându-mi trupul. Cu flacările . . . Cu mâna ta . . .

Când l-am văzut intrând pe ușă, am știut că vine să-mi ceară ceva. Și prima dată când a venit — acum câți ani? — mă implora cu ochii, îmi cerea ceva, deși îmi întindea geanta pe care o pierdusem pe drum, în aceeași dimineață. E geanta dumitale, am găsit-o pe drum, cred că nu lipsește nimic din ea, vrei să te uiți? Apoi mi-a spus: Ce casă frumoasă ai! Era într'o dupămasă, devreme. Lisena te chiamă. Numele îți seamănă, și seamănă și cu casa. Am crezut că e un timid și că nu îndrăsnește să spună dela început ce vrea, așa cum făceau ceilalți. Începuse să mă iubească. Parcă era făcut din două bucăți. Trupul avea anii timpului care trecuse peste el, în timp ce sufletul rămăsese al unui copil. L-am poftit pe un scaun, în fața focului. A început să sgândărească cu cleștele în jăratec, fără să scoată o vorbă. Din când în când mă privea. Ce vrea omul ăsta dela mine? Nu știam ce să-i spun. Ai castane?, m'a întrebat. I-am adus o strachină plină, s'a așezat pe jos, cu picioarele încrucișate, a lăsat o urmă de dinți în fiecare castană, apoi le-a învelit cu cenușă fierbinte și cu spuză și a așteptat să se coacă. Din când în când aduna jăratec în jurul lor, ca să nu se răcească cenușa. Când s'au copt, le-a scos de sub cenușă, le-a apucat pe rând cu cleștele, scuturându-le de marginea căminului și le-a pus în strachină. Mi-a întins-o. Am luat una, ca să nu-l supăr, apoi a început să mănânce, scuipând în degete ca să nu se frigă cu coaja fierbinte. M'am așezat lângă el. Începusem să-l înțeleg. Parcă mă întorsesem și eu cu ani în urmă. Mi-a curățat el singur câteva castane, a suflat în ele înainte de a mi le da. La tâmple începuse să albească. Se vedea că era tânăr și că viața îl făcea să sufere. Era în uniformă. Nu-i stătea bine. Nici în civil nu-i stă bine. E frumos numai când se apleacă asupra mea, când ochii prea mari se micșorează, sau se închid, iar gura, nedumerită altfel, știe dintr'odată ce vrea. Lisena. Îmi spunea numele șoptindu-mi-l în ureche. Era omul care-mi fusese sortit și ne întâlnirăm prea târziu. Eu ajunsesem Lisena, zisă Potopul, el avea familie și nu-și găsea loc în viață, ca și mine. Îmi cerea liniște și iertare. Eu i-am dat liniște și iertare și l-am iubit din prima zi, pentrucă în sfârșit puteam fi bună la ceva. Ajutam unui suflet să se împace cu gândul că trăiește. După ce a terminat de mâncat castanele, s'a ridicat, și-a așezat tunica și centironul pe trup,

cu gesturile lui străine, de fiecare zi, părea calm dintr'odată, mi-a luat mâna și mi-a sărutat-o brusc, apoi a plecat. Nu-mi sărutase mâna nimeni până atunci. O săptămână după asta m'am dus la oraș cu autobusul, să-mi cumpăr o rochie de iarnă și o pereche de pantofi și să depun niște bani la bancă. Era înainte de prânz. Făcusem cumpărăturile și mă îndreptam spre autobus, când l'am întâlnit, pe strada principală, în timp ce ieșea dintr'o cafenea. Ne-am salutat, eu stânjenită ca de obiceiu, când întâlneam în lume vreunul din bărbații care veneau noaptea la mine și care, mai totdeauna, se făceau că nu mă recunosc. El s'a oprit, mi-a surâs și mi-a întins mâna, apoi m'a întrebat dacă am mâncat, dacă nu vreau să mănânc cu el. Puteam lua autobusul de seară, mi-era teamă să nu ne vadă cineva din sat împreună, însă am primit. O amiază plină de soare susținea în copaci frunzele galbene. Parcă lumina însăși le ținea în palmă, împiedecându-le să cadă, ca să nu se golească crengile dintr'odată și să nu amuțească surâsul de pe buzele oamenilor. Era ultima zi de toamnă. M'a dus la un restaurant dela marginea târgului, în fundul unei grădini. Ne-am așezat la o masă, afară, la capătul grădinii care se termina într'o parte cu o terasă. Jos se deschidea o vale, prin fundul căreia vedeam șoseaua care duce la noi în sat. Pe coline îngălbeneau viile, culese de mult, și pe alocuri ardeau pete roșii de viță sălbatecă. Când sufla puțin vântul, cădeau frunze și castane din copacii din grădină. Era atâta liniște, încât ajungeau până la noi vocile oamenilor și zgomotul mașinilor de pe șoseaua îndepărtată. Nu mâncasem niciodată la un restaurant, nici singură, nici în compania cuiva. Cine ar fi ieșit cu mine în lume? De mine nu au oamenii nevoie, adică nu de mine, ci de trupul meu, decât în singurătatea de celulă a unui pat. El își scosese chipiul și-l așezase pe un scaun, peste geanta mea. Nu știam ce să spunem. Eu n'aveam să-i povestesc nimic, nicio întâmplare de care să nu-mi fi fost rușine. M'a întrebat dacă nu mi-e frig. Bătea soarele chiar pe noi și-mi încălzea spatele. Am mâncat supă, apoi o mâncare de carne cu cartofi, bine gătită, piperată și cu mult sos, și o prăjitură de oraș, cu ciocolată și cu nuci. Am băut vin roșu care făcea spumă când mi-l turna în pahar. Râdeam. Nu mai mâncasem afară de când eram copil. Mănânc singură, ascunsă în casă, de mulți ani, de când, cu fața în sus, am în fiecare noapte forma unei stele de foc. I-am povestit cum am căzut într'o seară, când aveam șapte ani, peste grapa întoarsă cu dinții în sus și cum mi-a rămas și acum

un semn pe coapsa stângă, — și cum am fugit de acasă fiindcă voiau să mă mărite cu un cârciumar bătrân. Dincolo de întâmplările astea nu puteam trece, ca să nu-i aduc aminte cine eram. Voiam să par o femeie ca toate celelalte, liberă și fericită în tovărășia unui bărbat liber și fericit. El îmi respecta jocul, se purta, ca și prima dată, cu mult respect; îmi atinse din greșeală genunchiul, pe sub masă, și-și ceru iertare. Nu mi-a povestit nimic despre el, nicio întâmplare; abia mai târziu, când începuse să vină la mine, aproape în fiecare dimineață, am aflat despre el, despre cărțile pe care le citea, despre viața lui. Niciodată nu se mulțumise cu ce avusese, pentrucă niciodată nu avusese decât jumătăți de lucruri, umbre și caricaturi ale dorințelor lui, așa cum îmi spunea. Însă atunci la masă se mulțumea să râdă, să glumească, să tacă și să mă privească. Simțeam cum mă dorește și-l aţâţam cu încetul, pentrucă îl iubeam și voiam să-l am cât mai curând lângă mine, să-l mângâi pe frunte, să-i deschid cu buzele ochii care oglindeau tăcuta spaimă dinăuntru, să-i ofer ceeace viața nu-i oferise până atunci, o iubire nesfârșită și calmă, primul lucru întreg și adevărat pe care viața avea să i-l aducă înainte și să i-l dăruiască fără ezitare. După masă am coborît coasta, printre vii și grădini, pe o cărare, și ne-am oprit într'un loc singuratec, cu iarba încă verde, lângă un tufiș de măcieși, în bătaia soarelui. El și-a întins mantaua pe jos și m'a poftit să mă așez. S'a așezat lângă mine și mi-a sărutat mâna, apoi s'a întins pe spate, cu capul în poala mea, ca acum, și eu l'am mângâiat pe frunte și pe păr. Am rămas mult timp așa, până când soarele s'a dus de lângă noi și s'a făcut răcoare. M'am aplecat și l'am sărutat pe gură. A oftat adânc și l'am simțit din sărutare cum urca în spre mine cu tot sufletul, parcă de când se născuse căutase un loc în lume, acum îl găsise și se căznea să nu-l piardă. Parcă voia să prindă rădăcini în răsuflarea mea. M'a întrebat dacă poate veni la mine a doua zi, dimineața devreme. I-am spus că da și ne-am ridicat. Eu am luat-o în sus, înapoi pe cărare, ca să iau autobusul din oraș, el a coborît mai departe pe cărare ca să-i iasă înainte în șosea. Noaptea n'am primit pe nimeni. A bătut un beţiv în oblon, credeam că are să-l spargă, a adormit, apoi iar a bătut, m'a înjurat, însă nu i-am deschis. Nu-mi mai era frică de nimic. Am deschis geamurile, târziu după miezul nopții, am măturat, am spălat pe jos, încercând să șterg din casă orice urmă care nu i-ar fi putut fi pe plac. Am schimbat

patul, am întors salteaua, am pus levănțică uscată sub pernă, iar am măturat, deși casa era curată și ordonată ca de obiceiu, M'am culcat zdrobită. Adormeam și mă deșteptam întruna, de teamă să nu vină și să mă găsească dormind. M'am sculat când încă nu se luminase, m'am pieptănat, m'am făcut frumoasă. Afară ploua. Am aprins focul și m'am întins iarăși în patul care mirosea a curat. Așa l-am primit când a venit, ud și înfrigurat. Când a plecat se înnoptase de mult. Ziua de atunci a rămas neschimbată în mine. Pentru o zi ca asta am venit poate pe lume, am trăit, am suferit, dorind-o fără să știu că avea să existe cândva, trăind din ea acum, și voiu păstra-o așa cum a fost până când nu voiu mai fi și poate și după aceea. Dacă nu ne-am fi întâlnit, am fi fost ca doi orbi care niciodată, dela naștere până la moarte, n'au cunoscut lumina. Ne-am întâlnit și am cunoscut-o. Eu știu dece a venit la mine, după grozăvia pe care a făcut-o ieri. A venit după liniștea de atunci. Însă cum i-aș putea-o da acum? Nici dragostea și nici îmbrățișările mele nu-l pot apăra de ceeace a făcut. Când va ieși de aici, mâine sau poimâine, îl vor prinde și-l vor ucide, primul om care-l va întâlni îl va doborî ca pe un câine turbat, ca pe un șarpe, ca pe un șoim. Dacă aș putea, l-aș trage acum, cu mine cu tot, într'o liniște de dincolo de oameni, departe de orice primejdie, însă nu sunt decât o biată femeie, așezată, ca și el, în calea răutăților. După acea nu l-am mai văzut o săptămână. Apoi a început să vină zilnic. Într'o dimineață am ieșit împreună pe malul râului. Abia vedeam de ceață, la câțiva pași. Ne-am suit într'o barcă, legată la țărm, el m'a luat în brațe, să-mi țină de cald, și am stat așa, vorbind în șoaptă în mijlocul negurii pe care nici un vânt nu se ridica să o împrăștie. Eram singuri, separați de oameni, aș fi rămas acolo până la sfârșitul lumii, în barca umedă care ne legăna. Apa bătea încet în mal, treceau pasări croncănind pe deasupra, însă nu le vedeam. Apoi s'au apropiat două voci. El a scos pistolul și m'a întrebat: Să-i omor? Nu glumea. Am simțit atunci că urăște oamenii, că nu mă acceptă decât pe mine și m'am simțit fericită și înspăimântată. Nici eu nu iubesc oamenii, însă e păcat să ucizi pe cine nu iubești. E un semn, cred, de nerăbdare. Dacă Dumnezeu ar avea grijă de lumea pe care a făcut-o, o vieață ca a mea sau ca a lui n'ar fi cu putință. Eu aș crede în Dumnezeu, dacă n'aș fi eu. Atunci dece am spus că e păcat să ucizi? Păcat față de cine? Nu știu. Mi-e teamă că dincolo de singurătatea mea și a lui se află totuși Dumnezeu, cineva

pe care l-aș iubi dacă l-aș cunoaște și de care mi-e teamă pentrucă nu-l cunosc, sau pentrucă nu vrea să mă cunoască. Aș face orice ca să-i dau de veste că sunt. Omul pe care îl țin în brațe i-a dat de veste, știe că s'a făcut văzut și acum nu-i mai e frică de Dumnezeu, ci de oameni. A venit la mine ca să-l mântui de această spaimă nouă. Acum cinci ani, *acum cinci ani*, într'o dimineață a venit și mi-a spus că pleacă. Mi-a pus în deget inelul cu sticlă albastră și m'a privit fără să mă atingă. Îi tremura bărbia, știam că dacă m'aș fi apropiat de el, n'ar mai fi plecat, și ceva nedrept s'ar fi întâmplat, încă o nedreptate în lume, tot atât de cumplită și de inutilă ca toate nedreptățile. Mi-a spus că avea să se întoarcă, să nu-l uit, să-mi aduc în fiecare dimineață aminte de el. Și așa a fost. Nu l-am uitat, nici dimineața, nici în restul zilei, nici în vise. Nu mi-a spus niciodată că mă iubește. S'a întors la mine ca să-mi ceară ceva, ca și atunci. Dragoste nu-i voiu mai putea da, el știe asta, pentrucă, mai devreme sau mai târziu, îi vor da de urmă. Îi trebuie liniște. Liniștea cum să i-o dau? Ah! zgomotul ăsta m'a speriat. Am răsturnat scaunul, pe speteaza căruia îi așezasem haina, însă el nu s'a deșteptat. Trebue să mă scol, căci mi-au înțepenit picioarele, voiu mai arunca un lemn pe foc și voiu pregăti ceva de mâncare. Să-i pun haina sub cap. În buzunar foșnește ceva, e un jurnal. Îl scot încet, pe prima pagină e fotografia lui. În uniformă, și fotografii din cinematograf, paisprezece morți și treizeci de răniți. Tot ce mi-a spus era adevărat. Era adevărată deci și întâlnirea cu monstrul marin. Acum, abia acum, știu dece a venit la mine, așa mi-a fost scris. E păcat să ucizi pe cei pe care nu-i iubești. Însă în moarte începe orice, începe și iubirea. Cum altfel să dai de veste, să poți striga: iată-mă, sunt aici, adă-Ți aminte de mine? Nu mai e timp de iubit, nici de făcut mâncare. Voiu pune sacul cu grenade pe cărbuni. Capul lui îl voiu lua din nou în brațe și vom sta alături de focul bun, legănându-l, apoi un zgomot mare va da de veste că suntem. Tu poate nici nu dormi, ci-mi urmărești mișcările, și te bucuri că te-ai făcut înțeles. Tu zâmbești cu ochii închiși, ascunzându-ți plăcerea, ca în diminețile noastre de odinioară, ca în prima noastră dimineață, însă tu îmi știi gesturile. Fericirea pe care ți-o voiu da va fi egală cu cea de atunci, cu prima noastră zi de dragoste: uitare. Vom fi împreună focul care a trecut peste limite. Vom fi doi, întinși pe o singură cruce liniștită. Vom fi . . .

VINTILĂ HORIA

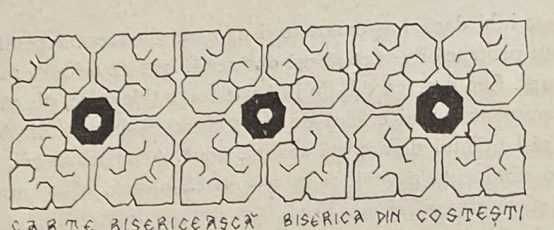

GETICĂ

... Getici sidera pigra poli ...

În arhipelaguri întinse de-azur
încet navighează ușoara triremă
sub lenșea stea sclipind ca o stemă
pe arcuri polare-ale cerului pur

De constelații de focuri o diademă
s'aprinde pe ceruri de jur împrejur
și 'n vastul rotundul albastru contur
închisu-s'a marea lucind ca o gemă

La prora de gând spre 'naltu-empireu
alunec ușor pe-azurul hermetic
De vis hieratic întind curcubeu

Și gândul pe ape purtându-l aedic
mă 'ndrept spre enigma destinului meu
sub lenșea stea a polului getic

Alexandru Busuioceanu

Constantin Brâncuşi: Primul desen al Principesei X
(*Col.* Paula James Gibson)

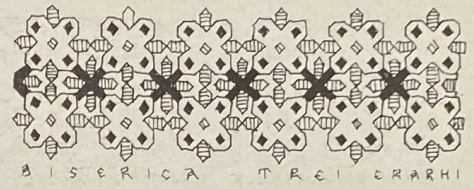

DECALOG

Plec urechea peste şoaptele morţilor
La cumpăna ispitelor tari
Plec urechea peste şoaptele morţilor.
Ţărâna legea aprinde.
Din cenuşa legii
Grija minunii
Amintirea apelor
Răsăritul ochiului
Chinul şarpelui
Semnul aşteptat
Paharul sorbit.
Vă veţi întoarce
Vă veţi întoarce
La ospăţul sângelui negru
Sub cerul coborît de pe cruce.
Veţi săvârşi şi sfârşi
Şi legea aprinsă aprinsă
Vă va isbăvi de poruncă
Păcatele voastre vor învia învierea
Vor lua povara pământului de pe umerii morţilor.
Iartă-le lor că ştiu ce vor face!
Plec urechea peste şoaptele morţilor
La cumpăna ispitelor tari
Plec urechea peste şoaptele morţilor.

Virgil Ierunca

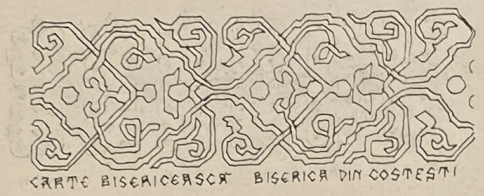

PRECUVÂNTARE

Când am păşit pe puntea care desparte
Vieaţa de moarte,
Moartea de vieaţă,
N'am mai ştiut ce era,
Noapte sau dimineaţă:
Cerul de pământ se lepăda
Ca o netrebnică mumă nebună;
Nu era nici soare, nici nădejde de lună.
Veacul se făcuse cât o săptămână . . .

Duhul însă mă ţinea de mână,
Că pasu-mi mărunţel-mic
Se temea de învecinatul nimic.
Şi-l auzii cum îmi şopteşte:
« Fiule, ia şi citeşte! »
Departe, nu prea departe
La răsărit,
Se deschisese peste ape o carte.

Şi am citit.

Am citit călătorindu-mă pe acele foi
Spânzurate peste înfricoşătoarele genuni,
Cum umbli pe la noi
Prin polog şi păşuni
Cu a mioarelor turmă.

Lumea toată, răsucită
Se arăta în carte zugrăvită.

Când am cuprins şi slova din urmă
— Ca să se ştie:
Aceasta era însemnată cu sânge —,
Auzii cum duhul poruncindu-mi plânge:
« Fiule, ia aminte şi scrie! »

Paul Miron

PETRU DUMITRIU

CAII CEI MAI BINE ÎNGRIJIȚI

Satul este înșirat dealungul șoselei care șerpuiește prin mijlocul lu.i Casele sânt lipite unele de altele. Unele sânt văruite și vopsite albastru cu flori și cruci de stuc alb. Acestea sânt casele țăranilor români. Altele sânt văruite și vopsite în cafeniu deschis și galben trandafiriu. Acestea sânt casele țăranilor sași. Spre un capăt sânt mai multe albastre, spre celălalt mai multe galbene-cafenii sau galbene roz. Altminteri sânt la fel. Poate ale Sașilor ceva mai mari și mai bogate. Fetele Românilor se îmbracă în alb și negru. Fetele Sașilor, în albastru și negru, și poartă panglici lungi în coadă pe spate, care le ajung până la marginea rochiei. Bărbații poartă cizme, femeile tot cizme, dar cu tocuri înalte. În sat e o biserică ortodoxă, și una evanghelică. Unde era cârciuma, e cooperativa. Unde era primăria, e sfatul popular. Unde era postul de jandarmi, e miliția. Sătenii nu prea vorbesc între ei. Intâi, fiindcă sânt de două nații deosebite. Al doilea, fiindcă așa sânt vremurile. Se retrag îndărătul porților mari, îndărătul zidurilor, sub acoperișurile de olane mai înalte decât casa. In curte, nimeni nu te vede, decât unul dintre vecini, peste zid sau peste gard (în partea cealaltă sânt grajdul, pătulul și o latură a casei în formă de L). Satul n'are încă gospodărie colectivă, dar o să aibă.

Cerul e deasupra. E foarte mare. Dedesupt, satul nu se mișcă. Doar dumineca, când bat clopotele, și curg spre cele două biserici țăranii în straie de dimie albă, cu pălării mici negre pe cap: cele două nații se îmbracă asemănător, dar nu la fel. Altminteri, e liniște. Camioane mari trec necontenit pe șosea, dar nu se opresc. Trec uneori și camioane cu pușcăriași spre cetatea dela Făgăraș, sau spre penitenciarul dela Aiud. Nici ele nu se opresc. Poate că în vreunul din camioane e feciorul lui Badea Cutare. A mers la școli, la universitate, a ieșit inginer, a făcut politică, și nu s'a

mai auzit de el. A venit odată noaptea pe la părinți, dar pe urmă a plecat iar. Poate că nici nu mai e în țară.

Badea Cutare e țăran osos și zbârcit, care ca oricare țăran arată mai bătrân decât e. Nevastă-sa, fiindcă are un fecior de vreo treizeci de ani, e babă. Muncesc amândoi pământul. Au doi cai, și atât. Au un vecin într'o parte, dar nu-l văd: casa și grajdul și pătulul sânt cu spatele în partea aceea. Au alt vecin dincoace. E un om liniștit, tăcut și chiar posomorît; nu se uită peste zid, nu-i vede, nu le vorbește, decât foarte rar. Nevasta vecinului însă, albă la față, cu ochii vii și neastâmpărați, spune bunădimineața, bunăziua, bunăseara, și vorbește de una și de alta cu Badea Cutare și baba lui. E o femeie vioaie și mișcăreață. Nu-i ajunge bărbatul, care ei i se pare bleg. Dar nici după prostii nu umblă. În schimb trebue mereu să vorbească, să știe și să se uite, să afle ceva nou. Nu-i plac vecinii: prea tac. Le spune bună ziua, răspund la fel, dar nimic mai mult. Îi întreabă ceva, răspund scurt. Cu dela ei putere, nu spun nimic. Nu se uită la ea când vorbesc. Mereu în casă, sau în grajd. Mai ales bătrânul. Iar caii sânt mereu țesălați, periați, lustruiți. Badea Cutare stă în grajd cu ceasurile. Stă de vorbă cu caii, mormăie. Vecina își face de lucru prin curte, stă pe lângă zid, trage cu urechea, dar nu înțelege nimic. Orișicum, se miră. Cei mai bine îngrijiți cai din sat. Dece? Cum asta?

Pe urmă, bătrânul cade bolnav. Caii, tot lustruiți, tot cei mai bine îngrijiți cai din sat. Dece? Cum asta? Baba stă în grajd cu ceasurile. Bărbatu-său moare, și ea stă în grajd să țesale și să perie caii.

Dimineața, când e încă ceață, baba scoate caii la muncă, țesălați, lustruiți, lucioși.

Pe urmă, bătrânul moare. Vine doctorul, dar n'are ce-i face. Bătrânul a murit. Baba cheamă popa. Îi cere ceva. Popa nu înțelege ce vrea ea. Asta nu se poate. Nu e obiceiul. Nimeni nu face așa ceva. Nicăeri nu se face așa. Baba se roagă, plânge. Popa zice, bine, dacă vrea ea, hai să se facă așa. Prin urmare, îl scot pe mort din casă și-l pun pe niște scânduri și pe niște capre în grajd. Caii, lucioși, blânzi și nevinovați, pufnesc zgomotos pe nări, ronțăie ovăz. Rudele se înghesue în grajd, la lumina lumânărilor. Și vecinii: și cel dintr'o parte, și cel din cealaltă, cu nevestele. Miroase a fân, a lumânare și a tămâie. Mortul e mic, slab, pământiu. I-au pus o lumânare la cap, o cruce între mâini și flori în

cosciug. Popa citește rugăciunile morților, țârcovnicul cântă pe nas: « Ca floarea de isop voi fi, curăți-mă-voi întru mila Ta, Doamne... ». Popa și țârcovnicul cântă, baba plânge încet, femeile au ochii roșii, bărbații stau și unii nu se gândesc la nimic, alții la moartea lor, când va veni. Iartă-ne, Doamne. Aibi milă de noi, Doamne.

Caii fornăie pe nas. De sus, printre grinzile podului, de unde se ține fânul, cade poate un fir de fân pe fața mică și suptă a mortului.

Pe urmă îl duc la țintirim, și baba rămâne singură. Caii sânt mereu cei mai frumoși și lucioși, cei mai bine îngrijiți din sat. Vecina se uită peste zid, spune bună dimineața. Noaptea, vede lumină în grajd, și o aude pe babă vorbind. După un timp, vecina se duce la miliție și vorbește cu sergentul major de miliție. Într'o noapte, sergentul major vine la ea în curte și se uită peste zid, cum se mișcă lumina în grajd. E o noapte foarte tăcută și umedă. Întâi au lătrat mulți câini, și le-au răspuns câinilor din alte sate. Acum nu se mai aude nimic, decât picăturile de apă cum cad de pe frunze putrede. Și râul cum murmură la marginea satului, sub roata morii oprită. Milițianul spune: « Da, așa trebue că e » și pleacă, în manta lungă și cizme grele.

A doua zi dimineața, un camion plin de milițieni se oprește în fața casei. Toți sar jos, cu cizme grele, cu pistoale automate pe piept. Bat cu pumnii în poartă, baba le deschide, ei dau buzna. Alții săr peste zidul vecinei în curte. Înconjură grajdul, țintesc ușa. Baba încearcă să mintă. Dar locotenentul e de-aici din sat, o cunoaște, zice « lasă, că știm noi » Și în fața grajdului strigă tare, îl cheamă pe nume pe feciorul babei: « ieși, mă, predă-te, te-am prins, nu te mai poți apăra! Ieși cu mâinile sus! ». A fost coleg de școală cu el, și au luat-o pe urmă unul încolo, cellalt încoace. Locotenentul știe că e ofițer, că e omul puterii de Stat, puterea poporului, iar cellalt e un rătăcit, un pierdut, slab, singur. Un prost. « Ieși, cu mâinile sus ! ». Feciorul babei iese, clipind din ochi ca o buhă: nu e obișnuit cu lumina. E galben la față și are o barbă lungă. Maică-sa vrea să se repeadă la el, dar doi milițieni o apucă de brațe. Urlă: « copilul meu! copilul meu! Eu te-am dat! Nu mi-l luați! Copilul meu! ». Și cade în genunchi,fiindcă i s'au înmuiat genunchii. Îi curge scuipatul din gură și urlă slab. Aproape că nici nu se aude, atâta e cerul deasupra de mare.

Pe urmă, îl duc, și nu mai rămâne decât casa și curtea pustie, și caii care fornăie și rontăie în întuneric, în grajd. *El* îi tot țesăla, căci n'avea

ce face ziua și noaptea, ani întregi, decât să aibă grijă de ei. *El* stătuse, culcat pe burtă, și se uitase printre grinzi la fața lui taică-său mort, când slujea popa de îngropăciune.

Vecina nu-și dă seama, dar parcă simte ceva și nu știe ce. Vorbește cu cineva: acela îi răspunde, da, nu, dar dela sine nu adaugă nimic, și pleacă, își vede de treabă. Români, Sași, tot una e. Parcă nu mai poți vorbi cu nimeni. Se simte, nedeslușit, foarte singură. Și nu mai poate sparge singurătatea.

Caii bătrânei sânt acuma, bineînțeles, în foarte proastă stare.

PETRU DUMITRIU

RUGĂCIUNE

A vieții noastre neagră și pietroasă pâne:
puterea de-a'nfrunta și'ngenunchea
soartea cea mai aspră și mai grea,
dă-ne-o nouă, dă-ne-o, Stăpâne,
astăzi și mâne
și pururea! . . .

Prin prăpădul ce ne spintecă mereu
rândurile, unul după altul,
și ne-amână spre izbândă saltul,
nu n-e încă văzul scurt nici brațul greu;
cu duhu'n vifore călit,
avem încă de răsboit
de plugărit
și de zidit,
din nesfârșit în nesfârșit,
peste-a vremii zare neagră ori albastră,
dincolo de zodia și de umbra noastră! . . .

Pentru mersul prin furtuni, ce încă ne rămâne
pe dincolo de azi și mâne,
dă-ne vreri de oțel,
și brațe la fel,
și inimi la fel:
să se cutremure vrăjmașul mișel
și hienele iadului ce s'ascund după el!

Ca celor aleși, dă-ne Tu, încă,
neclătinată răbdare de stâncă,
belșug de viață înaltă și-adâncă
dincolo de-a nădejdilor spornică pâne, —
și pași ca de fulger și cremene, Stăpâne!

Aron Cotruș

PSALM ROMÂNESC

No. 1

Tatăl nostru, carele ești în cer,
dă-ne puteri din nepătrunsul Tău mister!

Sfințească-se, prin timp și peste timp, numele Tău
peste bine și rău!

Facă-se deapururi voia Ta de neînfrânt
precum în cer, așa și pe pământ!

Vie a Ta așteptată împărăție
și peste această robită Românie!

Pânea noastră tot mai rară și amară,
ca pe-o mană cerească dă-ne-o Tu iară: —

Cu frunți ca de cremene să-Ți așteptăm judecata,
printre adușii de vânturi cu pistoalele gata!

Păcatele toate ni le iartă deavalma!
iartă-ne scrâșnetul și iartă-ne sudalma!

Și dușmăniile aspre ce'n suflet ni s'ascund
ca haiduci fulgeratici prin păduri fără fund . . .

Tărie Tu dă-ne și răbdare neclintită,
dela noi să alungăm orice ispită
și orice fugarnic cutremur de groază:
dușmanii să nu poată în genunchi să ne vază!

Din ghiarele capcânilor și din furtună,
inima fă-ne-o să iese mai bună!

Și'n țara preschimbată în oarbă închisoare
neamul să iese mai dârz și mai tare!

Și ziduri să dureze, de neclintit,
între noi și între Răsărit!

Din Carpați de'ntuneric, ușor ca un fulg,
spre Tine, o Doamne, aș vrea să mă smulg,
după ce mi-oiu duce, străin printre străini,
pentru-ai mei, pân'la capăt, coroana de spini!

Aron Cotruș

ÎN NOI TOȚI, URIAȘ REÎNVIE

În noi toți, uriaș reînvie
Horia, ca de foc și de cremene:
Împotrivă-ți, smintită și trufașă Rusie,
Crâncenă ură și răsmeriți să semene!

În veacul acesta, ce se sbate și moare,
În crunte și zănatece cumpene,
O roșie roată cât țara de mare,
Trupul și sufletul rumpe-ne !. . .

Dar de-om rămâne subt curmele-i crâncene
Cu trunchiul și brațele țepene,
Corbii prăpădului sfâșie-ne, mânce-ne . . .
Și iadul în bezna-i îngroape-ne!. . .

De încleștări pe viață ori pe moarte,
Neam al meu, ca'n povești, tu călește-te:
gloanțele lor ca nimicuri deșerte,
să ni se spargă fără urme pe creștete! . . .

În noi toți uriaș reînvie
Horia, ca de foc și de cremene:
Împotrivă-ți, mișelnică și oarbă Rusie,
ură făr'de margini și răsmeriți să semene! . . .

Aron Cotruș

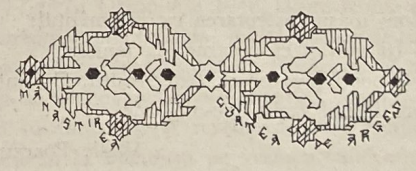

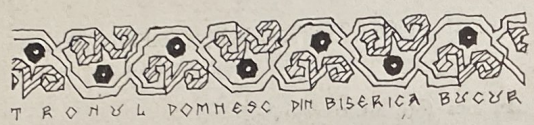

TRONUL DOMNESC DIN BISERICA BUCUR

ȚARA

Te-ascult în sânge și te-aud amiază
Zvonită'n flori și'n zumzet de albine
Și simt cum dorul tău doinește'n mine,
Vocală rodnică și vrere trează,
Ca soarele ce dăinuie'ntr'o rază . . .

Te-ascult și văd Cosmine și Moldove
Cum chiotesc în țarina ta mută,
Și te deschid, mistic altar de slove,
Spre'mpărăția'n veci necunoscută
Ce-ți prinde rugăciunea pe lăută . . .

Te-ascult și-mi ești atâta de departe
Încât îmi picuri stele pe cuvinte;
În catedrala cu cupole sparte
A veacului ce vinde țări și ginte,
Tu singură mai biruești prin moarte.

Te văd: stau drepți, arhanghelii, de pază,
În pragul ușilor împărătești
Cu mânile pe crucea ta viteză:
Far pe oceanul nopții pământești;
Saharei veacului, stejar și oază.

Te-ascult, c'am învățat în pribegie
Să-mi măsur așteptarea cu mormântul:
— Îți pun și crucea mea la temelie
Și-ți port spre ceruri, steag sfințit, Cuvântul,
Spre tronul *Învierii* ce-o să vie . . .

Vasile Posteucă

EUGEN DRĂGUȚESCU

LA ȘASE ANI DE LA MOARTEA LUI BRÂNCUȘI

Amintiri și note

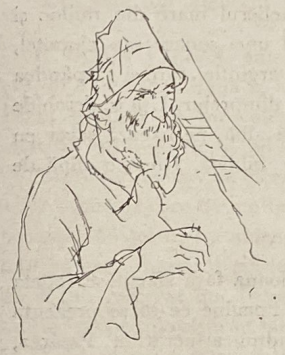

Când încerci evocarea oamenilor mari cunoscuți mai îndeaproape, ești tentat uneori să le împrumuți cuvinte pe care ei nu le-au pronunțat. Poate, pentrucă în felul acesta ai iluzia de a-i mări și mai mult, sau — cine știe? — pentru a căta să te mărești pe tine însuți! — fără a-ți da seama că orice deformare a adevărului dăunează în special marilor spirite, — așa cum, printre ele, îl considerăm pe sculptorul nostru Constantin Brâncuși. Voi încerca în aceste amintiri să reconstitui cele patru întâlniri pe care le-am avut la Paris în 1946, 1949, 1952 și, însfârșit, trei ani înainte de moartea maestrului, în 1954.

PRIMA VIZITĂ. În Octomvrie 1946, lăsam Roma cu pictorul Scarpitta. Plecam amândoi spre Olanda, invitați acolo de un prieten comun spre a organiza o expoziție la Amsterdam. Hotărîsem să ne oprim o săptămână la Paris ca să vedem metropola artiștilor. Aveam în program vizitarea atelierului lui Brâncuși și revederea profesorului N. I. Herescu, pe care-l cunoscusem la București pe vremea când conducea, cu bine-

cunoscuta-i măestrie, Societatea Scriitorilor Români. Ţineam deasemeni să găsesc pe Eugen Ionescu, al cărui nume îl cunoşteam din ţară pe vremea studiilor în Capitală; aveam să-l cunosc într'un total anonimat, muncind mult pe pământul francez pentru pregătirea viitorului său succes în teatru.

Pentru a vizita pe Brâncuşi, ne-am coborît la staţia de metrou Pasteur şi, apucând pe rue de Vaugirard, la câţiva paşi am găsit Impasse Ronsin. Abia intraţi pe fundătură, mi-aduc bine aminte de impresia puternică a primului moment, găsindu-mă în faţa unor vechi ziduri negre şi spălăcite: vedeam Parisul pentru prima oară, şi aveam cu toate acestea impresia, mai mult, o fulgerătoare certidutine, că acele locuri le cunoscusem odată. La capătul fundăturii, pe stânga, la numărul 11, am intrat într'o curte vastă, plină de ateliere şi verdeaţă. In mijlocul Montparnasului, o linişte adâncă ne-a cuprins. Un pictor, care tocmai ieşea din atelierul lui, ne-a indicat, fără un cuvânt, atelierul mare din mijloc şi uşa de intrare. Am tras de sfoară şi, în locul unei sonerii sau clopoţel, a răspuns un singur sunet lung de o claritate argintie, care-şi răspândea vibraţiile până a se pierde cu încetul în liniştea dimprejur. Uşa se deschide încet şi un bătrânel îmbrăcat în alb, cu barbă albă, ne fixează sever cu ochi vii şi pătrunzători. O adevărată apariţie biblică. După o clipă de ezitare, ne surâde:

— « Entrez, messieurs! » . . .

Un imens atelier, şi el văruit, în care Coloana fără sfârşit se repeta în diferite mărimi în lemn şi gips: era prima imagine ce ni se prezenta în faţa ochilor. Incet, încet, se desprind din mulţimea lucrărilor, Pasărea, Pasărea Măiastră, repetate de trei-patru ori în diferite mărimi, şi materiale. In goana privirilor ce se entuziasmau, apare, ascuns după uşă, un pat modest, în contrast cu uriaşele roţi de moară robuste pe care sunt aşezate Leda, Foca, Noul Născut, Peştele şi alte lucrări împrăştiate pretutindeni în vastitatea spaţiului. Adresând maestrului de câteva ori cuvântul în româneşte, îmi răspundea mereu în franceză. Vroia să ştie ce facem la Paris şi încontro mergem. Cunoştea Olanda, unde expusese cu ani în urmă. Apoi, fără să spună un cuvânt, s'a apropiat de Leda care începea să se animeze. Opera aurită se învârtea încetişor în faţă ochilor noştri. O vieaţă supranaturală părea că se desfăşoară în faţa ochilor, dintr'o

lume fantastică. Ca o oglindă magică, învârtindu-se, Leda absorbea în puritatea formelor şi respingea toate imaginile atelierului. Era o viziune paradisiacă ce ne umplea de o bucurie nouă, neîntâlnită până atunci în atelierul vreunui artist. Maestrul ne-a vorbit de Modigliani, pe care-l cunoscuse bine şi căruia-i fusese un drag prieten. La un moment dat, Brâncuşi ne-a pus într'o grea confuzie. Ne vorbea de o invazie de muşte care ameninţa umanitatea. Dar noi n'am înţeles despre ce fel de muşte vorbea şi nici când această invazie va avea loc. Înainte de a părăsi atelierul, am cerut permisiunea de a mai suna odată. Soneria îmi apărea de data asta deasupra uşii: era vorba de un disc aurit, iar un ciocănel îl lovea în plin centru când trăgeai de sfoară. De data asta Brâncuşi, surâzând, mi-a răspuns pentru prima oară în româneşte:

— « Sună mă, dacă-ţi place! » . . .

Am ieşit din atelierul maestrului cu impresii de neuitat.

A DOUA VIZITĂ. Întorcându-mă din Olanda, unde rămăsesem trei ani, în drum spre Italia m'am oprit la Paris ca să revăd maestrul drag. Eram găzduit de un coleg de Belle Arte dela Bucureşti, care avea atelierul vis-à-vis de al lui Brâncuşi.

Eram rău bolnav de ulcer. Nu vreau să insist asupra bunătăţii părinteşti a lui Brâncuşi care de multe ori, personal se ducea să cumpere alimentele necesare boalei în tratament. Aş vrea mai curând să mă opresc la vizitele pe care maestrul ni le făcea deseori seara. Lângă uşă, se găsea un scaun rezervat lui. Intra, se aşeza încet şi după câteva momente de linişte începea povestirile sale, aproape totdeauna cu un surâs bine ascuns în barbă. Avea o inteligenţă şi un fel de a povesti cu totul originale în lansarea argumentelor. Era greu să-l urmăreşti la primele cuvinte, pentrucă intra direct în momentul culminant a ceeace vroia să spună.

Într'o seară, de exemplu:

— N'are Ţara parlament! Ce ne facem, fraţilor?! . . . Sau:

— Păi ştii tu, mă, cine sânt eu? . . .

După aceste cuvinte începea să ne descrie toată fragilitatea oamenilor politici între cele două războaie, de o democraţie ridicolă şi demagogă. Şi cu toate acestea imaginea acelei Românii trăeşte ca ceva sfânt, în

sufletele noastre, numai prin întregirea neamului într'o țară unită după veacuri de suferință. El, Brâncuși, pe urmele destinului său, încă înainte de primul război mondial a plecat pe jos din Țară luând-și în spinare tot pământul străbunilor. Fiu de țărani olteni, trebuia să aducă în arta lui toată vitalitatea folklorului românesc. Detesta vorbele goale, fără rost, și în special lingușirile. De aceea nu suporta nicio îngâmfare în jurul lui. Deseori ne oprea în gâtlej cuvintele găunoase ce începeau să iasă nesincere:

— Taisez-vous, ne m'embêtez pas, ne dites pas des bêtises! . .

Îi plăcea întotdeauna spontaneitatea, chiar dacă uneori nu era la la locul ei. Se știe că, uneori, când cineva îi suna la ușă, după ce-și fixa pătrunzător vizitatorul, Brâncuși nu-l lăsa să intre și, închizându-i ușa în față, îi spunea:

— Allez-vous-en, monsieur, vous êtes un matérialiste!. . .

Și când se înșela cu prima impresie, iar în atelier în timp ce arăta lucrările auzea superlative cam ca acestea: « Oh c'est superbe, c'est formidable, vous êtes vraiment un grand artiste », se supăra atât de mult că invita vizitatorul să-i părăsească imediat atelierul.

Brâncuși studia oamenii săi în special după felul cum îi priveau lucrările, fără prea multe vorbe, care-l înfuriau.

Într'o seară ne vorbea mult despre India, despre marii inițiați și în sfârșit s'a oprit la Isus Cristos. Își conducea vorbirea senin, cu vocea lui mică dar de o fermecătoare claritate, odihnindu-și parcă ideile vaste pe fiecare cuvânt spus. Și deodată, când pronunța cuvântul lui Dumnezeu, ușa s'a deschis brusc, speriindu-ne pe toți. Fără să se miște, și-a continuat cu același calm povestirea pentru o altă bună jumătate de ceas în noaptea târzie. Ieșit în curte, înainte de a închide ușa, alb ca o bucată de zahăr sclipitor cuprinsă de întuneric, ne-a salutat privindu-ne lung cu părintească bunătate și cu un zâmbet de moșneag fericit:

— Noapte bună copii! . . .

În ajunul Crăciunului am pregătit bradul tradițional. Un pom cu totul deosebit: nici o bomboană, nici un cadou; numai niște lumânări și câteva imagini sfinte pe care le culesesem în diferitele pelerinaje în

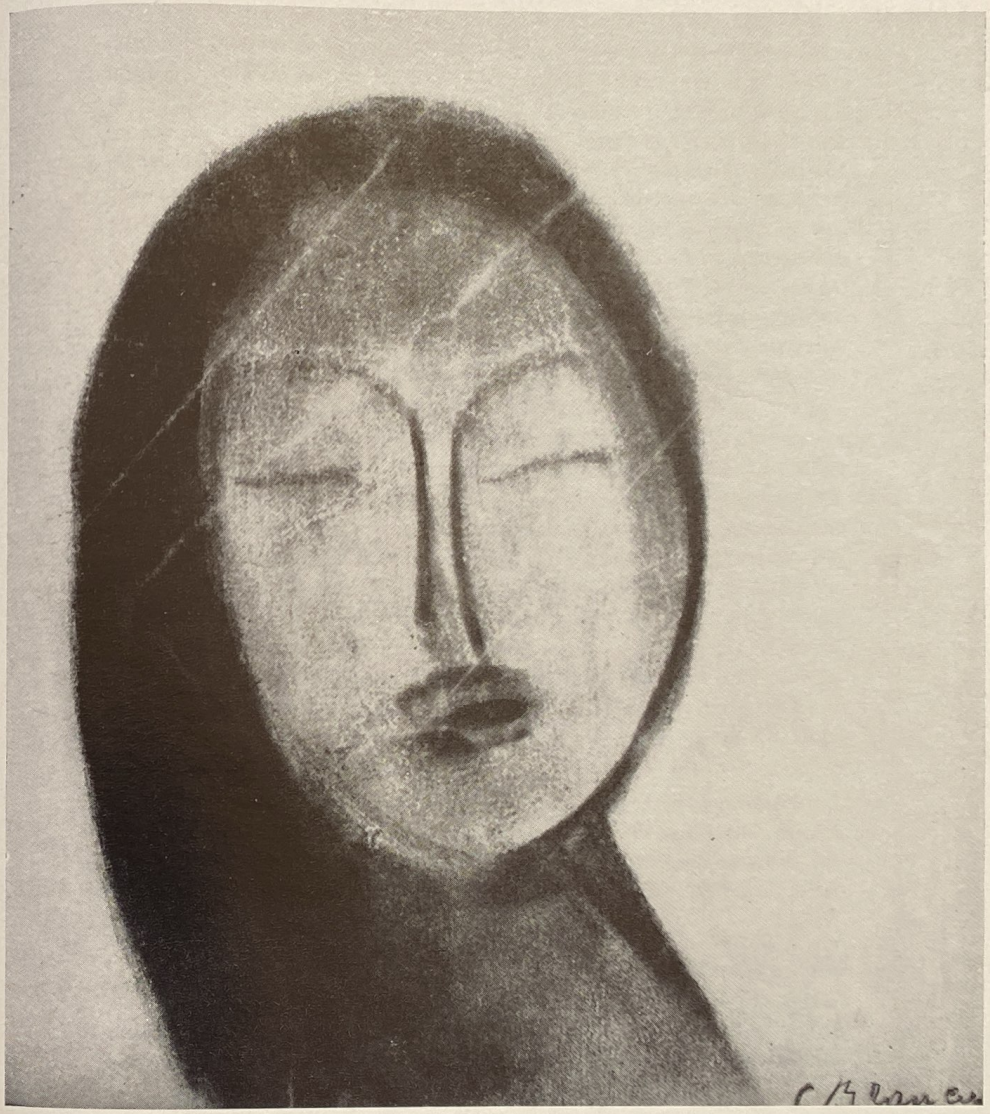

Constantin Brâncuși: *Figură* (desen)
(*Col.* Paula James Gibson)

două zile mai senine pe timpul boalei. Mai pusesem în pom câteva fotografii ale rudelor noastre rămase în România și ale unor copii născuți în exil. La piciorul pomului un cap de Crist, pictură în galben pe care o începusem la Amsterdam, o continuasem la Lisieux și aveam s'o termin la Roma și Assisi. Seara pe la șapte Brâncuși a intrat și am cântat cu toții cântece de stea și colinde, cu ochii la lumânările aprinse. De îndată ce s'a retras, m'am întins în pat din cauza durerilor care creșteau mereu. Spre orele 9 seara, artiștii din Impasse Ronsin s'au întâlnit cu toții într'un alt atelier: sarmale, costiță pe varză — și multă veselie! De mai multe ori îl invitaseră pe Brâncuși, însă fără succes. Și dintr'odată spre miezul nopții, o explozie de bucurie și strigăte făcea să se cutremure cartierul. Prietenul s'a precipitat în atelier urlându-mi la pat: Vino mă, vino imediat, Brâncuși e cu noi! Cântă, joacă, e formidabil! . . .

Eu nu puteam să mă ridic, durerile deveniseră insuportabile, mi-era teamă dela o clipa la alta de o perforație. Spre orele 2 noaptea s'au întors prietenii și m'au găsit în plină criză. După câteva minute au adormit. În toiul durerilor sălbatice, după multe rugăciuni, cu restul forțelor rămase am invocat numele lui Isus. In aceeași clipă durerile au dispărut. Nu înțelegeam nimic din ce se petrecea cu mine. Dat jos din pat, în întuneric, mă plimbam liniștit prin atelier, apoi spre pomul de Crăciun. Gazdele dormeau deabinelea. O bucurie necunoscută îmi invada corp și suflet. A doua zi, Crăciunul, mă duceam să fac urările lui Brâncuși și să-i mulțumesc pentru toată bunătatea și îngrijirile date. I-am povestit ceva din încercările grele ale nopții trecute. M'a fixat și mi-a spus să iau loc. După o lungă pauză, în românește:

—Trebue să muncești mult, mult de tot. Să arăți, ție în primul rând, și numai după aceea altora, că în tine e ceva, că ai ceva de spus. Suferă, suferă în tăcere, nu încerca să te explici celorlalți. Încearcă să trăiești în liniște chiar și cele mai mari nedreptăți ce ți se fac. Să suferi, să suferi, numai suferința îți va da forță!. . . .

După câteva clipe, termina cu aceste cuvinte pe care nu le pot uita:

— Iubește pe Dumnezeu, să iubești mult pe Dumnezeu. Tu trebuie să-L iubești cu această credință că dacă cineva vreodată îți întinde o bucată de pâine otrăvită, în clipa în care o primești ea e purificată de Dumnezeu și tu ai să mănânci pâine adevărată și bună.

Eu îl priveam cu ochii în lacrimi. Mi-a întins mâna lui mică și tăbăcită de acizi și de munca grea a unei întregi vieți. A doua zi plecam spre Roma.

A TREIA VIZITĂ. În Mai 1952 am fost la Barcelona cu ocazia Congresului Euharistic Internațional. După ce am vizitat Madridul și Toledo, trecând prin Lourdes m'am îndreptat spre Paris. Aici, în marea expoziție retrospectivă a lui Rouault l-am întâlnit pe secretarul general al Bienalei din Veneția, profesorul Rodolfo Pallucchini. Acesta îmi spunea că nu primise niciodată vreun răspuns la repetatele și insistentele invitații trimise lui Brâncuși pentru a-i organiza o mare expoziție retrospectivă la Veneția: « Încearcă și d-ta să-l convingi. » Aflasem că în ultimii ani maestrul nostru refuzase multe invitații, chiar și pe a marelui seducător al artiștilor de toate vârstele, Mr. Sandberg, directorul muzeului municipal din Amsterdam.

Într'o seară, când părea mai bine dispus, Brâncuși continua amintirile tinereții. Profitând de atmosferă, prind puțin curaj și-i transmit invitația venețianului ... Cine m'a pus? ...

— Qu'est-ce-que vous voulez, monsieur? ... Allez-y, ne m'en parlez de ça! ...

Și s'a retras imediat, furios. Vreo două zile n'a mai ieșit din atelier. Într'o seară, apare jovial și începe:

— Capo, capo! ... Capooo! ... Și râdea de data asta și din umeri. Se știe că în Italia, de îndată ce ai trecut granița, unul din primele cuvinte ce auzi printre macazuri sau pe peron este: capo! Șeful de gară se numește capostazione. Dar titlul de *capo* se dă nu numai șefilor de întreprinderi sau birou, ci uneori italienii îl dau și inferiorilor în grad, iar câteodată, ca să se distreze și mai mult, chiar cerșetorilor ce de ani de zile rămân credincioși locului « profesional ». Și, ca să ne întoarcem la Brâncuși: după ce a repetat de mai multe ori *capo*, *capo*, fără să înțelegem ceva, ne-a povestit cum prin 1912, după ce a vizitat Italia, în gara Rapallo vroia să-și cumpere biletul de tren pentru Franța. Dă o monedă de 10 lire casierului și i se dă restul numai pentru cinci lire. Nu vorbea italienește, dar o discuție s'a înflăcărat repede în fata ghișeului și casierul strigă: Capo, capo ... Apare poliția gării, în confuzia creată intervine un avocat care vorbește franțuzește și după mai multe discuții liniștește incidentul, după ce tânărul Brâncuși îi spusese că mai bine se prăbușește orașul decât să plece cu impresia asta oribilă. În fond, ce se petrecuse în Italia putea să se întâmple oriunde, — dar el a fost întotdeauna neîndouplecat în hotărîri: de atunci n'a mai intrat în Italia, și nici n'a vrut să expună acolo.

A PATRA VIZITĂ. În Mai 1954 primeam o medalie a orașului Paris din partea unei Societăți artistice. Era cea mai bună ocazie să revăd Franța și maestrul. L-am rugat pe Brâncuși să mă lase mai mult în atelierul lui. M'a lăsat vreo două ceasuri. La sfârșit apare și mă întreabă:

— Ei, ai mai văzut ceva? ...

Nu știam ce să-i răspund și m'am pomenit vorbindu-i așa: « Cred că-mi va fi greu, maestre, ca de azi încolo să pot privi sculpturi cu nasuri, cu urechi, mâini și picioare ». Era evident că vorbele mele îl mulțumiseră. Dar, pe când ne îndreptam spre ieșire, un drăcușor era gata întreg în spatele meu: în loc să ies, lungesc vorba, spunându-i că încercasem să mă apropii mai mult de puritatea operelor sale, dar că mi-a fost greu în cele câteva schițe făcute ...

— Quoi, tu as fait des croquis? fais-moi voir!

S'a uitat tulburat la ele și apoi a început să rupă paginile carnetului foaie după foaie cu o furie nemaivăzută, aruncându-le bucățele în lada cu gunoi. Din fericire am rămas calm, părându-mi rău că fără să vreau îl supărasem. După operația asta rapidă mi-a surîs:

— Voilà, voilà tes dessins! ...

Cred că, de calmul meu, dracul a plesnit și el peste bucățile de hârtie din gunoi. Despre întâmplarea asta, n'am mai vorbit niciodată; dar am înțeles cât de gelos era Brâncuși de lucrările lui, și că n'ar fi permis nimănui să-i reproducă — nici chiar în fotografie — operele. Venind să-l salut, l-am găsit în fața atelierului. Curăța curtea, gata să dea foc frunzelor strânse'n căpiță în fața lui Impasse Ronsin nº 11. Aceasta este ultima imagine a maestrului.

ÎN ȚARĂ

Constantin Brâncuși s'a născut la 21 februarie 1876, în satul Hobița Peștișani, lângă Târgu Jiu. La cinci ani ieșia cu oile la păscut și-și petrecea vremea cu un briceag în mână, încrustând bucățele de lemn. Într'o bună zi, la opt ani, dispare de acasă. Maică-sa, după zile întregi de alergături, îl descoperă într'o boiangerie din Târgu-Jiu, mânjit de culori. Adus acasă, reia școala, dar singura lui bucurie o găsea tot pe coclauri, lângă oi, cu briceagul în mână, la soarele și răcoarea Carpaților transilvăneni, « acolo unde iarba crește dulce ca mătasea. » Asta însemna pentru Brâncuși pământul lui natal, cum avea să-l descrie mai târziu prietenului Valentin Hugo, la Paris. A continuat să încrusteze lemnișoare, cu o îndemânare uimitoare, până la vârsta de 11 ani, când dispare din nou de acasă, iar de data asta pentru totdeauna, chemat de un destin căruia nu-i putea rezista. Timp de câțiva ani, a lucrat într'un han la Craiova: făcea de toate: spăla, servea lumea la tejghea, curăța, pregătea bucătăria. În această vreme, pe la vreo paisprezece ani, reușește să câștige un rămășag, construind o vioară din scândurelele unei lăzi de portocale, fierte în sacâz topit. Într'o seară, când hanul era aproape plin, își arată isprava, și toți cereau să se încerce vioara, însă nimeni nu se pricepea. A fost căutat și adus la repezeală un țigan, care se uita cam lung și chiorâș la instrument, fiindu-i frică să nu-și bată lumea joc de el. Țiganul, după mai multe ezitări, pune în sfârșit vioara curioasă sub bărbie și trage. Mergea strună!. În entuziasmul tuturor, un om de mare inimă, un oarecare Greceanu, fiind de față, presimte ingeniozitatea tânărului, și se face luntre și punte ca să-i obțină o bursă la școala de arte și meserii din Craiova. După câțiva ani, Brâncuși termină școala cu primul premiu și trece la București, unde se înscrie la școala de arte și meserii. Câștigă, și aici bursa, diplomându-se în 1902 cu o lucrare ce avea să-l impună ca pe unul din cei mai buni sculptori români.

SPRE OCCIDENT

La București i se deschid frumoase perspective de lucru și succes. Brâncuși se ferea însă de succese ușoare, urmându-și vocea destinului. În același an 1902, sărac, o ia pe jos spre Occident. Se oprește pentru

câteva zile la Viena, apoi se îndreaptă spre München; de aici trece în Elveția, la Basel, unde se îmbolnăvește de tifos. Este îngrijit de niște surori de caritate, cărora le lasă un crucifix în pământ ars, din nefericire dispărut. Continuă, tot pe jos, spre Paris, unde ajunge în 1904 și hotărăște să se oprească acolo pentru toată viața. Se înscrie la Academia de Arte Frumoase, unde studiază cu sculptorul Mercier. Ca să poată studia, spală vasele într'un restaurant de lângă gara Montparnasse, și cu ocazia asta face portretul patronului restaurantului, Chartier. Lucrarea, prezentată la Salonul Oficial, este expusă în rotonda centrală. Sculptorul Rodin dorește să cunoască personal pe tânărul artist român și îl cheamă să lucreze în atelierul său. Brâncuși era măgulit, dar, ascultător vocii secrete a propriului destin, răspunde lui Rodin cu cuvintele rămase celebre: « Nimic nu crește sub copacii uriași ». Presa Parisului semnalează succesul tânărului sculptor. Brâncuși, însă, în loc să profite de lauri, se retrage într'un atelier mic din Montparnasse și dispare complet din circulație. Muncește mereu în singurătate și sărăcie. Trece printr'o grea criză sufletească, în care, se pare, era dominat de cuvintele lui Descartes: « Ca să ajungi la adevăr, e nevoie ca odată în viață să te desparți de toate învățăturile avute și să reconstruiești dela capăt și din temelii întregul sistem al propriilor cunoștințe ». În 1907, într'un acces de revoltă, tânărul artist distruge aproape toate operele sale influențate de Rodin, orientându-și spiritul și toate forțele spre o nouă viziune a sculpturii. Prietenul său Paleologu descrie foarte bine singurătatea lui, ostilă oricărui succes pripit, cu înseși cuvintele auzite din gura lui Brâncuși: « Trebuie să te smulgi mediului, lașității prieteniilor, servituții obiceiurilor, opiului ideilor și simțirilor, în care ți-ai făcut culcuș cald; să fugi, să evadezi în altă lume, în necunoscut, în nevăzut, în nepipăit, în incert ».

În solitudinea lui, încălzită de prietenia lui Modigliani și Henri Satie, timp de paisprezece ani, din 1907 până în 1920, Brâncuși nu face nici o expoziție personală la Paris, și creiază în ordine aproape cronologică următoarele opere: « Muza adormită », « Cap de copil », « Orgoliul », « Rugăciunea », « Sărutul », « Măiastra », « Cariatidele », « Prometeu », « Fântâna lui Narcis », « Primul pas », « Domnișoara Pogany », « Trei pinguini », « Fiul risipitor », « Noul născut », « Principesa X ».

SCANDAL LA PARIS

În anul 1920, artistul prezintă la Salonul Independenților « Principesa X », de data asta convins că are de spus un cuvânt nou. Marele Matisse vizitează expoziția, și, după ce criticase ironic alte lucrări, se oprește un moment în fața operei lui Brâncuși și o consideră pornografică. Exclamația trece din gură în gură, stârnește un scandal, care, ajuns în presă, neliniștește pe directorul Salonului. Intervine poliția, și opera e scoasă din Salon, ca fiind obscenă. Ajungând scandalul la urechile lui Brâncuși, acesta, fără a da vreo explicație cuiva, fără a face un proces, cum îl sfătuiau Derain și alții, se închide în durerea lui și hotărăște să nu mai expună niciodată la Paris. Doamna Gibson îmi povestea în 1960, în California, adevărul, care i-a fost revelat de însuși Brâncuși cu privire la modul în care s'a născut această operă. Această principesă misterioasă a existat într'adevăr, și maestrul o vizita uneori, fermecat, dar și intimidat de frumusețea ei. În apartamentul ei somptuos, pereții erau aproape complet acoperiți de oglinzi, până ce și în sufragerie vedeai oglinzi, și-i plăcea, în timpul mesei, din când în când să arunce câte-o privire spre ele. Din prima schiță a lui Brâncuși se vede bine această atitudine de a se privi într'o oglindă. Acest desemn trasează în puține linii opera în devenire, trecută dintr'o variantă într'alta, spre o sinteză progresivă de sublimare, prin eliminarea tuturor elementelor, care deranjau o formă perfectă. După acest scandal, mai izolat ca oricând, artistul nostru lucrează în plină maturitate la operele sale capitale. Între anii 1920 și 1925 apar una după alta: « Coloana fără sfârșit », « Regele regilor », « Himera », « Adam și Eva », o altă variantă a « Domnișoarei Pogany », « Tors de adolescent », « Peștele », « Cocoșul », « Pasărea galbenă », « Pasărea de aur », « Pasărea în spațiu », « Negresa blondă » și altele. Aceștia sunt anii când noul său atelier din Impasse Ronsin 11 începe să fie vizitat de iubitorii de artă și faima lui trece oceanul, spre Statele Unite ale Americii și spre America Latină. În 1926 este invitat să expună la Galeria Brummer din New York.

ARTĂ ȘI VAMĂ

Când lucrările sosesc la New York, isbucnește un alt scandal. Ofițerul dela vamă nu vrea să considere opere de artă sculpturile, și le reține ca pe un pretext de contrabandă cu metal în Statele Unite. Vameșul, uitându-se

cu coada ochiului la una din lucrări și aflând dela Brâncuși că era vorba de « Pasărea în spațiu », exclamă: « Da' ce fel de pasăre o mai fi și asta? Dacă ar pune-o cineva într'un copac, nici un vânător n'ar trage în ea! ». In fața unei asemenea observații, sculptorul nostru renunță să dea vreo explicație și vameșul îi impune o taxă enormă. Începe în felul acesta între Brâncuși și serviciul american al vămii din New York un mare proces, câștigat, după doi ani, de artist care era apărat de câțiva avocați de seamă, încurajați de simpatia multor amatori de artă, europeni și americani. Între aceștia, faimosul Arensberg, care-i va deveni cel mai important colecționar. În 1926, Arensberg prezintă lucrările cumpărate dela Brâncuși la Art Club din Chicago, unde are loc o expoziție de mare succes. O altă expoziție va avea loc tot la Galeria Brummer, în iarna 1933-34, când aproape toate lucrările au rămas în Statele Unite, împărțite între muzee și colecționari.

Reîntors la Paris, Brâncuși a fost invitat în România, de către Ministrul Tătărăscu, unde, pe pământul natal, la Târgu-Jiu, trebuia să se ridice « Coloana fără sfârșit », în oțel. Tot acolo, a construit « Poarta sărutului » la intrarea în parcul public. În parc, o mare masă rotundă de piatră, cu scaunele formate din două emisfere suprapuse; masa îi plăcea s'o numească și « Masa zeilor ». A fost invitat în India de un maharajah ca să facă proectul unui « templu al meditației », care nu s'a realizat din diferite motive. Din nou la Paris, rămâne absorbit de ultimele lucrări, între altele « Broasca » și « Minunea ».

O NOUĂ SCULPTURĂ

În lumea artelor în Europa, dar în special în Statele Unite ale Americii, Brâncuși e considerat ca cel mai mare sculptor al timpului. Ajunge să amintim că prima sală dedicată sculpturii contemporane în Muzeul de Artă Modernă dela Paris e ocupată de o singură operă: « Cocoșul » lui Brâncuși. La New York, în Muzeul Guggenheim, prima operă ce se vede la intrare este « Miracolul ». Sala de onoare a Muzeului de Artă Modernă dela New York e rezervată tot artistului nostru, prezent cu șapte lucrări, printre care: « Peștele », « Pasărea în spațiu », « Pasărea măiastră », « Negresa blondă », și un fragment în lemn din « Coloana fără sfârșit ». Iar în Muzeul de Artă dela Filadelfia, într'o sală imensă,

colecția Arensberg adună vreo douăzeci de lucrări din perioada de aur a Maestrului: « Domnișoara Pogany », « Principesa X », « Pruncul », « Pasărea Măiastră », « Prometeu », « Sărutul », « Fiul risipitor », « Pasărea în spațiu », « Vrăjitoarea », « Pinguinii », etc. La Veneția, tot Brâncuși apare cel dintâi în fața vizitatorilor Galeriei Peggy Guggenheim, cu « Pasărea în spațiu » și « Pasărea măiastră ».

Opera lui Brâncuși se îndreaptă spre omul spiritual, meditativ; spre acel om care, asaltat de orice fel de materialisme, încearcă astăzi să supraviețuiască în Europa noastră îmbătrânită. Profesorul și criticul italian Carlo Giulio Argan a sintetizat bine poziția artistului: « Brâncuși este ultimul mare artist al evului mediu sau primul artist al unui nou ev, ce se anunță ». Cercetătorul de artă Michel Seuphor, în cartea lui « Sculptura acestui secol », punând accentul pe Brâncuși, pe care-l consideră cap de școală, așa începe capitolul rezervat lui: « Un om a făcut o mare călătorie, cu atât mai mare cu cât în bună parte o făcuse pe jos, ca să descopere Parisul, dar a fost Parisul, care prin el descoperea noua sculptură ». Arta lui Brâncuși nu are nicio corespondență cu așa zisa artă abstractă, pentru că poartă figurația pe culmile conceptului, ale simbolului, ale sublimului, poate în același fel cum — pe un alt plan — o ducea în pictură Paul Klee. Tot pe plan spiritual, Paul Klee, acest alt solitar, ne-a lăsat această splendidă mărturisire, demnă de un mare artist: « Eu sunt insesizabil în imanență, pentrucă stau tot atât de bine fie cu cei morți fie cu cei ce încă nu s'au născut. Poate ceva mai aproape de inima universului, dar încă destul de departe . . . ! ». Brâncuși spunea: « Când nu mai suntem copii, am și murit! ». Iar altădată: « Când îmi priviți opera, nu căutați formule obscure sau mistere. Eu vă dau o bucurie curată. Priviți operele până ce le veți vedea. Cei mai aproape de Dumnezeu, le-au văzut ».

EUGEN DRĂGUTESCU

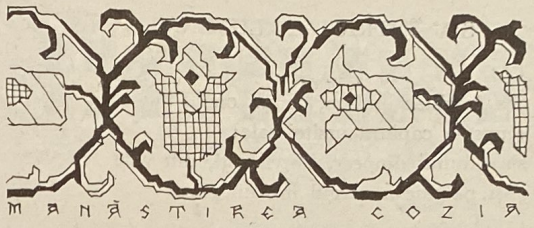

ÎNTINSA TOAMNĂ

Întinsa toamnă a zilelor culese,
cu zări mai larg deschise spre plecare,
tristețea m'a legat cu ițe dese
de tot ce'ncet, încet cu mine moare.

Drum bun, prin lume, funigei de ceață,
și stoluri peste ape călătoare!
Eu m'am schimbat ca un copac la față,
ca frunza măcinată de vâltoare.

Mi s'au curmat în suflet drumuri, vise,
cum coarde de lăute'n țipăt rupte
de-un cântec cu isvoarele închise
spre-adânci tăceri de agonie supte.

YVONNE ROSSIGNON

S'A ÎNTRISTAT LUMINA

S'a întristat lumina, ca un om
ajuns la capătul ursitei sale:
s'a adunat din cer, din munți, din vale
și-și pâlpăie amurgul într'un pom.

A mai trecut o vară, ca un nor
topit în cruguri aurii de soare,
și ca un fum de ceață pe ponoare
pe care vântu-l spulberă ușor.

Se sbate inima pe-un ram de vine
întocmai ca o frunză care-și știe
sorocu-aproape. Oare-o să mai vie
să-și facă o primăvară cuib în mine? . . .

S'apropie judecata, ca la lemne.
Ci pân' și pădurții un măr au dat.
Doar viața mea închisă s'a păstrat
îngălbenind în ne'nțelese semne.

Șerpi aurii de focuri au pornit
pe miriști și prin vii să-și cate prada.
Stă seara din înaltul gol să cadă
plutită frunza moartă, timp rănit.

Ce-i părăsirea asta de sfârșit?
Pe câmpuri ce-a rodit a fost cules,
și de neghină grâul fu ales.
Se'neacă 'n ceață lutul istovit.

Risipitor de zile, om nerod,
pe-o țarină de alții secerată.
Nu m'arunca 'n tristeți de ghenă, Tată,
ca pe-o neghină rea ascunsă 'n rod.

Yvonne Rossignon

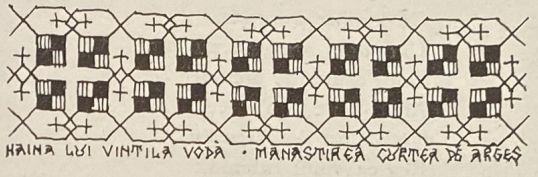

CONCERT

Rondul meu de dimineață
Este-un 'oț cu creasta creață
Care mă deșteaptă'n zori
Cu taraful de viori.
Vine lin pe sub fereastră
Pe ascunselea'ntr'o glastră.
Dintr'un zbenghi și dintr'o șipcă
Și-a făcut 'oțu' o scripcă,
Apoi alta și'ncă una
Pentru pui deprinși cu struna.
Și-i tot zice și-o sucește
Din arcuș lăutărește
Când pe-o coardă, când pe patru
Și pe urmă, ca la teatru,
Dă din cap și se închină:
Ia un lujer, o stamină
Și le șuieră pe vrană
Triluind din strană'n strană
Cântări dalbe îngerești,
De te miri și te crucești.
Când și când își nalță ciocul
Către cer ca ventrilocul
Și din clopoțeii gușii
Scutură deasupra ușii
— Strâns de feții - logofeții —
Tot argintul dimineții.
Cântecul se împletește

Cu lumina și vueşte,
Unduit în somn pe plușuri,
Dintr'o mie de arcușuri.
Are'n pene 'oțu' meu
Tot culori de curcubeu:
Roș ca vinul rubiniu,
Galben nou și arămiu,
Smalțuri verzi și albăstrii,
Chiar și alb de colilii.
E frumos nevoe mare:
Parcă-i poleit cu soare.
Eu l-așI ține'n colivie
Ca să-mi cânte pe simbrie.
P'un șuer din strungăreață
I-așI da cuib de puf pe viață.
Pe trei triluri și-o gavotă
I-așI da lumea toată'n dotă.

Dar nu-i chip să stai de vorbă
C'un artist cu dibla'n tolbă.
El nu cântă pe simbrie.
Cântă, doar, pe omenie.
Și întâi și'ntâi de toate
' Oțu ' meu vrea libertate.

Al. Gregorian

MIHAI NICULESCU

CE BINE ERA ÎN INSULĂ! . . .

Not to the sensual ear . . .
Keats

Începusem să scriu caietul acesta — reluat astăzi, după o întrerupere de trei ani și jumătate — cu gândul de a spune vorbelor ceva pe care nu-l știau; dar în paginile de până acum (1) abia de mi-am făcut loc sau mi-am făcut mâna. Îmi dau seama că orice introducere ar fi deopotrivă de arbitrar introductivă la vacanța petrecută în insulă. Șederea mea acolo m'a surprins nepregătit.

Timp de optsprezece zile, la sfârșitul lui August și începutul lui Septembrie 1949, am făcut camping pe cea mai mare și mai apropiată de țărm (la 1500 metri de Cannes) dintre cele două *Iles des Lérins*, *Sainte-Marguerite*; cealaltă (îndărătul ei la 700 de metri) fiind *Saint-Honorat*. După numele din vechime: *Lero* și *Lerina*, le-am botezat *Lerui* și *Ler*, rămânând de-atunci nedespărțite, în mitologia mea personală, de amintirea fericirii unice pe care am trăit-o în *Insula lui Lerui-Ler*. Gustul ei neuitat a rămas ca o prezență statornică în realitatea conștiinței mele, prin tot ce trece odată cu mine, trecătorul. Cele ce urmează cuprind doar mărturia unui fapt, cu nimic demonstrativă. Interpretarea faptului poate fi discutabilă; realitatea lui, însă, nu.

Începea să însereze când am ajuns pe aria fortului, singurul loc din insula Sainte-Marguerite unde era permis campingul — și numai membrilor « Hanului Tinerimii ». Citisem că în una din celule, pe care am și vizitat-o după câteva zile, ar fi fost întemnițat — către sfârșitul veacului

(1) Prima parte a caietului.

XVII, potrivit legendei — « Omul cu masca de fier ». În altă celulă ţi se arată pe unde a evadat nenorocosul mareşal Bazaine, în August 1874. De pe terasa fortului, priveliştea coastei se desfăşoară de la Saint-Tropez, cu Munţii Mauri (²) în fund, peste care apune soarele; apoi Esterel, drept în faţă Cannes şi mai departe arcul golfului Juan întins până la Cap d'Antibes în răsărit, unde ţărmul palpită cu'n răsuflet stins, la zarea împreunată a cerului şi-a mării.

Lângă un foc minuscul cânta dintr'un fluier ciobănesc un cap de fată cu părul strâns într'o panglică şi chipul arămiu în bătaia flăcării tunse. Nu ştia să cânte, dar de acest lucru nu mi-am dat seamă atunci. Sunetele se răzleţeau de melodia pipăită sfios, cu ezitări, pe ochiurile oarbe, ca frunze rătăcite pe care le înghiţea lacom întunericul. Pe dâra lor stinsă creştea la loc liniştea. Noaptea se umpluse de cântec neauzit...

Orbecăiam prin întuneric, încurcându-mă în sforile cortului pe care mă căsneam să-l întind chiar pe meterezul larg, uşor înclinat. Mângâiam atent, cu palmele, blana de iarbă deasă şi moale crescută deasupra întăriturii de piatră, trăgând pe nas boarea de smirnă care urca din pădurea de pini adormită sub ziduri. Însă iarba creştea din piatra goală, unde nu puteau prinde ţăruşii de lemn ai cortului meu. Înţelegeam că trebuie să renunţ şi, ca să amân o hotărâre, m'am întins pe iarbă până'n vârful degetelor desfăcute şi cu picioarele cine ştie pe unde. Atunci se auzi iar fluierul şi deodată am simţit că n'are nici o importanţă cum am să dorm la noapte şi că nu-mi pasă de nimic ...

Fluierul tăcuse, dar eu tot îl ascultam, pipăind ca orbul, prin întunericul de ceară, urma sunetelor stinse în auz. De jos, de lângă meterez, mă chemă cineva pe franţuzeşte: — Am încercat şi eu să-mi pun cortul acolo, dar nu se poate. Vino aici. Mă coborîi întristat ca de o despărţire şi în conul de lumină al unei lanterne care ţâşni c'un clinchet sec, văzui mustaţa groasă, roşcovană, a celui ce mă chemase. Îşi spuse numele, cu *x* şi *k*: — *Je suis Belge*. I-l spusei şi eu pe al meu, silabisind rar, în versiune franceză: — *Ni-co-les-co*. — Niculescu? se miră belgianul, pe româneşte. Numaidecât apoi, îmi povesti bucuros că a lucrat câţiva ani la o întreprindere petroliferă din Ploieşti, că-i plac sarmalele cu mămăligă şi tocana, de care-şi amintea cu emoţie, tot pe româneşte, în timp ce două

(²) La Chaîne des Maures.

mâini mari şi iscusite sârguiau pe scena minusculă luminată rotund, unde rânduisem ţăruşii cu pripoanele, cele două catarguri din câte trei bucăţi telescopate şi tăbliile cortului prinse'n copci.

I-am lăsat conducerea operaţiilor, ajutându-l numai cât să nu-l încurc. Belgianul ajunsese cu amintirile pe la Sinaia, în timp ce cortul încheiat zăcea întins între ţăruşi, ca o piele jupuită. Apoi, pielea se ridică şovăind în vârful catargului din faţă, ca o mârţoagă pe picioarele dinainte şi cortul atârnă bleg peste catargul din urmă, întins la pământ. Belgianul trase de frânghia din vârful acestuia, opintindu-se voinicește. *Encore!*, se îndemnă el scurt şi, mai icnind odată, petrecu laţul frânghiei peste capul pironului de fier pe care-l bătusem cu necaz, în pământul tare. Cortul se cabră tremurând, tras de ancoră, plesni mânios şi rămase ţeapăn. Belgianul scutură pe rând catargele: tari, ca din pământ crescute; împunse cu degetul pânza, de amândouă laturile: întinsă ca o tablă de acoperiş. *Ça y est*, decretă el, *maintenant vous pouvez y coucher tranquillement.*

* * *

Soarele era sus când m'am sculat a doua zi. Belgianul plecase devreme, înaintea zorilor, lăsându-mi o însemnare cu numele şi adresa lui, la Anvers. M'am întins cu voluptate sub cort, *în casa mea*. Afară se chemau glasuri tinere, auzeam râsete, trosnetele unui foc de uscături, fluierul din ajun — acelaşi şi totuşi altul — desfermecat acum. Mi-am pus repede şortul şi trăgând în lături cele două panouri din faţa cortului am intrat în dimineaţa sonoră ca un stup. Numărai vreo zece corturi risipite pe aria dintre ziduri, cele mai multe ascunse printre tufişuri. Al meu se ridica pe o platformă bătătorită, în drumul tuturor. Pornii numaidecât să explorez împrejurimile, în căutarea unui loc mai retras.

Îndreptându-mă spre turnul fortului, coborîi câteva trepte şi descoperii un tăpşan ierbos, cu zid înalt în fund, cotropit de arbuşti şi iederă, îndărătul căruia se afla incinta interioară, unde dormisem peste noapte. Deoparte, în apus, turnul rotund, ca un castel de apă şi clădirea fortului, cu două rânduri de ferestre sub acoperişul de olane, până'n marginea insulei, prăvălită în mare la vreo zece metri dedesubt. În faţă şi pe latura cealaltă meterezul scund, neîntrerupt, cu o turelă de pândă la unghiul

dinspre răsărit. Dincolo, puntea de pământ Croisette înainta departe, în mare, cu munții în fund și la poalele lor Cannes; după aceea relieful se surpa brusc, într'o fâșie îngustă, lungă, paralel cu linia țărmului, gălbuie; mai urca odată în Cap d'Antibes, apoi cobora subțiindu-se, în apă. Îndărătul meterezului țărmul insulei se retăgea rotund, pe subt pădurea de pini care astupa zarea din fund.

Pe toată terasa un singur cort, portocaliu, așezat și acela aproape de zidul cu verdeață. Nu-mi venea să cred norocului. Am dat fuga să-mi desfac sălașul de peste noapte și cu el în brațe am revenit pe terasă, unde mi-am ridicat cortul cu deschiderea spre Cannes, până'n marginea cărării dealungul meterezului. Casa mea avea acum vedere la mare, iar mie tot nu-mi venea să cred că așa ceva devenise cu putință.

Într'o jumătate de oră instalația era terminată; mi-am luat cafeaua, pregătită pe lampa cu spirt, sorbind cu gura lichidul fierbinte și cu ochii priveliștea. Din când în când mă uitam și peste umăr, înăuntrul casei, fericit de-atâta noroc și de singurătate. Îmi treceam palmele peste față încet, atent, cu o voluptate pe care-o simțeam a fiecărui mădular în parte și a trupului întreg.

Închizând cu grijă intrarea cortului, am plecat să cunosc insula. De pe teresa dintre meterezele înalte, unde poposisem în ajun, am coborît în curtea fortului pe un drum pietruit cu bolovani rotunzi, printre două șiruri de case scunde, după ce trecusem pe dinaintea unui puț părăsit, cu scripete, și a unei capele pustii. Mă dureau ochii de albeața uscată a pietrelor și-a zidurilor răscoapte în aerul văros, dar ochelarii nu mă înduram să-i pun, lacom să văd tot, cu ochii mei. Mi se părea că umblu printre oseminte . . .

Ieșind pe subt bolta porții apucai pe o cărare ce da ocol zidurilor groase, de cetate, apoi spre platforma de țiment a restaurantului de lângă poala fortului; de acolo, pe subt pini, îmi urmai drumul dealungul mării, cât puteam mai aproape. Pădurea mirosea ca în biserică. Am băut apă, în pumni, de la o fântână cu gust și răcoare de izvor. Mi-am pus ceafa sub firul apei, împroșcând-o pe tot trupul; plecând de la fântână, aerul cald mă înfășură ca un cearceaf muiat în soare. Călcam sfios, uimit cu fiecare pas, ca de-o nouă descoperire. Crengile pinilor se răsuceau fantastic luând mereu alte forme, după lumină sau după vânt, dar mie mi se părea că după o soartă dinăuntru, a fiecăruia.

Aerul răsuna de chemările de dragoste ale cicadelor. Din văzduh curgea o pulbere sonoră impalpabilă, prin ochiurile unor împletituri nevăzute ale cărei margini se îndepărtau cu fiecare pas pe care-l făceam. Câte o cicadă se oprea brusc într'un ochi scăpat, ca o intenție zădărnicită. Atunci, în golul minuscul, surprindeam urzeala freamătului uniform ca într'o tapițerie privită pe fața ascunsă. Tocată mărunt în dinții de fierăstraie fără număr ai cântăreților, liniștea se pulveriza într'un murmur neîntrerupt care pe margini, pe sub copaci, se întețea uneori și iar scădea, ca un val sau ca o suflare de vânt; însă vânt nu era, numai freamătul pe loc al pădurii îndrăgostite — iar din văzduhul insulei liniștea curgea nemișcat și neauzit, ca un timbru neutru al spectrului sonor topit într'un alb unison pe care urechea nu-l mai deosebea, ci-l ascultam înăuntrul meu fără să știu de când, într'o clipă fără timp . . .

Abia acum, când scriu, mi-aduc aminte de când: din copilărie, de la Oltenița, când mă jucam cu popicul — la București i se zicea sfârleză, titirez și dandilușcă sau zambilușcă — uneori și câte o dupamiază întreagă. Popicele mi le ciopleam singur, cu briceagul, din scurtături de lemn rotunde, retezate cu fierăstrăul la capăt. Alegeam bucăți fără noduri, de fag tânăr cu miezul plin și coaja netedă, subțire ca o pieliță. Mirosul crud și nițel amărui, de pădure, îmi gâdila nările. Respiram adânc, turtindu-mi nasul de carnea tare a lemnului. Nu-mi ajungea; îl lingeam pe furiș, ca să nu mă văd, gustându-i aroma și cu limba. La unul din capete însemnam apoi cu creionul mijlocul suprafeței rotunde și începeam să cioplesc, de la marginea de jos, retrăgându-mă spre jumătatea lemnului încins c'o sfoară, până-mi ieșea dintre solzii răsluiți cu precauție forma popicului adunată'n vârful bont. La urmă îl frecam cu glaspapir, pipăindu-i fibrele în răspăr. Când buricele degetelor nu mai simțeau nici o împotrivire, popicul era gata din strung. În vârful retezat drept, dintr'o aruncătură de briceag — încercată întâi în aer — înfigeam o țintă cu măciulia bulbucată, de bocanc. Pe fața rotundă, poleită ca sticla, vopseam cu creioane colorate fășii concentrice, rareori felii adunate la mijloc, ca spițele roții.

Proba o făceam pe trotuarul de asfalt din jurul casei. Înfășuram popicul în sfoara biciului, de la sfârc până la codiriște, proptindu-l în țintă — sprijinit ușor, cu'n deget, deasupra — și smuceam iute biciul în lături, retrăgându-mi degetul. Popicul țâșnea ca din praștie până la

un punct ocolit rotund, cu târcoale meditative; apoi, ca și cum ar fi adulmecat o urmă, pornea s'o caute legănat, cu șerpuiri împletite mărunt, dealungul unei spirale aproximative. Îl ardeam scurt, din pleasnă. Popicul se cabra sfârâind în țintă, dar numai o clipă, reluând harnic urma spiralei nevăzute care se aduna într'un cerc cu arcul tot mai închis. Ajuns în centru se mai cumpănea odată, ultima, înainte de-a se roti nemișcat, pe vârf, într'un punct ideal, matematic. Îl pipăiam ușor, din sfârc: popicul nu mai răspundea, netulburat în somnul rotund al vârtejului încremenit. Părea că vârful țintei arată numai, fără să-l atingă, punctul simetric dedesubt. La capătul opus, vopseaua creioanelor se topise într'un cearcăn străveziu, ca o stafie a culorilor stinse plutind deasupra discului rotit.

Nu aveam vorbe — și nici nu-mi trebuiau atunci — ca să le spun uimirea mea fără gânduri și fără timp. Fluidul mișcării părea că răstoarnă sensul gravitației. Popicul se învârtea oprit, desprins din limite, într'o levitație aparentă care-mi vrăjea simțurile cu'n descântec de somn. Auzul mai stăruia o clipă în ureche, amăgit de o părere, dar eu ascultam uituc, ceva care putea fi un înțeles premergător cuvintelor știute mai târziu . . .

Amintirea acelei trăiri fără timp, când eram fără să fiu anume și nefăcând nimic, am regăsit-o mai târziu. Statornică, și neschimbătoare ca o soartă, la ea reviu după rătăciri — i-adevărat, din ce în ce mai rare — printre felurile de a face și de a fi ale unora sau altora; iar înțelesul de odinioară, premergător cuvintelor pe care le-am trăit de atunci până la os, îl caut mereu, dând târcoale la marginea lor de întuneric, cerșindu-le să-mi spună ce știu ele mai mult decât le spun eu, vorbă cu vorbă. Limanul de liniște netulburată din miezul vârtejului e promisiunea supremă pe care mi-o fac, rugându-mă singur de mine să nu uit și să nu mă mint, de când știu că, în afara spiralei cu arcul mai închis, nici un drum nu mă poate duce nicăieri și că nu are nici un sens să vreau s'ajung la ceva, câtă vreme izbutesc să fiu oriunde mă aflu.

Câteva locuri din insulă mi le amintesc mereu, cu un dor blând, în care nu intră nici o urmă de regret că n'am să le mai văd vreodată. De altfel, cred că așa ceva nici n'ar mai fi cu putință. Tot ce văd sau mi se întâmplă nu seamănă cu nimic din ce a mai fost și mi se pare de la o vreme că e pentru ultima oară. Orice întâlnire îmi lasă gustul unei

despărțiri definitive și poartă un accent final. Parcă mi-aș tot lua rămas bun de la lucruri și de la oameni. Plecarea mea din insulă continuă și azi. Mă despart și mă desfac fără să-mi pară că scad, ca să fiu cât mai ușor la un drum pe care-l simt fără întoarcere . . .

Aproape de fântână era un cimitir cu vreo zece sau douăsprezece lespezi înguste ca niște pătuțuri de copii, sub care zăceau osemintele unor soldați uciși în războiul Crimeei. Tufișuri mirositoare se înghesuiau la grilajul scund, și printre lespezi, pietrișul mărunt al fostelor alei era cotropit de iarbă. Marea venea aproape, iar dacă morții s'ar fi săltat în coate pe marginea gropilor, dând lespedea deoparte, îi puteau zări peticele albastre, întinse la soare printre tulpinile roșcate ale pinilor.

În peisajul de perpetuă vacanță al insulei, cimitirul părea un bivuac de soldați care-și făceau siesta. « Odihna morții » își pierdea înțelesul metaforic abstract, îmbiind la popas într'o realitate familiară. Din veșnicia-i stearpă încolțise printre morminte, odată cu iarba, un gând al vieții pe care mă încumetam să-l gândesc liniștit, cu'n dor neîncercat de speranță, nici teamă. În el am locuit, ca într'un cort al meu neștiut de nimeni, sub celălalt, tot al meu, tăbărît în văzul tuturor.

Cimitirul se află către jumătatea coastei nordice a insulei, dinspre continent. În capătul ei răsăritean — ca o șalupă ancorată la două, trei svârlituri cu piatra — iese din apă o stâncă de vreo douăzeci de pași, îngustă, cu iarba crescută mărunt, fără un copac. Acea insulă a insulei mele, cât mi-am dorit-o! Exaltat de dorul sihăstriei, mă și închipuiam gospodărind-o. Merinde mi-aș fi adus cu barca, odată pe săptămână, din oraș; apă de băut, de la fântâna de subt pini. Casă aveam, nu trăgea greu în sacul din spate; grija ei, nici atât. Cerul și marea, din nesfârșirea lui Dumnezeu. Îmi lipsea însă o barcă și, ca să închiriez una, n'aveam cu ce. Nici nu știam să înot. Fără un pic de umbră, pe stânca goală nu m'aș fi încumetat să rămân. La soare, cortul se încingea repede. În câteva minute simțeam că mi se moaie creierii, timpanele-mi svâcneau, limba ca iasca. Țâșneam afară împuns de-o streche. Pânza frigea ca tabla pe acoperiș. Îi turnam în creștet un gât de apă din bidon.

Două șuvițe se prelingeau sfârâind pe delături, dar n'ajungeau până la streșini. Dârele umede piereau și ele curând, băute de pânza răscoaptă . . .

Știam că nu se poate, însă imaginația mea nesocotea riscurile, fără să-i pese de obstacole. Ceea ce-mi promiteam era aventura unei libertăți închipuite, totale, fără limită și fără obiect, al cărei gust mi-a rămas. Ce mi-ar fi dat mai mult dacă aș fi trăit-o aevea? Un conținut anecdotic, o amintire concretă, dar nu mai multă *realitate*.

* * *

Dealungul jumătății răsăritene a insulei, începând chiar de subt poala fortului, țărmul se prăvălește abrupt, înconjurând cu stânci parcă anume cioplite, după o intenție de pitoresc, un șir de golfuri în miniatură, cu apa clară până'n fundul adânc, unde ancorau — mai ales Duminica — iahturi cu pânze albe și lemnăria vopsită în culori tari, ca în desenuri animate. Din vârful cel mai înaintat, de unde coasta sudică se desface într'un arc întins, cu deschiderea largă, privitorului i se descoperă neașteptat — ca o pădure scundă, înălțându-se ușor spre mijloc și crescută parcă deadreptul din mare — cea de-a doua insulă a lui Lerui-Ler, Saint-Honorat.

Soarele era încă sus, când am văzut-o întâia oară. Un cearcăn gălbui, subțire, întrerupt pe alocuri o încingea pe subt poale, indicând linia țărmului. Pădurea neguroasă își scria profilul tremurător în zarea care pâlpâia sfârâind neauzit. Peste copaci se desfăcea, ca o tiară, bolta clopotniței de la mânăstire. Fundul priveliștii era astupat în apus de coasta Esterel, cu munții deasupra, fumuind în văzduhul albastru.

Pe la jumătatea meridională a insulei Sainte-Marguerite, țărmul își schimbă înfățișarea abruptă și stâncoasă, scăzând repede, până aproape de fața mării. Poteca îngustă ține marginea apei, pe sub zidul înalt care înconjură proprietatea unui consul străin. Pe deasupra zidului, printre copaci, zăream — din locuința în stil maur — doar marginea zimțată, de turn de șah, dând ocol terasei acoperișului. De cealaltă parte a proprietății, o alee de eucalipți străbate insula deacurmezișul, până aproape de șanțurile fortului. Trunchiurile uriașe purtau foarte sus frunzișul rar, sfielnic, nepotrivit pe-atâta semeție, al unor foi înguste, cu limbul înconvoiat ca o lamă de iatagan. Din furca crengilor, coaja atârna în șuvițe lungi până aproape de pământ, sunând uscat, a jale, în bătaia vântului.

Niciodată n'am văzut copaci mai tragici. Știu că « sălbăticia » sau

« blândețea » naturii sunt atitudini ale privitorului, interpretări subiective; dar pentru prima oară mi se părea că o priveliște naturală există întreagă prin firea ei — nu prin atribuire —, cu o soartă proprie, fără adaos. Aspectul « tragic » al eucalipților mi se dădea ca expresia unui chip nedespărțită de realitatea înfățișerii lui. Cunoașterea mea identifica semnătura, fără să adauge nimic tabloului.

Aleea de eucalipți am descoperit-o mai târziu. În prima zi am dat ocol insulei, cât mai aproape de țărm. Ieșind de sub zidul proprietății consulare am urmat poteca, întâi tot pe lângă apă, apoi strecurată în laturea dinspre apus, dealungul unei mlaștini. După ruinele unui turn de pază, țărmul se îndreaptă îngust ca o punte, până la vârful cel mai înaintat dinspre Cannes, unde creștea singuratec un pin cu coroana întinsă. De acolo începe să se vadă iar cetățuia fortului. Până la el am străbătut o plajă cu pietre rotunde; apoi, ocolind debarcaderul, apucai pe unica stradă din insulă, cu câteva restaurante spre apă și vile în terasă, ascunse între flori și tufișuri de leandri, până subt pădure. Strada se termină repede, într'o potecă răsucită care urcă pieptiș, pe lespezi, la fort.

Drumul acesta l-am făcut deseori. Când ajungeam la un smochin agățat de-o stâncă, știam că bolta intrării dintre ziduri nu mai e departe. Dar înainte de-a trece pe sub ea mă duceam până la marginea tăpșanului din afara zidurilor, ca să văd prin crenelul din meterez pinul singuratec, la capătul punții uscatului, înrămat într'un peisaj de stampă, cu ovalul fin al țărmului subțiat în apus; iar peste luciul apei, silueta de fum a muntelui împărțind zarea tabloului în două triunghiuri egale, cu miezul de safir înnoptat pe margini. Întârziam în fața priveliștii, în timp ce soarele cobora nevăzut îndărătul muntelui, până când laturile trandafirii ale celor două bucăți de cer adunate'n vârf se decolorau, întâi pălind, apoi cenușiu, tot mai opac, mai nedeslușit. Se mai zărea doar apa — sau numai o ghiceam — ca o pleoapă deschisă, uitată de somn.

Răsufletul cald al pietrelor îmi mângâia fața. O boare pipărată adia din pădure, gâdilându-mi nările cu răcoare spirtoasă. Pâlpâirea primei stele era ca o deslegare, după așteptarea intensă. Plecam împlinit, fără gânduri. Când ajungeam sus, pe terasă, vedeam coasta de la Cannes, ca un stup de lumini jucăușe, roind peste apa neagră. Mă întindeam sub cort, aco-

perindu-mi surâsul cu palmele, ca să pot adormi. Căutam somnul ca pe-o deprindere uitată. « Cum o fi când dormi? » mă miram, cu o mirare nouă; și adormeam fără să știu cum . . .

* * *

Vecinii mei de cort erau patru la număr: bărbatul, garajist — mi se pare — pe continent, iar în insulă profesor de înot; femeia, chelneriță de ocazie la restaurantul de subt poala fortului, unde se gătea o dată pe săptămână, Duminica, pentru clienții ce se îmbulzeau la dans pe o bătătură de țiment, lângă chioșcul cu muzică — muzica fiind un gramofon care urla în pâlnie melodii întretăiate de sughițuri și plescăituri, ca dintr'un butoi.

Annie, cea mai mică dintre cele două fetițe, ședea mai mult sub cort, numai cu capul afară sprijinit în palme, pe coate, cântând îngânat la urechea fetiței de cârpe, cheală și chioară, strânsă la piept, ca s'o adoarmă sau ca s'o trezească încet. Soră-sa îi chema pe toți la masă, de amiezi și seara, într'o ordine invariabilă ca un ritual, pe două note, sus și jos: « *An-nie, ma-man, pa-pa, on-mange!* »

Mi se făcea foame auzind-o. Ospățul meu era și el invariabil: pentru masa de prânz fierbeam două ouă la spirt și într'un castron tăiam o roșie, presărându-i feliile cu sare. Adăugam o lingură de untdelemn, storceam câteva picături de zeamă de lămâie și salata era gata. Apoi puțină brânză, două-trei mere sau pere și o cafea cu țigarea ei, prima de peste zi. Cina era și mai sobră: numai salată, brânză și fructe. Mi-era foame toată ziulica, dar o foame egală, întruna, pe care n'o mai simțeam. Îmi vedeam de lene, nefăcând nimica și foamea la fel, neavând încotro.

Lipsa mea de ocupație era metodică și cu program. Dimineața, după ce-mi beam cafeaua, coboram în golful de sub terasă, lângă debarcaderul restaurantului pustiu șase zile pe săptămână. Era singurul loc din insulă cu fundul nisipos, puțin adânc, bun de scăldat pentru cei care nu știau să înoate. Crezându-mă fără rival, mă simțeam flatat de-o ignoranță pe care nu trebuia s'o împart cu nimeni. Dar coborînd prima dată la scăldătoare, am găsit o fată de vreo șaisprezece ani, întinsă pe-o stâncă, la soare.

Făcându-mă că n'o iau în seamă, prăpădeam apa cu mâinile și cu picioarele de parcă eram pedepsit. — *Vous savez nager?* mă întrebă fata, când mă oprii în sfârșit, gâfâind și scuipând sărătura pe care-o înghițisem. Ochii ei mari, negri, mă priveau serioși, cu speranță. — *Je fais semblant*, mărturisii, cuprins de un scrupul de onestitate. — *Moi non plus*, zise ea, arătându-și, într'un zâmbet, dinții mărunți. Privirea tot serioasă, dar fără speranța care mi se păruse adineauri. « Asta-mi trebuia acum », oftai amar nu numai de saramura înghițită; și iar mă aruncai în apă, dar pocăit, fără să mă mai prefac că știu să înot.

Rezemat în coate pe meterezul terasei, vecinul meu de cort urmărea de la balcon scena din apă; dar până să ajung eu pe limba de țiment îngustă a debarcaderului, unde mă lungii cu spatele în soare, privitorul pierise. Reapăru deodată lângă mine, în picioare, și fără introducere mă întrebă de ce nu vreau să învăț să înot, ca și cum mi-ar fi bănuit o încăpățânare sistematică. Luat din scurt, răspunsei că în cele câteva zile care-mi rămâneau să le petrec în insulă, abia i-aș fi prins gustul înotului, silit să întrerup tocmai când ar fi început să-mi placă și să încep deabinelea. Explicația mea laborioasă părea să-i fi dat de gândit, fiindcă rămase câteva clipe meditativ, cu capul plecat pe un umăr. — *Qu'est-ce que vous dites?* zise, în cele din urmă. *J'entends pas de cette oreille*; și-mi făcu cu ochi spre urechea dreaptă. Mă ridicai în picioare și privindu-l drept în ochi, silabisii: — *C est trop tard maintenant pour apprendre . . . trop tard. Ça m'suffit de barboter.* Interlocutorul meu dete din umeri; apoi își îndopă urechile cu vată și potrivindu-și deasupra capului o tichie de pânză cu sferturi albe și negre, sări în apă după mâinile întinse, cu palmele împreunate.

De partea cealaltă a golfului, fata încerca apa din vârfurile picioarelor scuturându-le delicat, pisicește. Inotătorul o înconjură omagial, apoi se ridică în picioare, așteptându-și răsplata. — *Comment vous faites?* se miră ea bucuroasă, împreunându-și mâinile într'un gest de rugăciune. — *Comme ça*, îi arătă profesorul; și se puse să-i explice metodic. Fata îi sorbea cuvintele și se repezea harnică în apă, după îndemnurile lui. — *Ça ira, vous verrez! Encore une fois!* o încuraja el. « *Tout pour le sourd* », comentai eu în gând, întins pe-o rână; dar ciuda-mi trecuse, îmbunat și aproape înveselit de găselniță.

De la o vreme începui să iau seama tot mai atent la explicațiile din apă, traduse instinctiv într'un limbaj de mișcări schițate, pe care mâinile

și picioarele mele, tresărind ca la atingerea unui curent electric, le descifrau pe seama lor. Nu știu cum ajunsei iar în apă, unde mă țineam tot deoparte de cei doi, încercând să aplic pe furiș proaspăta mea învățătură clandestină. Însă degeaba mă svârleam plin de nădejde, după săgeata mâinilor împreunate'n vârfuri: călcâiele o luau rasna și mă rostogoleam descumpănit, pe-o latură, căutându-mi sprijin într'un picior, cu talpa încleștată de fund. Deodată îmi simții călcâiele chiar pe unde socoteam că trebuie să se afle și înaintai plutind prin apă, din câteva mișcări desfăcute firesc una din alta. Nu-mi venea să cred și, când mă oprii în picioare, o clipă mi se păru că nu știu pe ce lume sunt. — *Ça a l'air d'aller*, comentă profesorul, de lângă mine, privindu-mă cu capul plecat pe urechea fudulă și mâinile'n șold; totuși, vocea lui mi se părea c'o aud venind de foarte departe: încă nu mă desmeticisem din uimire.

Atunci, de pe terasă, un glas subțiratic chemă tărăgănat: — *An-nie, ma-man, pa-pa, on mange*! Profesorul n'auzise ori se facea că n'aude; dar după câteva minute capul nevesti-si apăru deasupra meterezului: — *Alors, tu t'grouilles, toi*? se răsti femeia. — *J'arrive*! tresări bărbatul, surprins, uitând că e surd; și plecă fără o vorbă, dând resemnat din umeri.

Mă aruncai în apă, hotărît să demonstrez fetei progresul meu fulgerător în arta înotului; dar picioarele nu mai izbuteau să găsească ritmul pe care-l nimeriseră din întâmplare, adineauri. — *C'est pas ça*, reconoscui modest, scuipând o înghițitură de apă, în timp ce-mi căutam cumpăna pierdută, cu mâinile, pe fund. — *Tout est de savoir respirer*, zise pătrunsă fata; și molipsită de har pedagogic se puse să respire apăsat, mișcându-și brațele în ritm. — *Essayez maintenant*! mă îndemnă ea, terminându-și lecția, cu o râvnă contagioasă. Încercai de câteva ori, până ce iar înghiții apă. — *Ça suffit pour aujourd'hui*, decretai hotărît, după ce mi se mai muie tusea. — *Vous allez vous souler*, zise fata, arătându-și toți dinții într'un râs de care-i străluciră ochii. Atât de bine-o prindea, că uitai să-mi fie necaz.

Întinși pe-o stâncă, ea la umbră, eu la soare, conversația începu topic, despre subtilitățile înotului și neajunsurile proprii, pe care amândoi ni le denunțam sportiv, înregistrându-le cu modestie. Aflai apoi că e din Pirinei și că a venit să-și petreacă vacanța la Cannes, cu maică-sa. O adusese cu barca, de dimineață, și acum fata o aștepta, ca să se întoarcă în oraș, peste apă. Atunci se auzi răpăitul mărunt al unei bărci cu motor.

— *Les voilà*! strigă fata voioasă; și se ridică în picioare, pe stâncă, fluturându-și sus pălăria de pai. — *Vous reviendrez*? o întrebai, fără speranță. — *Je ne pense pas*, răspunse distrată, cu ochii la barcă; *adieu... et bonne nage*, și îmi întinse mâna, abia întorcându-și capul spre mine. Sprâncenele-i dispăreau sub sticlele enorme ale ochelarilor fumurii, odată cu ochii și jumătate din obraz. Privea în larg frământând locul cu nerăbdare, până țâșni peste bolovani ca o ciută, apoi întins la fugă spre capătul digului sub care barca pârâia rar, acum nevăzută. De pe stânca mea o auzeam fără să pot desluși ce povestea c'o însuflețire copilărească, probabil maică-si, al cărei timbru de contraltă o întrerupea cu exclamații și râsete scurte. După o pauză, un glas bărbătesc răsună poruncitor ca o comandă și barca se depărtă, răpăind întețit. La pupă fata își mișca pălăria, trimițând saluturi largi insulei sau mie. Răspunsei grav, din picioare, cu mâna înălțată, nemișcat, până ce nu mai rămase din barcă decât un punct. Abia atunci mă îndurai să plec, oftând. Peste câteva minute prânzeam dinaintea cortului, regăsind un gust nou singurătății, odată cu al bucatelor.

* * *

Nu-mi era mie de înot și de nimic anume. Mă simțeam bine și potrivit oriunde, oricum se nimerea. Noaptea mă culcam gol, înfășurat într'un cearceaf, pe salteaua pneumatică, iar ziua umblam în șort, încălțat cu espadrile. Răspunderi și griji n'aveam. Un gând îmi ajungea de dimineață până seara, prisosindu-mi uneori și de la o zi la alta. Dacă-l uitam peste noapte, a doua zi tot nu-i simțeam lipsa. Nu-mi lipsea nimic și niciodată n'am trăit mai plin, cu atât de puțin. Într'o zi mi-a venit gust să desenez și am desenat și în cea următoare, dar în a treia sau a patra mi-a trecut gustul, mirându-mă ce mă găsise până atunci.

Începeam zilnic de la nimic, fără să isprăvesc ceva și îmi era bine. Spoream nefăcând. Intențiile, când le aveam, erau modeste. Odată, la fântâna din pădure, mi-am promis să iau aminte cum umblu — și m'am ținut de cuvânt. Puneam câte un pas măsurat, egal, dinaintea celuilalt, mirat ce bine iese mersul. Mi-a venit atunci un gând amețitor: să încerc să fac un pas în aer; adică, înainte de-a pune piciorul drept în pământ, să aduc iute stângul din urmă, pornind apoi cu pasul nesprijinit, din aer. Cred că e una din problemele cele mai personale pe care mi le-am pus

în viață. Așa ceva mai încercasem în copilărie, într'o vreme de experiențe, și descoperiri privitoare la ceea ce aș putea numi « limitele condiției omenești », când mă svârleam c'o umbrelă deschisă de pe acoperișul magaziei de lemne, ca să simt « cum sboară păsările ». Atunci am cunoscut și ispita « pasului în aer », ca o inițiere tainică la lumea de peste fibre a minunilor; prefigurând poate, naiv, ideea transcendenței, regăsită mai târziu de conștiința întrebătoare.

Copilăria e vârsta trăirii metafizice și o vocație care face din orice copil un artist al vieții interioare; tinerețea îl risipește darul urmărind o himeră stârnită, prin toate aventurile cărnii. Mă întorsesem din ultima, abia cu un an înaintea vacanței petrecute în insulă. Din traiul meu întâmplător de până atunci simțeam totuși că mi s'a ales ceva prielnic, al meu: locul în viață. Carnea trăită nu mințise zadarnic. Presimțirea scheletului viitor n'avea nimic morbid: la rândul lui, îmi promitea un început de viață nouă, într'o perindare fără început și fără sfârșit.

Copilăria e a sufletului, tinerețea a cărnii; la patruzeci de ani regăseam cu dor, în trupul încă tânăr al dorinței, un suflet descărnat și răbdător. Înțelepțit? nu știu; desfermecat, lucid, însoțit — ca răsuflarea — trupului a cărui soartă și-o spunea acum, « încet repovestită », ajunsă la os. Vorbele mele, nedeprinse cu gândul abstract, se colorau în imagini naive, de abecedar. Prin moartea aparentă a grăuntelui îngropat vedeam învierea firului ierbii, dintre pământ și cer; apoi, din veștejirea frunzelor și-a florii alegându-se iarăși osul viu al grăuntelui veșnic, scuturat din vârf. O promisiune mereu dată și mereu ținută reînnoia legământul cerului și al pământului, într'o continuă perindare de viață, ca a îngerilor care se tot urcau și coborau pe scara din visul lui Iacov...

* * *

După vreo săptămână de la venire mi-am adus aminte că aveam cu mine o carte: *La Philosophie éternelle*, de Huxley. În acea zi, îndată după prânz, mi-am luat cartea și așternutul și am plecat în insulă, cu gând să citesc. Mi-am întins salteaua pe-o stâncă, am umflat-o cu aer și m'am tolănit deasupra, cu ochii pe mare și cartea alături. Seara, m'am întors sub cort fără s'o fi deschis, dar mă simțeam altfel la capătul dupamiezii petrecută în vecinătatea enigmei promise de titlul cărții: iscodit de-o curiozitate, liniștită însă și răbdătoare. A doua zi și în cele care-i urmară,

lungit pe saltea, deasupra stâncii de lângă apă, am citit în fiecare după amiază câte douăzeci, treizeci de pagini până am terminat cartea. Coincidența dintre obiectul cercetării filozofilor și al misticilor de toate credințele, pe care o ilustrează Huxley, mă exalta. Dorul de Dumnezeu, numit sau nenumit, se mărturisea la capătul fiecărui gând, al tuturor.

Citind, privirile mi-alunecau deseori peste apă, odată cu gândul, prea plin. Înțelesurile nu mai încăpeau în cuvinte; conceptele se desfăceau nevăzut, ca niște sfere ideale, în aer. Mi se părea că de miezul cărții se umple și firea locului, odată cu mine; dar ridicându-mi ochii deasupra foilor întâlneam pretutindeni golul: al cerului, al mării. Gândul parcă nu mai era al meu și în mine, ci în gol: înainta nesprijinit, ca pasul din aer. Înțelesul cărții nu trecea însă dincolo de gândul meu, care se răsucea'n loc până pierea fără urmă, făcând gaură'n gol. Realitatea nimicului, a golului, absența lui prezentă, o simțeam totuși plină de existență, ca și miezul gândului care-o înregistra: un gând fizic, mai aproape ca niciodată de izvorul nemijlocit al trăirii. Înțelesurile mi se dădeau fără nici un efort: fragede, virginale, negândite încă, parcă deadreptul din simțuri...

Era într'o sâmbătă. Terminând cartea, am închis-o fără să mă gândesc la nimic: îmi umbla gândul cine știe pe unde, fără să mă știe. Cerul și marea, nedespărțite, făceau un singur gol. Nu așteptam nimic, eram. Un dor de moarte mă ispitea, mirat că mai pot fi, că sunt: dar peste câteva clipe mă uită și el.

Soarele cobora îndărătul fortului. Freamătul pădurii încetase. Am auzit atunci — sau mi s'a părut — că sună un clopot. O violență fără nume se iscă în mine. Vream să întreb dar nu știam ce, nici cu ce vorbe, și bâlbâiam ca de trac, cerșind un răspuns neîntrebat. Nu mai puteam răbda: parcă-mi dădeam sufletul odată cu răsuflarea. « Nu! » — mă rugam fără vorbe, încleștat cu mâinile și cu picioarele de stâncă, apărându-mă cu spaimă... Dar nu mi se păruse: bătută cu'n deget de argint în clopotul de la mânăstirea Saint-Honorat, liniștea începu să vibreze prelung prin golul dintre apă și cer. Bătăile se urmau pe-o notă unică, repetată cu fiecare, ajunsă din urmă de încă una înainte de-a se stinge, până când văzduhul insulei se umplu de sunet ca de un har, dincolo de marginea auzului ...

Soarele asfințise îndărătul Munților Mauri; clopotul nu mai bătea. Răcoarea serii făcu să mi se înfioare pielea. Venea dinspre apă, ca o boare,

alungând în cer răsufletul de smirnă al pădurii încinse. M'am ridicat de pe stâncă istovit ca de-o boală zăcută; ca dintr'un trup ce nu mai era al meu, unde mi-ar fi fost cald și bine, rămas gol, și după care tânjeam, zăvorît pe dinafară ...

* * *

A doua zi, Duminică, m'am sculat hotărît — de-o hotărîre care mă luase: eu doar aflam de ea. Pe dinăuntru eram încă plin de somn, ca de un rod sau de o sarcină, dar vegheat pe margini, treaz la simțuri, ascuțit în apărare. Ochiul se făcuse orbitor ca să nu vadă; urechea biruia cu sunet, asurzind ca să n'audă. Așa am coborît, lunecător printre primejdii, apărându-mi somnul ocrotitor, până la debarcader, ca să aștept șalupa cu motor care aducea turiști de la Cannes, pentru fortul din insulă și pentru mânăstirea Saint-Honorat ...

Călcâiul lui Achile a fost hotărîtor pentru soarta eroului și a războiului troian. Aventura mea la mânăstire s'a încheiat, cum se va vedea, dintr'o pricină cu totul anodină în aparență; dar speranța mea de-atunci — fără să pot spune după ce — a rămas plină de consecințe al căror capăt încă nu-l văd. Cum aș fi putut să mă gândesc, însă — sau chiar dacă m'aș fi gândit, cum era să prevăd ceva, orice — când simțeam că totul mi se întâmplă nu numai fără știrea, dar parcă și în absența mea; eu însumi, cunoscând în timpul trecător ceea ce mi s'a hotărît în clipa fără timp, în care toate sunt?

Venisem în insulă încălțat cu niște pantofi prăpădiți, pe care i-am și lepădat de dragul locului, dar cu părere de rău, chiar a doua zi. Aveam în sac o pereche de sandale noi, cumpărate la Paris, înainte de plecare, dar nu mă înduram să le port. (Să fi fost, rămasă poate de la obârșii nu prea vechi, vreo urmă din respectul țărănesc pentru lucrurile nepurtate?).

Rămas fără pantofi, umblam în niște espadrile de căpătat, prea largi, pe care le fixam strâns, cu șiretul răsucit pe glesnă, ca să nu le pierd; dar și așa lunecam deseori pe talpa piciorului, înăuntru, gata să-mi pierd cumpăna. Mare mi-a fost deci satisfacția când am găsit peste câteva zile, în pădure, un papuc de pânză murdar și descusut, însă cu talpa întreagă, de cauciuc. Am jupuit-o de pânză, i-am scos sfoara din găuri, am spălat-o la fântână și vârând-o înăuntrul espadrilei mi-am încălțat cu ea

piciorul drept. Așa de bine se potrivea, că nici nu mai era nevoie s'o întăresc cu sfoară. Călcam mai sigur și sprinten, dar fără grabă, ca să mă poată ajunge din urmă, mai nevoiaș, piciorul stâng. Încălțat astfel m'am urcat în șalupa care, după câteva minute, acostă lângă podina de lemn a debarcaderului din insula Saint-Honorat.

Drumul la mânăstire tăia printre vii. Câțiva călugări umblau la viță, ca după cuiburi, dibuind cu precauție sub foi. Se zăreau, între ziduri, acareturile și clopotnița. De n'ar fi fost palmierii, de-o parte și alta a drumului de țară, m'aș fi crezut în văzul mânăstirii Cocoșul, din Dobrogea. Când am ajuns dinaintea zidului intrării, bătea amiaza la ceasul din turn. Marea scânteia aproape, la câțiva pași, fulgerând argintiu printre trunchiurile pinilor, roșcate. De-a stânga intrării principale, cu două canaturi oarbe, o portiță în zid, cu'n clopot aninat la pragul de sus; de-a dreapta o cișmea și după ea, un pridvor cu arcade ducea la o încăpere unde se vindeau cărți poștale cu vederi din insulă, lichioruri fabricate de călugări, cruciulițe, mătănii și o sumedenie de fleacuri menite să stimuleze generozitatea vizitatorilor. Din pădure se auzeau bubuituri puternice, de explozii. M'am apropiat, curios să văd ce se întâmplă. Un călugăr despica trunchiul uriaș al unui copac doborît la pământ, cu cartușe de trotil. Eram surprins și nițel dezamăgit de acea modernizare sgomotoasă a traiului călugăresc, ca și de atmosfera mondenă de sub arcadele galeriei cu suveniri mânăstirești.

Înapoindu-mă, am găsit portița din zid deschisă. Pe aleea cu pietriș mărunt, ales parcă bob cu bob ca grâul de colivă, starețul mânăstirii încins cu'un brâu lat, violet și purtând în creștet o tichiuță tot violetă, se fotografia între doi copii, un băiețel și o fetiță cu părul retezat rotund la ceafă și îmbrăcați în straie de mătase colorată. Pe stânga aleii, din pridvorul în care dădeau chiliile călugărești, o femeie tânără și sveltă, cu ochi mongolici lunguieți, învești mântată'n verde, privea surâzând scena. Era frumoasă dincolo de închipuire. Feminitatea ei gingașă sugera o măreție firească prin simpla-i ținută, impunând respectul cuvenit făpturilor inaccesibile dorinței profane. Imi venea să îngenunchez dinaintea ei. La câțiva pași îndărăt, doi preoți tineri, de-același neam, probabil, gălbui la față și cu priviri plecate înapoia ochelarilor înrămați subțire, se țineau ușor îndoiți, srânși în carapacea sutanelor negre până subt bărbie. Când fotograful (în sutană și el) isprăvi, starețul îmbrățișe copiii

și strânse, înclinat adânc deasupra, vârful degetelor de la mâna albă pe care i-o întinse femeia din pridvor. Apoi o întovărăși până la poartă. Femeia trecu pragul, mereu surâzătoare, fără să privească pe nimeni, cu copiii dinainte și cei trei preoți călcând ocolit pe delături, cu precauții, ca s'o ferească parcă și de atingerea aerului. Am aflat că era împărăteasa Siamului.

Un călugăr pripășit într'o rasă fâlfâitoare, sub care trupul i se ghicea uscat ca o scândură, veni să închidă poarta pe urma lor. Avea un ochi bulbucat, cu lumina stinsă de-o pecingine tulbure, brăzdată de vinișoare sângerii.

Mă iscodi ascuțit cu cel teafăr, pentru amândoi. L-am întrebat dacă pot să vizitez mânăstirea. — *Je suis Roumain*, am adăugat, ca și cum avea vreo importanță. Mi-a răspuns că el e ungur și că avusese un frate în călugărie, Negreanu: « *un compatriote à vous* », preciză. Se opri o clipă, își apropie barba de obrazul meu, apoi, neslăbindu-mă din ochi: — *Il est mort l'année dernière*. Am tresărit, trăgându-mă îndărăt cu'n pas. Din măruntaiele stricate ale călugărului mă izbi o duhoare de care mi se făcu greață. « Nici tu nu mai ai mult », mă gândii nu știu de ce, dar fără vreo părere, de bine sau de rău. — *Revenez à deux heures pour voir le monastère*, adaugă călugărul; și plecă, încuind poarta în urma lui. Cheia se răsuci de câteva ori în broască, dușmănos. « Parcă n'ajungea odată », mi-am zis; apoi mă îndreptai spre țărm, subt pini, ca să mănânc merindea adusă: un sandvici, puțină brânză și două mere.

M'am întors la cișmeaua de lângă poartă, am băut apă din pumni și apoi m'am tolănit la umbra caldă a unui pin, cu țigarea în gură. Mai aveam de așteptat o oră. Eram fericit: mă gândeam la împărăteasa Siamului. Prin prejur, hârtii unsuroase mototolite, cutii de conserve goale și un gât de sticlă proptit în cioburi. Începui să iau seama cu atenție. « Bine-ar fi să dau de-o talpă și pentru espadrila cealaltă », îmi trecu prin gând; și îmi băteam joc de mine — dar cu îngăduință — că în trăirea acelei ore unice, însemnată cu amintirea împărătesei Siamului, își putea face loc un gând atât de prozaic. Umilința neprefăcută pe care-o simții atunci mi se păru și ea un semn sau o promisiune. Plin de recunoștință, râvneam cu teamă totuși după ceva care avea să fie. Clipele îmi erau numărate și le auzeam bătându-mi tâmpla, una câte una. Cu cea din urmă a bătut și ceasul din turn, de două ori.

Am sărit drept în sus, luând-o la fugă spre mânăstire. Piciorul stâng îmi lunecă pe talpă, înăuntru, ținut în loc. M'am oprit, am tras de sfoară și am răsucit-o în jurul glesnei, înnodând strâns. Îmi intrase nodul în carne, dar n'am mai stat să-l slăbesc. Lângă portița din zid se frământa gălăgios un grup de bărbați și tineri. Doi băieței se hârjoneau pe margini. Călugărul de adineauri se încadră deodată în prag. Larma se stinse iute, ca un murmur de apă; apoi, la un semn al călugărului, vizitatorii începură să treacă pragul, înșirați. Rămăsesem la urmă.

Atunci s'au dat înlături, pe dinăuntru, cele două canaturi ale porții din mijlocul zidului. Între palmieri, prin ușa deschisă, am văzut — sau mi s'a părut — în fundul întunecos ca o grotă al bisericii, miezul pâlpâitor al unei flăcări. In acea clipă a izbucnit vijelios, din întuneric, un fluier de orgă. O violență pe care o recunoșteam s'a iscat în mine. « Nu! » — mă apăram, încleștat în tălpi și cuprins cu mâinile peste piept, ca să nu mă sfărâm. — *Vous n'entrez pas*? mă îmbie călugărul, din prag. Eram singuri, noi doi. Mirat de glasul ademenitor, i-am căutat cu râvnă fața: ochiul teafăr mă privea sfredelitor; ochiul mort, ca un pumn, sta să-i sară din orbită. Mi-am întors capul, după mâna călugărului, întinsă din umăr. De sub mâneca largă, un deget lung, descărnat, arăta ceva. M'am uitat încotro, pe urma degetului întins nemișcat, spre dreapta mea. La câțiva pași, în vârful unei grămezi de gunoi — cum de n'o zărisem până atunci? — scânteia alb în soare, ceva, parcă un os de sepie...

Totul s'a petrecut mai repede decât spun. Orga vuia din toate fluierele. Am dat să intru pe poartă, dar picioarele mi-erau înțepenite. Nu știu când, nici cum s'au deslipit, purtându-mă spre grămada de gunoi, de la care nu-mi puteam lua ochii. Atunci a râs cineva: am auzit așa cum trăiesc. Un hohot imens a umplut văzduhul insulei, acoperind și vuietul orgii. M'am uitat la călugăr: sta drept, neclintit, cu degetul întins...

(Cineva totuși a râs. Până acum mi-am tot spus acest lucru, dar acum vreau să-l știu și din afară. Să-l văd scris pe hârtie. Afară din mine și împotriva mea, dacă mi-ar trece cumva prin gând, vreodată, că mi s'a năzărit, că nu-i adevărat, că n'a râs nimeni...).

M'am aplecat deasupra gunoiului: o talpă de cauciuc, albă, curată, așa cum mi-o doream. Era semnul după care venisem, promisiunea ținută și răsplata naivei, absurdei mele speranțe!... — *Allons, pressons*, făcu călugărul, acum parcă nerăbdător și cu o intonație în glas care-mi amintea ceva cunoscut. M'am grăbit să intru, cu talpa strânsă la sub-

tioară și am vizitat locurile dintre ziduri, ascultând distrat explicațiile, călugărului chior, care-și lăuda mânăstirea. În trapezărie a îndemnat pe vizitatori să admire « Cina de Taină » zugrăvită pe păretele din fund, unde lumina în *trompe-l'oeil* a picturii se topea în bătaia soarelui, făcându-se una cu lumina cerească, atunci când razele ei pătrundeau prin fereastră la o anumită oră ... .

* * *

A doua zi am plecat din insula Sainte-Marguerite și în cea următoare mă aflam din nou la Paris. Ieșind de la gară, am făcut coadă la intrarea în metrou. - *Allons, pressons!* mă invită nerăbdătoare taxatoarea grasă, cu capela înfiptă strengărește în zulufii cărunți. — *Merci*! răspunsei eu, năpustindu-mă pe portița întredeschisă, care pocni sec îndărătul meu.

În vagon mirosea acru, a sudoare încinsă. Din amintire mă ajunse o boare de smirnă, cu imaginea pădurii îndrăgostite. Oftai: « Ce bine era în insulă! ... ».

MIHAI NICULESCU

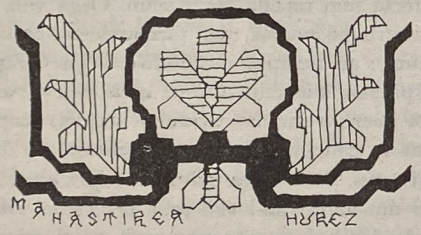

ÎNTÂMPINARE

Lui Mihai Niculescu

Pentru cireșii 'n lacrimi ai bucuriei tale
Odată neamurile mult se vor ruga.
La ape noi, la soarele milei regale
Feți-logofeți vor arde de dor, vor aștepta.

Ci tu ploi de noroc vei fi și-apropiere.
Veacul meu ars îți dă din cărbuni Bunăvestire.
De-asta te caut, stropit cu sânge și fiere,
De asta-ți trimit salutul meu din mâhnire.

Când aștrii se mișcară 'n alhimia luminii
Și-am lămurit povața Sofiei cum înfloare
Din depărtat de focuri și ape și linii
Mai sus de greața lumii de hoit născătoare,

Te-am deslușit întreagă, Tu, fatalitate
De har-potop pe vârsta Curviei ce ne 'mbie.
Ești floarea de lacrimi călcând pe punți luminate
Sau țâță de taină, neprihană, feciorie.

Odată, când te vei vădi în apa îngerilor,
Vor plânge neamurile, nouă Afroditǎ!
Dar câți se răsboiră cu steaua 'n valea plângerilor,
Câți întrebară, câți au rupt cereasca pită

Cum te-or vedea? Vai, lume! La furci de blesteme
Creştem până 'n nefire întoarsă sărbătoare.
Aşa chemăm învierea cu prapuri şi steme,
Aşa stârnim havuzele botezătoare.

Râdă de-acum Mamona din zodiile crunte:
Ştiu mila 'nfricoşată mânând un destin.
Vie demenţa sorilor roşii — eu, pe frunte,
Ţi-am cunoscut degetele, înger clandestin.

De asta-ţi fac semnale din seara ce creşte
Aur vesel de mâine! Ci Nordul mă destruná.
Pipăi vremea ca orbii şi cânt bătrâneşte,
Sub pleoape sdrobesc o lacrimă cât o prună.

Nicolae Caranica

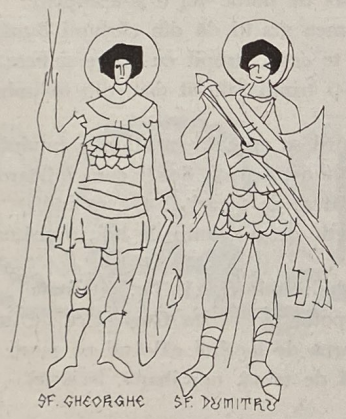

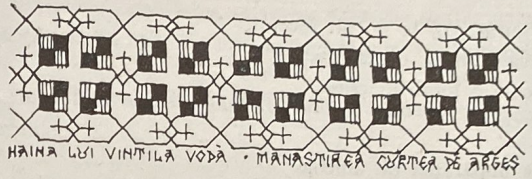

ca şi când nu ne-a rămas decât fereastră către înapoi,
cineva ne împinge greu spre neuitarea neputinţelor,
vin grele aceleaşi îndemnuri de a ne apleca şi plânge încet,
pentrucă ziua de ieri n'a putut trece nicicând pragul
şi a rămas uitată ca o fată mare la marginea drumului
de un ostaş plecat la lupta pe care n'a priceput-o nicicând.

şi doar ne-am aplecat tare la jug,
şi doar n'am tăgăduit jerfta şi
nu ne-a fost milă de noi înşine,
iar ziua de mâine am văzut-o mare
în veşnicia neamului şi nu a noastră
zdrobind în noi orice lăcomie şi folos.

şi în ciuda a toate străduinţelor noastre lungi şi pline de uitare de sine şi de vreme,
ne prinde anii arginţii cu inima plină de îndoială despre ce am împlinit din visuri,
cu amărăciune de-atâtea neputinţi ce aduc mereu mărturii grele de suflete şi inimi goale,
cu întrebări ce ştim că nu pot căuta răspunsul căci nu l-ar putea privi în ochi, şi
ne ascundem în argumente şi explicaţii pe care nu le credem nici noi înşine o clipă măcar,
şi simţim cum nici ieri şi mai puţin azi, ori mâine are vreun început de adevăr.

stăm iarăși goi la un alt început:
undeva, cumva, o scăpare,
de acolo o lumină, ieșirea
sbaterea!

cheile împărăției de dincolo
ascunse prin colb
caută-le.

nu se vede
nici măcar albastrul tăriei
să ne putem închina,
aștepta scăparea
printr'o minune,
ca într'o temniță
umedă și rece
cu lighioane spurcate
între picioare
trecând.

sparge,
sparge, sparge,
zidurile toate, pietrele
toate fiarele
toate închizătorile.

și nu ne cade
decât sângele din pumnii
zdreliți de colțuri
și fruntea, și tot
printre paiele mucegăite
acolo cu cloțanii
și păianjenii.

odată găseam lumină în noi, aici înlăuntru,
nu trebuia să cerșim la porțile altora pentru un zâmbet
pentru o îndemnare să mai împingem viața un ceas,
pe un drum ce nu duce nicăierea și care vine din același loc.

acum suntem ca stafiile ce-au rămas fără de cetățui dărâmate
și rătăcesc, batjocorite de toți, târând lanțuri ruginite prin
praf,
într'o lume fără soare și fără de umbre, unde nu mai putem nici
măcar suferi.

mâine, e numai o vorbă
o altă vorbă, ca toate
numai pretext de amăgire.

ce poartă se mai poate deschide pentru noi?

scociorăște adânc,
unde poate tot a mai rămas un galben necheltuit
și care ar putea să dea început de strălucire nouă,
să ne ridice iarăși capul și ochii și inima,
spre acolo unde-am plâns din bucurie și am simțit inima caldă,
odată.

închide fereastra în spre înapoi, dacă nu sunt sparte tăbliile,
și asvârlă-te în balta putredă din față; dacă e vreo ieșire e
numai aici
spre o lume pe care au mințit-o visurile de ieri, strădaniile
de eri, speranțele și o înșeală încă gândurile și durerile de
azi.

nicolae petra

EURYDICE PE BAZĂ DE ARGEŞ

lăsând să treacă blândă clipa înduplecării,
la încheietura mâinii cu mixandre seninu-a sângerat; şi
bătrâna Doamnă cine ştie cum s'a înduplecat
ca roaba să-mi desfete smântânirea timpului căzut
din calda detaşare a visului lucid şi amărît:

pe-un mal de râu sub înverzeala serii
când s'abătea de sus un vânt cu creasta neagră,
prin mărăcini, porumbe-albastre şi crengile cu ştire
un cântec opritor de ape atuncia gângurea spre mine —
acolo, acolo tu nebună Sultănico
bătând tipsii turceşti ca să răsune'n vânturi
taina sub Cumpeni care 'ntr'un ţipăt, o ţipăt singuratic! fuge
din ani sub ani şi ani făcând ca să-mi dureze ştiinţa
acelei Ordini stinse odată când s'a stins şi fiinţa —

căci dacă'n somn şi iarăşi, o iarăşi! primăveri, pruni de zăpadă
dând pe dealungul apei în părţi frunzele uşure
m'apropii îndărăt de « locul fără nume »
mai tânără ca Roma te regăsesc şi vie
de mult căzuta-ţi carne din umeri se ridică,

peste linia lumii, prohoadă de lumină
ca o fântână clară în mijloc de grădină,
ca steaua dimineţii peste urzeli de Mare
doar Tu mereu aceeaşi, doar Tu, o Tu desăvârşire sfântă cu
ochii de cicoare,
cu braţele încărcate trecând prin grâul mare

cu braţele aprinse de-atâtea flori, de-atâtea dimineţi
de-atâtea nopţi cu soare în alte nopţi răpuse.

ion pârvulescu

PĂDURE, MAICĂ DE CEAŢĂ

în amintirea unei
gropi comune

şi poate c'a dat bruma, astfel sunt
dimineţile zilelor acolo —
mai sus de pădurile acestea întunericul domneşte.

de vânăta apă, acum mai domol care vine
ciutele s'apropie cu ce sfială —
prin zmieurişuri sticliri de văpaie anulează timpii.

Pădure, Maică de ceaţă
într'un târziu de toamnă ca acesta se va ridica
de sub Muntele Nevăzut al cerurilor viforniţa cea mare de sânge

ion pârvulescu

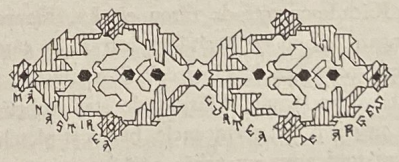

GEORGE RACOVEANU

ÎNTRE TRADIȚIE ȘI SCRIPTURĂ

Dorul Părintelui Nae de-o cafea turcească pregătită de Părintele Callist ne făcuse să batem la ușa vlădicăi Tit, directorul Sinodului. L-am aflat aplecat asupra unor spalturi pentru revista « Biserica Ortodoxă Română ». Ridicându-se spre a-și întâmpina oaspeții, Părintele Nae grăi:

— Prea Sfințite, venind noi spre biserica Antim, îi spuneam fratelui G.: să știi bine că vlădica are să creadă că dorul de o « turcească » ne aduce la Prea Sfinția Sa ...

— Fraților — îi curmă vlădica Tit cuvântul —, nu vorbiți cu mine ovreește; că eu știu că voi tot pentru cafea ați venit. Dar de astădată n'ați avut noroc: Callist s'a bolnăvit și zace. De trei zile mă canonesc și eu cu « turcească » pregătită de Emil: vă puteți închipui ce fel de fiertură e! Dar de nenoroc să nu vă plângeți: vă voiu mângâia cu puțin « Murfatlar », adus de Țaligrădeanu chiar de la vie.

Vlădica dădu poruncă lui Emil s'aducă vin și nuci. Emil, portarul Sinodului, era om umblat în lume. Vorbea englezește și spaniolește. Înalt, slab, cu barbă impunătoare. Totdeauna întunecat la chip. Nu era bucuros când clopoțelul îl chema ca să deschidă poarta. Dar era cuviincios. După ce gustarăm vinul și după ce îl lăudarăm, pe bună dreptate, îi lăsai singuri și plecai să-l cercetez pe Părintele Callist, care locuia în aceeași casă a bisericii Antim, unde Sinodul își avea reședința.

Părintele Callist era caligraful Sinodului. În scripte era trecut: « Protosinghel Callist Rădulescu, șef de birou cl. I ». Floare rară era acest călugăr de bun neam. Copil de învățător, intrase de tânăr în mânăstire. Anii vieții lui erau acum ca la cincizeci. Și rămăsese, până la această vârstă, nevinovat ca un prunc. Mărunt de stat, subțirel și vioiu ca o nevăstuică; ochii negri, mari; sprincenele, barba și pletele,negre ca tăciunele. Era îmbrăcat totdeauna cu grijă: pălărie neagră cu margini largi;

reverenda și cabana cusute la « Bărbulescu », croitorul vlădicilor; mijlocul lui subțire încins cu curea neagră, lată, cu cataramă de argint; ghete negre cu elastic. Drumurile pe care le bătea erau între Antim și schitul Darvari, în care trăia prietenul sfinției-sale, Nicanor iconarul.

Necazurile vieții Părintelui Callist erau puține. Cele mai mari, în legătură cu mitropolitul Pimen al Moldovei. Se supăra când Mitropolitul îi zicea « mă » și « tu ». Iară când se mai și răstea la sfinția-sa, atunci se umplea paharul: Părintele Callist își prezenta « demisia ». Și pleca, numaidecât, la schitul Cheia din Prahova, unde își avea metania; pleca « la pustie » — cum spunea Părintele Firmilian. De trei ori demisionase. Și de trei ori se înturnase la Antim: mai mult de 3-4 luni de zile nu rămânea la mult cântata, la « prea frumoasa pustie». La Sinod nu i se primea niciodată demisia. Nu forțau lucrurile. Știau că va veni iară. Căci caligraf ca sfinția-sa nu era ușor de aflat. Apoi omul minunat, cu nerăutate pruncească, cu viață neîntinată, plăcut la chip, la vorbă și port, era de toți iubit.

Era Părintele Callist și mare meșter în pregătirea dulcețurilor și a șerbeturilor. Iară « turceasca » sfinției-sale nu se dovedea nicăeri în București.

* * *

În « chilia cu calorifer » a bolnavului erau adunați: Părintele Firmilian, Arhimandritul Inochentie și Părintele Nicanor. Când am intrat eu, Părinții chibzuiau asupra împărțirii « moștenirii ». Părintele Firmilian dorea să aibă « spre evlavioasă aducere aminte » *Floarea Darurilor*, ediția primă, cu legătură inițială, și pe *Isaac Sirul*. Arhimandritul Inochentie, fost sergent de artilerie, își dorea cureaua cea lată, cu cataramă (și zâmboace) de argint. Părintele Nicanor nu dorea nimic; că se legaseră să se « mute » împreună. Venind apoi vorba despre boli și despre leacuri, Părintele Firmilian dădu bolnavului acest sfat:

« Iei Sfinția-Ta o oca și jumătate de vin negru, ce se chiamă « Puterea Ursului »; golești vinul într'o cană, arunci înlăuntru o mână de bucăți de zahăr și pui cana la foc. Asta, seara, înainte de culcare. După ce a fiert vinul, îl bei tot, în timp scurt. Apoi te culci. Și dimineața, Părinte, te vei deștepta sănătos, oridece boală vei fi fost cuprins ».

Arhimandritul Inochentie interveni:

« Nu! Rânduiala noastră călugărească e așa: Începi Sfinția-Ta rugăciunea sfântului Efrem, cu metanie. O rostești și faci metanii până simți cămașa udă'n șale. Atunci te oprești și o schimbi cu cealaltă. Și tot așa urmezi până la al șaptelea schimb. Iară după aceea, încetezi și te așezi în pat. Si zviduirea nu va zăbovi să se arate.

— Mda! — zise Părintele Firmilian — este și rânduiala aceasta; dar și cea cu ocalele asemenea este!

Arhimandritul replică, sigur de sine:

— Unde, Părinte Profesore, ați cetit Sfinția-Voastră în Scriptură despre rânduiala aceasta cu ocalele? Că iată eu sânt bătrân și pân 'acum n'am dat de ea . . .

La care întrebare, Părintele Firmilian îl înțelepți, degrab:

— Apoi vezi, Părinte Arhimandrite, Sfinția-Ta întrebi, ca adventiștii: *Unde se află în Scriptură*? Dar, Părinte, noi suntem ortodocși; noi avem și *Tradiție*!

Veselia stârnită de răspunsul Părintelui Firmilian i-a făcut bine și bolnavului: a râs împreună cu noi . . .

* * *

Când am revenit la cei doi cărturari, i-am aflat adânciți într'o controversă asupra activității nefaste a principesei Bagration-Pangration. Le-am povestit cele petrecute la călugări.

— « Prea Sfințite — isbucni Părintele Nae, profesor de istorie și membru al Academiei —, ce s'a petrecut alături, la călugări, e de o mie de ori mai de preț decât mărunțișurile cu care ne-am pierdut noi aci vremea! Nu ți se pare Prea Sfinției Tale că în biserica noastră se face mare abuz cu Tradiția? Nu ți se pare că în calea contactului direct cu Evanghelia stă de-a-curmezișul "Tradiția'', așa cum o înfățișează, prea adesea, niște șireți fără știință teologică? ». Aghiografie, Imnografie, Iconografie; decizii ale împăraților byzantini, ba chiar și unele canoane ale Sinoadelor nu scăpaseră înțepăturilor critice ale istoricului. Vlădica Tit, care tradusese în românește și publicase de curând cartea « Biserica Răsăriteană » a lui N. Arseniev, era apărător convins al Tradiției « neplugărite ».

Sosirea neașteptată a Mitropolitului N. la Vlădica Tit a curmat con-

troversa. Ne-am luat rămas bun. Discuția a continuat, între noi doi, pe stradă. La despărțire, i-am propus Părintelui Nae să țină, la Fundație, o conferință urmată de discuții. Tema: *Între Tradiție și Scriptură*. Mi-a răspuns că n'o va ține. Mi-a indicat și pricina. Dar mi-a făgăduit că va scrie o broșură cu titlul propus de mine.

GEORGE RACOVEANU

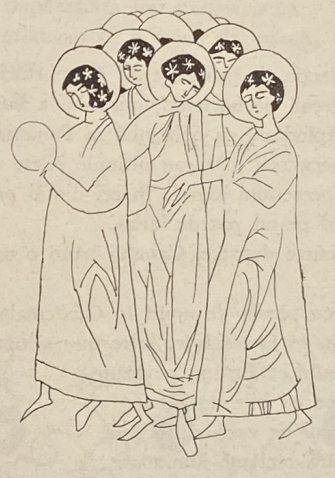

EL INTERAMERICANO

Am învățat lecția de geografie cu aeroporturile:
Noaptea, o trenă de hortensii, mirosind a burniță în Lima,
Dimineața explodând ca o bombă în Panama,
În timp ce servitorii măturau ultimile bilete de loterie,
Și lustragiii prezentau soarele în cei dintâi pantofi.
Case dormind pe-un pat de iarbă,
Și undeva, foarte departe, Canalul bând o ceașcă de cafea.

Am coborît cu ploaia de nouri în Guatemala,
Ploile acestea, în Octombrie, între unu și opt,
Spălând străzile cu furtuni nevăzute,
Jucând popice cu bile de hârtie,
Lustruind cerul pe care, după șase,
Încep să apară reclame luminoase,
Abecedare pentru neștiutorii de carte.

Luna ca un bec electric după perdea
Și-un pian automat la un restaurant nemțesc.
O fată cu rochia albastră și pălărie cu flori în Costa Rica,
Purta un coș cu garoafe ca pe-un sicriu de vise,
Încet, foarte încet, cu mâna ca o mânușe de aer.

Batiste albe și umbrele de soare în Managua,
Undeva, după ziduri bănuite, prezența atâtor poeți iubiți,
Baioneta sentinelei sclipea în soare ca o stea dușmănoasă,
— Sunt și stele calde care lasă urme în suflet —
Adio, Pablo Antonio Cuadra, fără să ne fi văzut!

Însfârșit, în Mexic, tăvi aburind de cafele,
Și peisajul mai neînchipuit decât un afiș
De turism.
Când am deschis pașaportul, uluit, la vamă,
Patria a căzut dintre file ca un trifoi cu patru foi.

Și am plâns sub atâta lumină
În timp ce dupăamiaza îmi ștergea ochii
Cu un nor prietenos ca o mână de mamă,
Cu un nor care — poate —
Se ducea să se culce
În Răsărit.

Ștefan Baciu

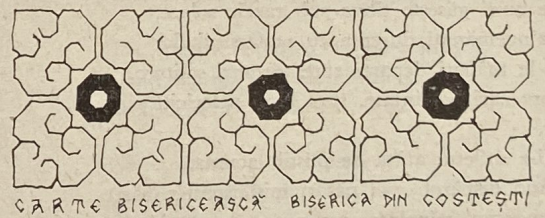

ALBATROȘII

Din spre ce zări veniți și încotrò sburați, speranțe înșelătoare!
Și când, fantome triste, plutiți pe mări întinse
Și când, iluminate, vă avântați spre soare
Cu aripele ninse
De doruri sângerate și de iluzii frânte . . .

Purtați cu voi aevea tristeți neînțelese
Și pe întins de ape vă duceți nenorocul.
Pe aripele voastre durerile culese
Din suflete pribege le amăgește jocul
Etern al dezolării, nimicniciei noastre.

Voi, soli cerniți, ai vieții de om rătăcitor
Ce nu-și găsește tihna sub razele solare,
Vă'ngemănați durerea cu nesfârșitul dor
Și le mânați departe spre țărmuri solitare,
Spre zări nebănuite, spre lumi nefericite . . .

Mi-e sufletul atâta de pustiit acuma,
Când dispăreți, voi păsări misterioase'n zări . . .
Îmi semui năzuința, așa precum e spuma,
Ce-o lasă valul aprig la margine de mări . . .
Iar voi, simboluri stranii plutiți mereu nainte . . .

I. G. Dimitriu

LEMURIA

Motto: *De veci, din mers, sub miile*
de văgăuni, sicriile
și-ating, venind, făcliile.

Cronicăresc neisbutiții
din echinoxuri în solstiții
și câte tigve atâtea viții.

A fost, n'a fost vreodată bine —
această za de mărăcine
ținut-a mult cât va mai ține?

Toți cei rămași se uită'ncoace . . .
De-un fost război știu, nu de pace —
că morții tac, iarba nu tace.

Tac morții? Crede-o'or poate proștii!
Când scurmă'n pulberi puii cloștii,
de frici de ce tresar ai voștri?

Că-i pizmuie și că-i deșartă?
Că le pun șbilț și le pun sgardă?
Nimic n'ar fi, eu vreau să-i ardă!

Să fie siguri că au pace,
că moaștele de sub capace —
sunt doar cenuși: cenușa tace.

Pe dânșii'n schimb — o' foarte țiu —
nu gârbovi, tineri să mi-i știu,
să'mplânt cuțitu'n sânge viu,
nu'n hoit să-mi dârdâie de scârbă
prăseaua'n palme ca o cârpă,
când răsuci-o-voiu cosor,
din ombilic la omușor,
ușor prin trupul tot, ușor.

Azi curge sânge'n loc de apă
și'n șchioapa țară vremea-i șchioapă,
dar ei, de ce se tem nu scapă!

Ori cât de sus erau eri puși,
au fost și alți călăi răpuși!
Le vine rându-acuș, acuș . . .

Răsar din cârdul tot, bureți
și'n ochi licheni, și'n somn hereți —
voi somn de-acum nu mai aveți.
Da, cad pe-omătul ca tulpanul
hulubi uciși — da-i tont hultanul:
ce-aduce o zi, n'aduce anul!

Degeaba-i tot . . .păscând vâlvoi,
în nopți, pe câmp, cai de noroi
i-aud cum ronțăie din voi.

AL. CIUTACU

NEGRU PE ALB

Cronici, idei, fapte

In memoriam - Trei scriitori de seamă, care trăiau în exil și au dat mereu românească roadă, ne-au părăsit în cursul aceluiași an 1961, cu marea durere de a nu fi putut revedea, înainte de plecarea pe drumul fără întoarcere, pământul, apele, codrii patriei îngenunchiate.

ALEXANDRU BUSUIOCEANU, N. I. HERESCU, ARON COTRUȘ au lăsat pentru noi toți, care le supraviețuim, și pentru generațiile viitoare, o pildă de coerență și curaj: încătușării spiritului de către un regim totalitar și străin de neam, i-au preferat nesiguranța, suferințele, umilirile inevitabile ale pribegiei, dovedind în același timp, cu exemplul luminos al operei lor neîntrerupte, că legătura cu țara, din ale cărei amintiri au continuat să-și nutrească sufletul, la care s'au gândit și pentru care au luptat în permanență, e mult mai profundă și subtilă decât anumiți interesați pizari de curte dela București încearcă să-și închipuie, ca să poată nega, la ordin, valabilitatea unei literaturi de refugiu (în care, fie spus în treacăt, dela Ovidiu la Dante la Victor Hugo, ori dela Miron Costin la Nicolae Bălcescu, nu lipsesc, desigur, probele majore).

Evocând, în fuga tremurată a condeiului, activitatea literară din exil a celor trei scriitori, dela care ne rămân o moștenire sacră și un învățământ de neuitat — opera lor precedentă e consemnată în istoriile culturii românești—, revista aceasta, apărută nu numai cu colaborarea, dar și la prețiosul, responsabilul lor îndemn, omagiază memoria unor buni români, care și-au închinat geniul patriei îndepărtate și «împărătescului» grai străvechi, cum unul dintre ei definea limba română.

ALEXANDRU BUSUIOCEANU, critic și istoric de artă, eseist, poet, a murit la Madrid, în 23 martie 1961, după o lungă suferință: nu împlinise încă 65 de ani. Se afla din 1941 în Spania, unde fusese trimis de Statul român ca profesor de limba română la Universitatea din Madrid și consilier cultural pe lângă Legația de acolo. În 1943 a întemeiat Institutul român de cultură dela Madrid, al cărui director a fost timp de doi ani. A ales, după aceea, exilul, ca străbunul său Busuioc, din veacul trecut, boer valah și scriitor patriot, liberal, ajuns și el până în Iberia, ba chiar mai departe, în Maroc.

Busuioceanu a colaborat la mai toate revistele literare din refugiu, dela «Luceafărul», apărut la Paris, în 1948, unde a publicat un interesant eseu cu titlul

« Literatură şi destin », care ar fi trebuit să servească drept introducere la o proiectată istorie a culturii noastre pentru străini, de la « Îndreptar » la « Caete de dor » şi « Destin », cărora le-a dat poezii şi studii de mare preţ. În « România » dela New York, interpretul de odinioară al lui Pietro Cavallini, Daniele da Volterra, Franco Bolognese, al lui El Greco, al lui

« Cuvântul a murit în România. Cuvântul în libertate nu mai există. Literatura românească de azi e, în patria mea, un imens cimitir, în care abia mai răsare câte un spectru tremurător, temător de lumina zilei. Scriitorii din ţară, câţi au acceptat căderea, nu mai sunt azi decât nişte suflete moarte, pentru care nu se va găsi vreun Cicikov să le răscumpere. Nu mai există altă literatură decât aceea a exodului, aceea a celor care trăim risipiţi azi în toate ţările din lume ».

ALEXANDRU BUSUIOCEANU

Iser, a semnat o serie de cronici plastice (remarcabile îndeosebi cele despre Pătraşcu, Andreescu, Luchian, Brâncuşi), iar în « Revue des études roumaines » a publicat, în limba spaniolă, studiul premiat în 1952 cu « Premio Valera »: « Una história romantica: Don Juan Valera y Lucia Paladi ».

Discipol al lui Vasile Pârvan, căruia i-a păstrat o veneraţie constantă, aşa cum promisese în frumoasa conferinţă despre « Pârvan, gânditorul », ţinută la Dalles, în 1933, Busuioceanu s'a ocupat intens şi cu pasiune, în ultimii ani, ca şi când ar fi vrut să-şi fortifice astfel rădăcinile etnice, cu « mitul dacic în istoria şi cultura Spaniei », ajungând la descoperiri importante şi la concluzii sugestive. Strânsese dovezi despre continuitatea populaţiei autohtone în Dacia romană şi plănuia o lucrare vastă, pe care o şi anunţase, se pare, la Gallimard, despre martirii şi împăraţii romani de origine geto-dacă.

Tot pe tărâm românesc, în afară de conferinţele de cultură dela emisiunile pentru străinătate ale postului de radio Madrid, Busuioceanu, care în ţară tradusese cu măestrie din Rilke, von Hoffmansthal, Whitman, Tagore, a lăsat numeroase interpretări din poezia spaniolă şi admirabile traduceri din lirica mistică a sfântului Juan de la Cruz, de care se apropiase spre sfârşitul vieţii, în căutarea unei consolări pentru spiritu-i neliniştit şi însetat de frumos. Încă din 1952, de altfel, la primul congres spaniol de poezie, din Segovia, Busuioceanu citise, la mormântul sfântului, una din cele mai isbutite versiuni în limba română din Ion al Crucii.

În 1950, Alexandru Busuioceanu a reprezentat România la congresul dela Veneţia al Societăţii europene de cultură.

Două volume de versuri — « Poemas patéticos » (1948) şi « Proporción de vivir» (1954), acesta din urmă cuprinzând ciclul « Innominada luz », publicat în precedenţă prin reviste — l-au consacrat pe Busuioceanu, cum criticii iberici cei mai exigenţi au recunoscut-o, poet spaniol de întâia mărime. Se poate spune, apoi, că el a introdus în cultura spaniolă, prin eseuri, articole, traduceri publicate în « Insula », unde a vorbit şi despre prietenul său Blaga, în « Platero », « Pleamar », « El Pajaro de paja », « Deucalion », « Algaba », nume ca acelea ale unor Pierre Jean Jouve, Jean Paulhan, Joë Bousquet; lansând şi o

teorie estetică, a artei epifanice, a adevărului şi cunoaşterii metaforice, ce continuă să trezească interes şi discuţii în ţările de limbă spaniolă. Membru al Academiei critice de artă dela Madrid, a scris, deasemenea, despre pictorii spanioli moderni. În ultima vreme, proecta, între altele, un « teatru impopular », de selecţie, pentru care şi câştigase aderenţi.

Colaborând la numărul dedicat României, în 1953, de revista « Oriente », cu ocazia celui de al 19-lea centenar dela naşterea lui Traian, împăratul a cărui amintire a căutat-o cu patimă în cronicile Spaniei medievale, Alexandru Busuioceanu a subliniat, în eseul « Historia y destino », permanenţa legăturilor ancestrale dintre popoarele român şi spaniol. Activitatea sa din exil, contribuţia la primenirea culturii spaniole, moartea în sărăcie şi suferinţă la Madrid consfinţesc solemn şi înobilează aceste legături.

* * *

NICOLAE I. HERESCU, latinist, filolog, critic literar, poet, a murit la Zürich, în 19 august 1961, la mai puţin de cinci luni după pierderea lui Busuioceanu, de care-l lega o lungă şi strân să amiciţie, şi pe care abia apucase să-l comemoreze, mişcat până la lacrimi, într'o conversaţie la BBC. Nu avea încă 58 de ani, şi era în plină activitate românească, literară şi ştiinţifică.

În exil, a fost mai întâi profesor la Universitatea din Lisabona. Mutat la Paris, a condus, din 1948 în 1950, publicaţia « L'Union Roumaine »; a fost ales preşedinte al secţiei de refugiu a PEN-Clubului şi vice-preşedinte al Asociaţiei « Mihai Eminescu ». Consilier al Ligii Românilor Liberi şi colaborator apropiat al gen. Rădescu şi al lui Grigore Gafencu, ale cărui idei de unitate europeană le împărtăşea, Nicolae Herescu a pierdut oferta a cel puţin două catedre universitare, în Franţa şi Italia, din cauza refuzului de a lua o cetăţenie străină. Fiu al ultimului Mare Ban al Craiovei, gen. Ion Herescu, dintr'o familie antică, ce se înrudea

« Scriitorii au ales exilul nu din calcul, ambiţie, orgoliu sau interes, ci pentrucă au simţit că era o datorie. Pentru scriitor, libertatea este onoarea lui, e unealta şi arma lui. Expatrierea scriitorilor este un act voit. Au ieşit, ca să poată continua să fie scriitori. Ţara lor a fost cotropită, străinul o stăpâneşte. Singurul tărâm solid rămâne pentru ei limba. De aici, din graiul lor, nu-i poate exila nimeni. Aici sunt mereu acasă. Casa aceasta nu le mai poate fi cotropită, din această casă nu mai există isgonire ».

N. I. HERESCU

cu Basarabii, el nu voia să audă de o renunţare, fie chiar formală, la blazonul de român.

A fost unul din promotorii şi fondatorii Societăţii Academice Române, pe care a onorat-o la toate congresele cu prezenţa sa aristocratică de mare savant şi de fin literat. Fost preşedinte al Societăţii Scriitorilor Români, ales în trei rânduri, şi nu impus, dorea mult ca această revistă să apară. I-am împlinit dorinţa. A ţinut sute de conferinţe, în româneşte, la radio Paris şi BBC, comemorând adesea pe confraţii morţi în ţară, fără să fi trădat:

pe Ionel Teodoreanu, pe Rădulescu-Motru, pe Lucian Blaga, pe George Brătianu, pe G. M. Cantacuzino, pe Dan Botta. Tot prin radio, dar și în scris, a înfierat, în același timp, nevolnicia și vocația de servi a unor Arghezi ori Sadoveanu.

E cu neputință să înregistrăm nenumărata serie de conferințe, ținute de Herescu la Universitățile din Germania, Spania, Portugalia, Elveția, Anglia, Franța, Italia, ori la congrese internaționale, ca acelea consacrate, în anii din urmă, lui Ovidiu, la Sulmona, și lui Cicero, la Roma; ori studiile și articolele publicate în reviste de specialitate, ca « Revue des études latines », « Latomus », « Revue de Philologie », « Zeitschrift für romanische Philologie », « Rivista di cultura classica e medievale », « Rivista di filologia classica », « Paideia », « Glotta », « Eranos », « Orpheus », din Catania, al cărei condirector era; contribuțiile la volume de « Mélanges » și « Hommages »; colaborarea la atâtea din publicațiile exilului, dela « Stindardul » la « Cuget românesc », unde s'a impus totdeauna printr'un stil de înaltă distincție și măsură.

Trebuie pomenită impunătoarea realizare a volumului « Ovidiana » (Recherches sur Ovide), publicat la Paris, în 1958, cu colaborarea celor mai de seamă latiniști din lume, solicitați de autoritatea științifică a lui Herescu să ia parte la comemorarea a două milenii dela nașterea poetului latin, destinat să-și sfârșească zilele, în exil, pe țărmurile Mării Negre; cum nu trebuiesc uitate primul volum, rezervat « structurilor fonice », din opera « La poésie latine » (Paris, 1960), și cartea, apărută postum, de « Entretiens avec J. Marouzeau », ca deschidere a unei serii de lucrări dedicate « umaniștilor contimporani ». Era unul din frumoasele proecte ale « profesorului », rămase, din nenorocire, neduse la capăt: se știe, bunăoară, că adunase material bogat și redactase chiar capitole dintr'o serie de studii asupra creștinismului în țările dunărene, asupra folclorului în poezia latină, asupra originii și naturii umanismului. În special, această din urmă problemă îl preocupa, și-i consacrase, în ultimii ani, pătrunzătoare atenție. Cercetătorul și interpretul lui Horațiu, Ovidiu, Virgil, Catul — monografia închinată, în 1943, în italienește, cântărețului Lesbiei, a fost tradusă și în portugheză, și publicată în 1948 — era convins, cum a spus-o la congresele Societății Academice Române, precum și în contribuțiile din cele două volume de « Acta Philologica », că singura salvare a omului, ca om, din marasma actuală, e într'o întoarcere la valorile universale și constante ale umanismului, care tocmai pentru aceasta trebuie să devină militant.

Volumul III din « Acta Philologica » ale Societății Academice Române va fi consacrat memoriei lui N.I. Herescu.

* * *

Când a ales exilul, Aron Cotruș era un capitol în istoria poeziei românești contimporane, pe linia unor Mureșanu, Coșbuc, Goga, transilvăneni ca și el, și luptători, ca și el, cu condeiul și cu versul, pentru libertate și pentru dreptate.

A murit la aproape 71 de ani, în 1 noembrie 1961, la Long Beach, în Statele Unite, unde se dusese cu cinci ani înainte, invitat de Uniunea și Liga Societăților Române din America. Din 1939 până în 1956 a trăit în Spania, unde fusese trimis de guvernul român cu titlul de consilier de presă pe lângă Legațiile din Madrid

și Lisabona. A văzut țara pentru ultima dată în 1941, când a însoțit un grup de gazetari spanioli pe frontul din răsărit. A fost, înainte de strămutarea peste ocean, președinte al Comunității Românilor din Spania, iar din 1954 a condus revista « Carpații », fiind și consilier ascultat al editurii cu același nume dela Madrid.

> *« Că Rușii s'au repezit ca o haită flămândă asupra țării, jăfuind-o, pleșuvindu-i munții, secătuindu-i rărunchii pământului, transformând națiа în milioane de robi, este în logica unui Stat de pradă; dar unde tradiția rusească a suferit o schimbare, care trebue să ne cutremure, este că vrea să jăfuiască și sufletele. Citesc revistele, ziarele de sub ocupația sovietică, și pot să-mi dau seama de lepra invizibilă a spiritului marxist, cum desfigurează spiritul românesc ».*
>
> Aron Cotruș

În 1952 a fost sărbătorit la Madrid, în 1953 la Roma, în 1956 de Românii din America. În 1954, a condus delegația Asociației române pentru Acțiunea Latină la al doilea congres al Uniunii Latine, ținut la Madrid. În 1959, numai distanța prea mare, vârsta împovărătoare și boala l-au împiedicat să ia parte la lucrările celui de al patrulea congres al Societății Academice Române, din München-Ettal, căruia i-a trimis, însă, un nobil mesaj de adeziune și îmbărbătare. La Los Angeles, societatea culturală « Doina » i-a înregistrat pe placă șapte din cele mai frumoase poeme, recitate de însuși autorul, care cu blestemele înfocate contra Rusiei a creiat un gen, de neasemuită forță expresivă.

Prezent cu poezii aprige de luptă, în stilul colțuros și abrupt de totdeauna, la mai toate publicațiile cu caracter național ale exilului, Aron Cotruș și-a strâns primele poeme de pribegie în volumul « Drumuri prin furtună », apărut la Madrid, în 1951. Tot la Madrid, editura « Carpații » îi publicase în 1946 lungul poem « Între Volga și'ntre Mississipi »; în 1959 îi va publica impresionantul prinos închinat lui « Eminescu ».

Cunoscut și apreciat ca poet român de frunte, grație traducerilor în spaniolă din opera sa veche sau mai nouă — « Peste prăpăstii de potrivnicie » a apărut, sub titlul « A través de abismos de adversidad », în două ediții, în 1941 și 1942; « Entre hombres en marcha » s'a publicat în 1946; « Rapsodia iberică », apărută în românește în 1946, a apărut într'o a doua ediție, bilingvă, în 1954 —, Aron Cotruș a început să scrie, din 1947, direct în castelană. Prima operă spaniolă, netradusă, a fost « Poema de Montserrat », apărută în revista « Escorial » în 1949, și surpriza, în cercurile literare spaniole, a fost generală, cum generală a fost critica favorabilă, academică ori militantă. Culegerea de « Poemas », publicată de către Ediciones de Cultura Hispánica în 1951, nu a făcut decât să consacre un nou mare poet de limbă spaniolă, inovator al limbajului și ritmului, așa cum Busuioceanu inovase substanța lirică. Ales membru al Academiei spaniole de Buenas Letras, Cotruș a înnoit, în 1954, la Palma de Mallorca, performanța din 1882 a lui Alecsandri, dela Montpellier: la concursul internațional lulist a obținut, cu « Cântec lui Ramon Lull », primul premiu de

poezie, « Lilium aureum ». Caracterizat ca « rapsod al latinității » de Francisco Sureda Blanes, și drept unul din cei mai convingători poeți ai vremilor turburi de astăzi de critici spanioli cu autoritate, Aron Cotruș a fost studiat, cu competență și profundă înțelegere, de Friedrich Schürr, într'un studiu publicat în vol. II de « Acta Philologica » ale Societății Academie Române.

* * *

Rândurile de mai sus, care sunt, desigur, incomplete, ne pot da totuși măsura recunoștinței, pe care trebuie s'o păstrăm — frații din țara robită și noi din pribegie — acestor trei scriitori, ce nu s'au clătinat, nici în cea mai grea împrejurare, dela dreapta credință românească și creștină, și au continuat, după îndemnul imperativ al predecesorului Bălcescu, de acum mai bine de un veac, să se « lupte cu cuvântul », chiar departe de țară, pentru libertatea de azi și de mâine a poporului român, și pentru afirmarea, la nivelul înalt al poeziei, literaturii, științei, a spiritualității și a permanențelor neamului nostru oropsit, dar credincios misiunii și tradițiilor sale nemuritoare.

MIRCEA POPESCU

Geneza unei cărți de exil: «Ovidiana». — În naufragiul patriei am pierdut nu numai venerabile instituții — la temelia cărora s'au zidit minte, inimă și milenară nostalgie —, ci și principii etice. Irosirea celor din urmă este mai gravă decât a celor dintâi, căci avuția românească din veac trebue grămădită în gând, iar nu în hambare, care sunt toate pieritoare. Hegira noastră n'a putut reconstitui în afara frontierelor decât o mică parte a bietei noastre veșnicii revelate. Și este normal să fie așa: *Quomodo cantabimus canticum Domini in terra aliena*? Din acele bunuri pierdute voi aminti aici doar unul, și anume: relațiile academice dintre profesori și studenți, fără de care nu se poate concepe transmiterea niciunei « făclii ». (E smintit « junele turc », care nu culege pe buzele bătrânului ultima dogoritoare dorință. Viitorul unui neam e trasat în întregime de umbra visurilor neîmplinite ale celor duși). S'ar părea că în afara atmosferei rituale — definită în amfiteatre de confruntarea fecundă dintre catedră și pupitre — « întâlnirea » dintre generații nu mai e posibilă. Și totuși . . . oare condițiile dispersiunii noastre n'au dus la crearea unui « Akademos de exil », cu alte legi decât ale Ilionului nostru incendiat?

Aceste gânduri mă împresoară în momentul când consider retrospectiv relațiile mele cu N. I. Herescu. Cum scria el însuși, înainte de 1944 eram prea tânăr pentru a fi elevul său la universitatea din București. Iar la liceul « Gh. Lazăr » am intrat zece ani după plecarea profesorului. Dar legăturile noastre între 1951-1961 au fost mai trainice decât le-ar fi putut crea o simplă parafă administrativă. Poate tocmai lipsa « teritoriului legal » a făcut posibilă întoarcerea la originile adevăratei *Paideia*, dominată de principiul educativ hellenic al electiunii: maestrul îl cheamă la dânsul pe ucenic, îl ridică și îl încarcă cu darurile sale. În contactele noastre peripatetice pe drumurile Europei, n'a planat niciodată umbra austeră a vreunei « cancelarii », ci a prezidat o prietenie francă, stima, afecțiunea și — mai presus de orice — forța exemplului. Nu am aroganța de a scrie « Apologia lui Herescu », platonizând minor, dar

nu voi osteni de a arăta care au fost darurile alese ale acestui om excepțional, cu care destinul și mulți, foarte mulți, din contemporani au fost nedrepți până dincolo de scandal. Volumul *Ovidiana* a fost conceput și realizat în condiții eroice. Izolat, bolnav, hărțuit, fără domiciliu, N. I. Herescu a realizat miracolul de a înfrânge, pentru o clipă, o soartă potrivnică. Când, în Mai 1958, savanții străini îi aduceau la Sulmona omagiul stimei lor, niciunul nu bănuia amploarea luptei pe care o câștigase. El știa însă că o carte despre Ovidiu numai *așa* putea fi publicată pentru ca, pe lângă valoarea științifică, să fie investită cu prestigiul pildei.

Cred că nu e lipsit de interes, pentru cercetătorii viitori, de a stabili aici cronologia unei opere, la a cărei realizare N. I. Herescu a contribuit cu ultimele sale energii, cu profunda sa erudiție și marele său talent.

De planul unui volum comemorativ de « Études ovidiennes » N. I. Herescu mi-a vorbit pentru prima dată la Paris în 1955. Ideea a încolțit spontan în mintea aceluia care realizase — în condițiile triumfale ale României Mari — volumele omagiale pentru Horațiu și Virgiliu. În aceeași epocă i-a consultat, în vederea colaborării, pe profesorii Scarlat Lambrino și Dinu Adamești eanu. Scrisorile de invitație au fost expediate savanților străini în ultimele luni ale anului 1956. În primăvara 1957, cea mai mare parte a materialului era adunată. Volumul a intrat la tipar în Septembrie 1957. Tot atunci s'a stabilit titlul definitiv. Corectarea și paginarea volumului a fost realizată până la 15 februarie 1958. Volumul a fost încheiat la sfârșitul lui Martie 1958.

Nu este cazul să subliniez aici rolul pe care l-a jucat contribuția lui N. I. Herescu în marele proces de reabilitare a poetului sulmonez. Specialiștii o cunosc. Cât despre părerea — ori absența de părere — a profanilor, aceasta nu contează pentru cercetarea științifică. Nu pot însă să nu amintesc un lucru esențial. Cu excepția lui Emile Ripert — care a scris pagini pline de sensibilitate — până la Yves Bouynot, care a dovedit o profundă înțelegere umană, majoritatea eruditilor s'au încăpățânat să-l caracterizeze pe poet drept « frivol » și « lipsit de demnitate ». Tonul cel nou a fost dat de N. I. Herescu. El cel dintâi a reconstituit imaginea plină și coerentă a *rebelului Ovidiu*.

Aceste lucruri trebuiau să fie spuse. N'am ezitat să o fac, pentrucă prin fidelitate și respectul adevărului țin să onorez figura aceluia a cărui afecțiune mă urmărește — dincolo de ultimul amurg — « cu umbre tot mai lungi ».

EUGEN LOZOVAN

O polemică inutilă. În timpuri de mai puțină restriște, discuții ca aceea în curs cu privire la Caragiale și Hasdeu, la care iau parte, cu mișcătoare pasiune și neostoită vână polemică, scriitori din cei mai talentați și bine pregătiți ai exilului, ne-ar fi bucurat, ca probă de vitalitate atât a clasicilor, a căror acceptare trebuie să fie mereu, nu orbească, ci critică, interogativă, cât și a elementelor mai tinere, care, din confruntarea cu numele glorioase ale culturii naționale, nu au decât a câștiga. Astăzi, însă, când în țară clasicii sunt terfeliți, fiindcă nu e terfelire mai infamă decât epurarea de texte și falsificarea *cu știință* a gândului autentic al unui Neculce, Bălcescu, Eminescu, ni se pare lucru potrivit, și pentru a nu oferi prea ușoare motive de critică — injurie

« cioculeștilor » (ultima ediție) și altor moftangii reperiști, amânarea pe mai târziu a răfuielilor cu Caragiale și Hasdeu, ori chiar cu Iorga, care pot plăcea fiecăruia dintre noi mai mult sau mai puțin, dar reprezintă, oricum, în formă valabilă, aspecte din același complicat, complex și — de ce nu? — contradictoriu spirit românesc. Scriitorii din exil au, dacă nu ne înșelăm, datoria să ducă înainte, cu o demnitate, care nu exclude smerenia, o grea moștenire literară, la care au contribuit, fiecare în felul lui, și oglindind una sau alta din laturile spiritualității românești, pe care, la rândul lor, au îmbogățit-o, și Caragiale și Hasdeu și Iorga.

MIRCEA POPESCU

Caragiale în R.P.R. — În mai toate comemorările, prin care Republica Populară Română își caută strămoși iluștri tocmai printre marii scriitori, a căror operă stă deacurmezișul ideologiei actuale, impostura se desvăluie, iritantă, stăpânitoare. Comuniștii nu ard în autodafee publice cărțile, ce li se par primejdioase; ei se vor mai abili: punctele de suspensie înlocuesc rugul și-l ascund. Dar pentru ca sistemul punctelor de suspensie, al foarfecelor sfârtecând să fie operant, trebuie mai întâi ca textele integrale să fi dispărut. Deabia instalat la putere în România, partidul comunist a pornit să curețe terenul, pregătind impostura ulterioară. Mulți dintre noi au avut în mâini volumul *Publicațiilor interzise* «până la 1 Mai 1948», publicat la București în 1948. Un exemplar al acestui copios volum de 522 de pagini, cuprinzând 8000 de titluri, există și în Occident, fotocopii după unele pagini au apărut în ziare pariziene, și, recent, profesorul Marcel Fontaine l-a analizat în cartea sa intitulată *La République Populaire Roumaine contre la culture française*. Ministerul de Interne ce conducea această operație « culturală », trimesese și mai înainte circulare bibliotecilor și librăriilor, prevăzând scoaterea din comerț a numeroase categorii de cărți. In circulare, ca și în volum, procedeul era același: sub învinuirea de fascism, cosmopolitism și alte « isme », erau condamnate la un rug invizibil toate cărțile, ce puteau stingheri pe comuniști. Printre ele, încă de pe atunci, foarte multe ediții de clasici: Eminescu, îndeosebi. A doua fază a operației avea să fie pusă sub semnul ipocriziei. Rezultatul îl avem acum cu toții sub ochi, ori de câte ori răsfoim operele « complete » ale vreunui clasic. Retragerea din comerț și din biblioteci a operelor lui Eminescu, în toate edițiile anterioare luării puterii de comuniști, a îngăduit suprimarea *Doinei* și a tuturor articolelor politice, îndreptate împotriva Rusiei, printre care faimosul ciclu consacrat drepturilor românești asupra Basarabiei, din 1878, în *Timpul*. Academia R.P.R. publică pe Bălcescu împânat cu puncte de suspensie; comparând cu textul original, se poate lesne constata cum aceste puncte de suspensie înlocuesc pur și simplu toate diatribele împotriva Rusiei, și îndeosebi acele fraze profetice, prin care Bălcescu prevedea că imperialismul moscovit avea drept scop transformarea țărilor din răsărit în « sateliți » ai Rusiei (expresia este a lui Bălcescu). Sistemul, odată verificat, este pus în aplicare pe scară întinsă. În ediția reperistă a *Vieții lui Ștefan cel Mare* Sadoveanu suprimă el însuși din propriul său volum toate referințele la Dumnezeu sau la Basarabia. Cuvântul « Basarabia », cuvânt ce frige, cuvânt de pacoste și de infern în R.P.R. dispare, tot cu puncte, puncte, și din *Descrierea Moldovei* lui Cantemir, în ediția pentru școlari, din 1961. Delavrancea este și el supus foarfecelor. Și Caragiale. Și atâția alții. Cei ce nu suferă această tortură a denaturării prin omisiune sunt pur și simplu izgoniți din actualitate. Mereu atacați, scrierile lor nu mai circulă, și nu pot fi consultate decât de privilegiații cu buletine speciale la Academie sau prin biblioteci. Un exemplu: Maiorescu. În felul acesta, toată literatura română dinainte de 1945 se împarte în două categorii: irecuperabilii și anexații. Și nu știm, în definitiv, care e soarta cea mai jalnică. A scriitorilor cu operele îngropate sau a celor care sunt puși să spună, cele mai deseori, contrariul a ceea ce au spus cu adevărat? S'ar putea, totuși, ca procedeul anexării și răstălmăcirii să se dovedească cel mai primejdios pentru regim: punctele de suspensie provoacă imaginația mai mult decât o sting, și diversele învăluiri prin explicații tendențioase — prefețele și studiile dirijate — nu izbutesc totdeauna să înnăbușe cu totul vocea autentică a unui scriitor. Ipocrizia ridicată la rangul de rațiune de stat și de cultură biruie cu greu pe timp îndelungat. Deocamdată, însă, ne aflăm în plină perioadă de dominație a imposturii. Tăcută sau sbârnâitoare, după momente. Foarte sgomotoasă în vara lui 1962, cu prilejul comemorării celor 50 de ani dela moartea lui I.L. Caragiale. Tocmai această comemorare ne-a dus din nou cu gândul la punctele de suspensie. In cazul dramaturgului, ele nu sunt, altminteri, deajuns pentru a epuiza impostura. Desigur, s'a suprimat, ani de zile, cu grije, din opera sa, *Boborul*, sau continuă să se elimine articolele din faza junimistă și conservatoare, printre care unele deosebit de grăitoare, ca acel *Nihil Sine Deo*, în care Caragiale se dovedește a fi tot atât de promonarhic pe cât se străduesc criticii săi actuali să-l facă de anti-monarchic; desigur, se taie chiar din celebrul « 1907 » pasajele care nu se încadrează în optica actuală; desigur, punctele de suspensie joacă, și în anexarea lui Caragiale, un rol determinant. Dar scrierile ce rămân nevătămate, și îndeosebi comediile sale, sunt atât de grăitoare, încât a încerca să transformi pe creatorul lui Rică Venturiano, Cațavencu sau Conu Leonida într'un premergător al vremurilor de față, este o întreprindere ce depășește ridicolul spre a atinge burlescul.

Comemorarea aceasta ne mai îndeamnă la o constatare: pentru oficialitatea dela București humorul, ca și curajul, nu pot să fie decât retrospective.

Despre curajul retrospectiv, la care comuniștii îndeamnă pe scriitori, dovezile sunt multiple, dacă n'ar fi să luăm decât bogata literatură despre 1907, semnată de scriitori, care mai înainte de actualul regim nu scriseseră niciun rând despre răscoala țărănească, și cărora curajul le-a sosit odată cu comanda. Când trebuie înfierată stăpânirea din 1907, cu toții sunt, natural, viteji. Când, însă, astfel de revolte se produc în România de azi, ei amuțesc cu totul. Curajul retrospectiv domină în tot ce se scrie azi în țară. Există vreun scriitor care, de voie și cele mai deseori de nevoie, să nu atace stările de lucruri din trecut? Bineînțeles că nu. Există, însă, vreunul, care să poată ataca stările de azi? Curajul la comandă, curajul răsplătit, curajul fără risc, reprezintă, desigur, una din trăsăturile dominante ale « literaturii » din R.P.R.

Cu humorul, lucrurile se complică. Nu că diverşii responsabili culturali n'ar vrea să vadă născându-se o literatură de humor privind trecutul, şi numai trecutul. Dar, în acelaş timp, stă în ideologia comunistă de a nu admite decât un humor ofensiv, dirijat, aspru, fioros. Humorul, însă, nu se poate desvolta cu biciul alături; s'ar spune că are nevoie — chiar atunci când este ofensiv — de o anumită zonă de gratuitate, de disponibilitate, şi până la urmă, de existenţa unei bune dispoziţii iniţiale: categorii de nîntâlnit într'un astfel de regim. Îndemnul la râs nu provoacă râsul, îl anulează cele mai deseori. Aşa încât, chiar în cazul în care râsul este încurajat oficial, el înghiaţă pe buze, transformându-se, înainte de a se fi născut, într'o satiră rece, laborioasă, didactică. Aceasta, în ce priveşte trecutul. Râsul mai este recomandat şi pentru evenimente actuale, cu condiţia ca ele să se petreacă la « imperialişti ». Intenţia politică, pedagogică, îl curmă şi de data aceasta. Pentru prezentul local, el este, bine înţeles, interzis, acordându-se doar dreptul la mici împunsături pentru metehne cu totul secundare. Impunsătura poate să provoace iritare, în orice caz nu voie bună. « Acolo unde râsul este interzis — scrie Eugen Ionescu în *Notes et contre-notes* — se clădesc închisori şi iau fiinţă lagăre de concentrare ». Realismul socialist este o doctrină vagă, dar eminamente serioasă, plictisul şi cenuşiul fiind trăsăturile sale dominante. Într'un astfel de spaţiu, delimitat de o parte de lagărul de concentrare, de alta de moralizarea didactică şi de optimismul vigilent, râsul se stinge. Deaceea, comuniştii îl caută în trecut, şi cred că l-au găsit la Caragiale, fără să-şi dea seama, poate, că recunosc astfel tocmai diferenţa între regimul politic de pe vremea dramaturgului, care — oricât de hulit ar fi acum — îi oferea întreaga libertate de a râde de toţi şi de toate, într'un fel de hohot revărsat, şi regimul de azi, în care teroarea face de negândit cea mai slabă critică, cel mai mic surâs. De încă un lucru par să nu-şi dea seama comuniştii, sau cei ce se denumesc astfel, şi anume că râsul lui Caragiale îi ţinteşte şi pe ei. Între cele două războaie, satira socială din teatrul lui Caragiale se estompase, stările de lucruri schimbându-se şi oamenii maturizându-se în limbajul lor politic. După ce vedeam o piesă de Caragiale, când ieşeam dela Teatrul Naţional, nu ne aşteptam să întâlnin pe stradă nici pe Conu Leonida, nici pe Rică Venturiano. Râdeam de ei, pe scenă, ca de o amintire sau ca de nişte arhetipuri ale prostiei omeneşti. Devenise un comic în stare pură. Acum, însă, oamenii care asistă la *Conu Leonida*, la *Noaptea furtunoasă* n'au oare ispita să caute personajele în prezent? Comparaţia nu poate fi decât limitată. Să încercăm a ne închipui reînvierea lui Caragiale în R.P.R.: un Caragiale cu statut de fantomă, ce-ar dispune de astfel de posibilităţi, pe care nu le au ceilalţi scriitori, neavând a se teme de închisoare pentru o simplă epigramă. Ar putea oare, în aceste condiţii, să scrie din nou « Comediile » lui? Materialul n'ar lipsi nici în viaţă, nici în proza zilnică a ziarelor; chiar ar prididi. N'ar fi, totuşi, cu putinţă. Viaţa e prea încercuită de tragic ca să poată da naştere humorului, la noi în ţară. Când Pristanda, de pildă, transformat în paznic de închisoare, Rică Venturiano în cerber şi cenzor la ziare, iar Jupân Dumitrache în şef de cadre; când, cu toţii, te pot asupri, denunţa, forţa să-ţi faci autocritica sau chiar băga în

închisoare, cum mai poţi râde de ei? Hazul presupune o doză minimă, dacă nu de simpatie, cel puţin de bună dispoziţie, ce n'are cum să existe în cazul de faţă. Personajele lui Caragiale *sunt* fără să mai fie în R.P.R.: sunt, în măsura în care ridicolul lor a năpădit peste tot; nu sunt, în măsura în care tragedia zilnică pune un văl peste acest ridicol, în măsura exactă în care au devenit primejdioase odată cu cocoţarea lor la putere. Azi, în R.P.R., personagiile lui Caragiale rânjesc. Ceeace e contrariul râsului.

Mai e şi limbajul. Să mai repetăm banalitatea, după care comicul la Caragiale e în primul rând un comic de limbaj? Caragiale surprinde, într'o societate frământată de schimbări majore, aruncată brusc în epoca modernă, limbajul impropriu, tăvălirea neologismelor prin guri nepregătite pentru ele, prin minţi nu îndeajuns de coapte spre a le desluşi sensul. El mai descoperă prostia zilnică în golul vorbelor, si acea faimoasă « cultură după ureche », de care în bună parte tocmai reprezentarea pieselor sale a reuşit să ne dezbare. Doctor al limbajului, Caragiale a fost, desigur, alături de Maiorescu cu « beţia de cuvinte ». Văzându-se pe scenă, Conu Leonida a învăţat să nu mai pronunţe « Galibardi », ci « Garibaldi », Jupân Dumitrache şi-a dat seama că « sufrágiul » universal şi « sufragíul » ce slujeşte la masa poporului nu pot să însemne acelaşi lucru; iar diverşii oratori de periferie s'au obişnuit să nu mai schimbe lucrurile « pe ici, pe colo, prin părţile esenţiale », şi să nu mai rostească « plebicist », ci « plebiscit ». Dar dacă confuzia verbală e generală la personajele lui Caragiale, totuşi fiecare o exprimă în felul său propriu, fiecare pitroceşte altfel cuvintele, le reinventă pe măsura ridicolului său personal.

De ce acest lucru ar fi mai greu în R.P.R.? Pentrucă s'ar scrie bine, maturizat, pentrucă limbajul scris — la cel vorbit ne e mai greu să ne referim — n'ar oferi material pentru satiră? Bine înţeles că nu. Există în presa dela Bucureşti, şi deseori şi la unii scriitori, un jargon, ce ar suporta foarte bine ironizarea. Dela gazeta de perete la editorial, formulele stereotipe abundă, şi îndeamnă la propria lor caricatură, un fel de caricatură secundă, ele însile fiind în definitiv o caricatură. Alte elemente intervin, însă, ce par să paralizeze râsul. Întâi, uniformizarea scrisului la nivelul de jos. Uniformizare explicată în bună parte de însuşi jargonul impus, şi apoi, poate, şi de frica de a nu greşi. Libertatea a dezertat din cuvinte. Fiecare ştie că o originalitate faţă de linia generală ideologică, exprimată în formule, poate costa scump. Când o virgulă pusă altfel sau o despărţire de cuvinte rău făcută pot să te ducă la închisoare (dovadă: bieţii tipografi ai « Scînteii », băgaţi în temniţă pentrucă vorba *călăuzitorul*, ce privea pe Stalin, fusese despărţită la capăt de rând în aşa fel încât se citea *călău*-zitorul), când orice iniţiativă îşi cere pedeapsa, de ce să mai încerci a inova? E mai simplu să repeţi ca papagalul. Şi personagiile lui Caragiale vorbesc papagaliceşte. Dar nicio sancţiune neintervenind pentru o greşală sau alta, inventivitatea lor în transformarea sensurilor e tot atât de fără de margini ca şi prostia lor. Frica a pătruns, însă, acum până şi în cuvinte, şi le-a fixat desfăşurarea după tipic. Apoi, mai intervine şi lipsa de convingere. Nimeni nu lasă impresia, în presa dela Bucureşti, că ar putea crede în ceea ce scrie. Entuziasmul,

chiar și în prostie, este cu totul absent. Pe când personajele lui Caragiale nu numai că cred în propriul lor discurs, dar se arată mereu mândre și entuziasmate de ceea ce spun. Propria lor frazeologie le îmbată în primul rând pe ele însele. Cine e acela care, în România de azi, să fie îmbătat de frazeologia comunistă? In sfârșit, mai e ceva: proza comunistă, la noi ca aiurea, prin didacticismul său sec, prin obsesia seriozității, prin intenția mereu moralizatoare, e cenușie, plictiscoasă, neutră. Verbalismul personajelor lui Caragiale e, dimpotrivă, colorat, pitoresc, neașteptat. A citit cineva un editorial comunist fără să știe dinainte ce frază va urma; a avut o singură dată o surpriză, nu de fond, ci de formă? Lipsă de libertate, uniformizare, frică, plictiseală, iată câteva din elementele intrate în limbaj în R.P.R., care ne fac să credem că humorul lui Cargiale n'ar putea să reînvie. Contra unor realități ca acelea dela noi, probabil că nu se poate lupta decât cu arma satirei directe și dure, așa cum s'a petrecut, de altminteri, dealungul procesului de destalinizare în Polonia, și cum se petrece și azi. E semnificativ că în Polonia, în Ungaria, chiar în Uninea Sovietică, cei care au încercat și încearcă să sgudue din temelii realismul socialist recurg fie la o literatură fantastică, fie la humorul negru, fie la utopia negativă, fie la o satiră amară, ca si cum o astfel de realitate, în teroarea și cenușiul ei, n'ar putea fi privită prin prisma comicului obișnuit. Deabia când tragedia va fi ieșit din viața zilnică, deabia când acest coșmar va aparține trecutului, se va putea râde, și nu numai plânge ca azi, privindu-se la toate personajele caragialești, ce au mișunat și mișună, sub regimul comunist, în România.

MONICA LOVINESCU

Vocatia denuntului la Mihai Beniuc

— Un specialist francez în problemele sovietice, François de Liencourt, într'un studiu asupra scriitorilor sovietici, publicat în revista pariziană « La Nef » (Ianuarie-Martie 1962), desvăluia o mărturie inedită a lui Boris Pasternak: mărturie deosebit de însemnată, deoarece ea privește împrejurările în care s'a sinucis Fadeev. Vorbind cu un scriitor occidental în trecere pe la Moscova, Pasternak îi spusese: « Fadeev nu era un om rău. Când trebuia să mă atace cu vehemență în reuniuni de scriitori — Fadeev fusese desemnat de Jdanov, după războiu, ca prim secretar al Uniunii Scriitorilor —, el venea să mă vadă ca să mă liniștească: era mai bine, îmi spunea, ca tocmai el să fie însărcinat cu o astfel de treabă. Totuși funcțiunile sale oficiale îl împinseseră să denunțe în mod public pe mai mulți confrați. Fără îndoială, se gândea c'o face în interesul comunismului. Dar atunci când raportul secret (dela congresul al XX-lea) i-a desvăluit toată întinderea crimelor lui Stalin, Fadeev a devenit conștient de consecințele unora dintre actele sale. A scris atunci o lungă scrisoare Comitetului Central, apoi și-a tras un glonte de revolver în cap, după ce mai întâi și-l acoperise cu o pernă, spre a înnăbuși sgomotul armei și a nu fi auzit de copiii săi ».

În postul dela avant-garda poliției, în care sistemul zis comunist plasează pe unii din scriitorii săi cei mai zeloși, unii sfârșesc prin a se înnăbuși și a se omorî, alții înfloresc. Mai mult: supralicitează. Un astfel de satisfăcut al soartei pare a fi Mihai Beniuc. Regimul instalat la București i-a dat posibilitatea de a-și descoperi o vocație ignorată mai înainte: aceea de denunțător. Sunt scriitori comuniști și scriitori comuniști, sunt denunțuri și denunțuri. Nu toți scriitorii, ce slujesc regimul, se înjosesc până la a denunța, și nu toate denunțurile sunt de tip polițist. Când cutare sau cutare scriitor dela București înfierează « acțiunile criminale », de pildă ale unui Adenauer sau De Gaulle, ridici din umeri: a fost forțat, și « inculpatului » nu-i poate face nici rău nici bine. Când, însă, tratezi drept « fascist » pe un confrate, trăind ca și tine, sub același regim de tip comunist, consecințele pot fi imediate, poliția se însărcinează cu restul. Cu astfel de îndeletniciri se ocupă puțini scriitori din România. Mihai Beniuc o face în schimb cu o pasiune suspectă. Cu scopuri dealtminteri destul de precise. Și într'un moment istoric, în care nicio iluzie nu mai poate fi îngăduită. După congresul al XX-lea, Fadeev se sinucide. După congresul al XX-lea, Mihai Beniuc, denunță. Pe cine și din care motive?

În 1959 a apărut la București romanul său autobiografic — o autobiografie bine aranjată, în care măsluirile au tâlcul lor — « Pe muche de cuțit », care abia acum ne-a căzut în mâini. Văzând că acțiunea se petrece în timpul războiului și știind că ireproșabilul Mihai Beniuc are de fapt prea multe a-și reproșa din punctul de vedere al partidului comunist în acea epocă (colaborarea sa la diferitele reviste de dreapta și antonesciene e un fapt cunoscut de toată lumea), am citit cartea mai mult din curiozitatea de a vedea cum va fi petecind propriul său trecut. Foarte simplu: reconsiderând trecutul în general, și al altora în particular. Al altuia mai ales: al lui Lucian Blaga. În 1959 Blaga trăia. Faptul e important, pentrucă de aici încolo începe acțiunea polițistă a lui Mihai Beniuc. De multă vreme prezența și personalitatea lui Lucian Blaga nu-l lăsau pe Beniuc să doarmă. Adică să se bucure cum ar fi voit de succesul, pe care i l-a asigurat partidul. Într'adevăr, partidul l-a decretat pe Mihai Beniuc dacă nu cel mai mare poet român în viață (titulatura aceasta îi este rezervată încă lui Tudor Arghezi), cel puțin cel mai însemnat poet ardelean în viață. Că valoarea versurilor lui Beniuc, nu numai de azi dar și de eri, nu justifică o astfel de pretenție, n'are prea mare importanță. Cine se poate ridica și spune cu voce tare, în România, că nu este adevărat? Cu voce tare nu, dar, în sinea lui, cunoscătorul de poezie român rostește un nume, pe lângă care acela al lui Beniuc pălește dela sine, pălește sigur: Lucian Blaga. În plus, și acest « plus » nu este numai cantitativ, Lucian Blaga avea și dârzenia să nu colaboreze cu regimul, valoarea morală: valoarea, de pildă, a unei astfel de atitudini venea să încununeze opera, să înconjoare cu nimb și legendă personalitatea poetului. Toate acestea Mihai Beniuc le știa. Și nu le suporta. Când te târăști pe pământ sau te scunfunzi în mocirlă, nu e plăcut să vezi alături de tine oameni stând drept în picioare. Totul se explică deci: și articolul, în care Mihai Beniuc înfiera pe Lucian Blaga, pentrucă se ținea departe de « noua viață » si de partid, și capitolul din « Pe muche de cuțit », consacrat transparent, mai mult decât transparent, « Marelui Anonim » (paginile 312 până la 332), în care Blaga este transformat de Beniuc într'un fost hitlerist convins. Consecințele puteau fi imediate. Dacă n'au fost, este pentrucă Blaga s'a apărat, arătând cum ceea ce Beniuc îi punea în spate îi aparținea în propriu lui Beniuc. Acesta din urmă o știe prea bine, după cum știe că afacerea a ajuns până la forurile cele mai înalte, și că era să-l coste scump, poate chiar și postul lui

de Surkov al literelor românești, pe care, la ordinele lui Leonte Răutu, îl ține cu o încăpățânare demnă de o cauză mai bună, într'un îngheț cam eretic. Eretic, bineînțeles, nu față de propria-i conștiință — nu-l credem sensibil la astfel de argumente —, ci față de mersul lucrurilor la Moscova, unde Surkov, de pildă, faimosul procuror al lui Pasternak, a fost aruncat, dacă nu la lada cu gunoi a istoriei, cel puțin la aceea cu recuzită a actualității. Și-l credem pe Beniuc destul de sensibil la astfel de cotituri și curente, atunci când primesc binecuvântarea de sus. Această comparație cu Surkov nu privește numai posturile ocupate de cei doi scriitori, rus și român. Ea se poate întinde și asupra pasiunii, cu care amândoi s'au îndârjit întru a lovi în cei doi mari scriitori ne-conformiști din cele două țări: Pasternak și Blaga. Deoarece destinul, felul de a fi și de a rezista al lui Lucian Blaga poate fi asemuit cu acela al lui Boris Pasternak. Pasternak n'a putut să fie trimes de Surkov prin vreo închisoare, pentrucă scandalul ar fi fost prea mare în Occident după premiul Nobel; Blaga n'a putut fi desființat de Beniuc, pentrucă a ajuns cu apărarea și acuzarea sus de tot, acolo unde versiunile puteau fi lesne controlate. Nu numai cu privire la Blaga, dar și cu privire la el însuși. Față de partid, Mihai Beniuc are într'adevăr a răspunde de colaborarea, în timpul războiului, la atâtea reviste de dreapta, dela aceea a lui Caracostea, unde era dat drept pildă tuturor poeților tineri, până la « Dacia », « Dacia Redivivа » și altele. Nu aducem vreo revelație. Dealtminteri, dacă n'ar fi fapte cunoscute de toată lumea, nu le-am desvălui, lăsăm denunțul pe seama celor ce au vocație în materie. Dela pagina 222 până la 235, și apoi la pagina 456, Beniuc, în romanul său autobiografic, se străduește să arate cum a putut să colaboreze la o revistă de dreapta fără a fi cerut mai înainte învoirea partitului. De va fi mulțumit partidul cu această justificare, îl privește. Denunțul împotriva lui Lucian Blaga ne privește, însă, pe toți, și la el trebuie să ne gândim de fiecare dată când încercăm să definim ceea ce nu este și nu poate fi un scriitor, ceea ce poate fi și este în schimb un polițist.

Să ne mai mirăm că, după ce și-a ticluit și trecutul lui și al altora așa cum a vrut, Beniuc aranjează însuși trecutul țării? Că, după Beniuc, atunci când a fost cedată Transilvania, Rușii, dacă le-am fi cerut-o, ne-ar fi ajutat cu armele s'o luăm înapoi, când tocmai prin tratativele dintre Hitler și Stalin această cedare a Transilvaniei a devenit cu putință, când Sovieticii ne luau și ei Basarabia (fapt, bine înțeles, trecut sub tăcere)? Să ne mai mirăm de acțiunile de massă și de manifestațiile deslănțuite — tot după Beniuc — de un partid, ce în acea vreme nu exista ca forță în România ? Să ne mai mirăm că tot grație Rușilor am rezistat — se pare — în primul război mondial, la Mărășești? Să ne mai mirăm că, sub pana lui Beniuc, Basarabia devine una din regiunile « vremelnic ocupate » de noi în timpul războiului în U.R.S.S.? Că sate întregi din Transilvania, pretinde Beniuc, se deplasau numai pentru a primi în triumf la vreo gară de trecere pe prizonierii ruși în care vedeau pe « eliberatorii » de mâine? Că avioanele sovietice nu bombardau în timpul războiului decât obiective militare în România — tot versiunea Beniuc —, și de aceea nu făceau stricăciuni? Să ne mai mirăm că, în trecutul război, numai Rușii s'au luptat

vitejește, ceilalți aliați nefăcând nimic, pe niciun front? Să ne mai mirăm de felul în care este re-scrisă istoria de către Mihai Beniuc?

Nu credem ca mirarea să mai aibă vreo noimă. După ce a atacat pe scriitorii unguri revoluționari, după ce a arătat cu degetul lui de jandarm pe Gyula Hay, după ce a cerut anularea lui Pasternak, după ce a denunțat pe Lucian Blaga, după ce a condamnat orice mică încercare de liberalizare în literele românești, după ce a jucat mereu acest dublu rol de câine de pază și de auxiliar al securității, la ce să ne mai așteptăm dela Mihai Beniuc? Atunci când Thierry Maulnier situa pe scriitorul comunist la avant-garda poliției, el nu avea în față portretul lui Beniuc; e păcat, fiindcă descrierea și înfățișarea ar fi putut să fie și mai exacte.

MONICA LOVINESCU

* * *

Un mare cardinal savant. Anul acesta a intrat în rândul « nemuritorilor » Academiei Franceze, în locul lui Maurice de Broglie, Eminența Sa Cardinalul Eugène Tisserant, Decan al Colegiului Sacru și — fie-ne permis s'o spunem — vechi prieten al Românilor și susținător încercat al Societății noastre Academice. În discursul de răspuns la ceremonia solemnă dela Sorbona, Wladimir d'Ormesson a elogiat pe « al doilea personaj al Bisericii », care a știut să completeze vocația religioasă profundă cu știința cea mai riguroasă, de când a fost chemat, în 1908, ca profesor de asirologie și « scriptor » pentru limbile orientale la Biblioteca Vaticană, și până astăzi, când, la vârsta de 78 de ani, și cu multipla-i activitate de Decan și de membru al celor mai importante Congregații, dela cea pentru Biserica Orientală la Propaganda Fide, continuă studiile și aduce noi contribuții la progresul orientalisticei. În sept. 1937, în calitatea sa de Secretar al Congregației pentru Biserica Orientală, Cardinalul Tisserant a vizitat România, Ardealul în special, având și importante conversații cu autoritățile românești ale vremii. În 1956, cu ocazia împlinirii a douăzeci de ani de Cardinalat și a unui sfert de veac dela numirea ca Pro-Prefect al Bibliotecii Vaticane, Centrul Internațional de Dialectologie de pe lângă Universitatea catolică din Louvain a publicat, la inițiativa profesorului Sever Pop și cu colaborarea Monseniorului Bârlea, un masiv, în două volume consistente, « Recueil Cardinal Eugène Tisserant », cuprinzând bună parte din studiile de bază ale marelui savant, la a cărui sărbătorire ne asociem, astăzi, și noi, cu filiale sentimente de omagiu și devotament.

R. S. R.

ANEXE

ACTIVITATEA SOCIETĂŢII ACADEMICE ROMÂNE

Societatea Academică Română, care editează « Revista scriitorilor români », a fost înfiinţată în anul 1957, când, dela 28 sept. la 4 oct., şi-a ţinut primul congres de studii, la Roma, pe tema latinităţii poporului român, în legătură şi cu apropiatele celebrări ale bimilenarului ovidian. Al doilea congres a avut loc, dela 15 la 22 oct. 1958, la Mainz, în Germania, cu subiectul: « Cultură şi libertate ». Al treilea congres al Societăţii Academice Române s'a desfăşurat la Strasburg, dela 26 sept. la 3 oct. 1959, şi a avut ca temă: « Unitatea naţională şi comunitatea europeană ». Al patrulea congres, ţinut la München şi Ettal, dela 5 la 12 oct. 1960, a tratat problemele în legătură cu « România între est şi vest ». Al cincilea congres de studii a avut loc la Veneţia, dela 6 la 12 sept. 1961, cu subiectul « Criză de omenie ». În fine, dela 7 la 14 sept. 1962, s'a desfăşurat la Londra al şaselea congres al Societăţii Academice Române, pe tema: « Angajament şi răspundere ».

Înainte de a trece la documentarea acestui congres din urmă, merită să fie relevat faptul că la toate manifestaţiile Societăţii Academice Române, care întruneşte în sânul ei un mare număr de oameni de cultură din exil, au participat, an de an, savanţi străini cu renume mondial; şi participarea aceasta, care dovedeşte că România nu a fost uitată în Occident, tinde să devină din ce în ce mai masivă.

Societatea Academică Română a publicat până acum două volume de « Acta Historica », două volume de « Acta Philologica », câte un volum de « Acta Philosophica et Theologica » şi de « Acta Scientiarum Socialium », două volume în colecţia de eseuri şi studii, şi albumul Drăguţescu. Alte volume sunt sub tipar. În ele vor apărea diferitele comunicări la congresele din urmă ale Societăţii.

În momentul de faţă, Societatea Academică Română are ca preşedinte pe monseniorul Octavian Bârlea; secretar general, prof. Mircea Popescu; casier, prof. Teodor Onciulescu. S'au constituit secţii pe ţară ale instituţiei în Italia şi Germania. Alte secţii sunt pe cale de a fi constituite, în raport cu numărul membrilor, în alte ţări din lumea liberă.

Iată acum procesul verbal al ultimului congres, dela Londra (relatări cu privire la precedentele congrese au apărut în « buletinele » Societăţii).

Al şaselea congres internaţional al Societăţii Academice Române s'a ţinut la Londra, în auditorul University College, *din 7 până în 14 Septembrie 1962. Tema generală din acest an a fost « Angajament şi răspundere ».*

Şedinţa de deschidere a avut loc Vineri, în 7 Septembrie, la orele 14,30. Doctorul Ion Raţiu din Londra a salutat pe Excelenţa Sa G.P. O'Hara, Delegat apostolic în Anglia, pe Preasfinţitul Vasile Cristea din Roma, pe Generalul de aviaţie Gould Lee, fostul şef al Misiunii militare britanice în Comisia aliată de control din Bucureşti, pe numeroşii prieteni ai României prezenţi în sală şi pe membrii Societăţii, veniţi din Italia, Germania, Franţa, Statele Unite şi Anglia. Preşedintele Societăţii, Dr. Octavian Bârlea, ilustrează tema generală din acest an, evidenţiind actualitatea ei pentru cei care vor să fie noua elită de mâine.

A luat, apoi, cuvântul Preasfinţitul G.P. O'Hara, ultimul Nunţiu al Sfântului Scaun la Bucureşti. Excelenţa Sa a reevocat evenimentele din Republica Populară pe timpul şederii sale, arestarea preoţilor, siluirea conştiinţei credincioşilor, acuzaţiile nedrepte împotriva Nunţiaturii, terminând cu urarea, în limba română: Trăiască România liberă şi independentă! Dumnezeu să o binecuvinteze!

Generalul de aviaţie, domnul Lee, fostul şef al Misiunii militare britanice în Comisia aliată de control din Bucureşti, a elogiat pe cei care rezistă în ţară sub presiunea guvernului comunist. Din experienţa sa proprie, din primii ani de teroare, a ţinut să-şi exprime convingerea că Românii nu vor îmbrăţişa niciodată de bună voie idealurile celor fără de Dumnezeu.

În cadrul temei generale a congresului, a urmat conferinţa Episcopului Vasile Cristea despre « Responsabilitatea în împărăţia lui Dumnezeu », în care Preasfinţia Sa a prezentat punctul de vedere tradiţional creştin.

* * *

După o scurtă pauză, şedinţa se redeschide, şi ia cuvântul profesorul E.D. Tappe din Londra, care vorbeşte despre vizitatorii români la Londra în secolul al XIX-lea. Între aceşti vizitatori români menţionează pe Petre Poenaru, Drăguşanu, Ion Câmpineanu, Ion Ghica, Eliade Rădulescu, Nicolae Bălcescu, etc. La discuţii iau cuvântul: R.R. Florescu, Vasile Cristea şi Murgu.

* * *

Sâmbătă dimineaţa, în 8 Septembrie, prezidează şedinţa profesorul R.A. Florescu dela St. Bernard, USA.

Întâiul conferenţiar în cadrul secţiei de filosofie şi teologie e doctorul Ştefan Teodorescu (Stuttgart), care vorbeşte despre « Ideologie şi Utopie în istoria modernă ». Ideologiile sunt prezentate ca o piedică la realizarea celor două valori: angajament şi responsabilitate. Intervin la discuţii: R. A. Florescu şi Dumitru Marin.

Urmează conferinţa monseniorului Paul Wolff (Bonn) despre « Lebensidee Nietzsches. Dionysios und der Gekreuzigte ». Conferenţiarul reliefează aspectele contrare creştinismului, dar şi cele pozitive, din gândirea lui Nietzsche. Discuţii: R. A. Florescu, Ştefan Teodorescu, Dumitru Marin.

Profesorul Dumitru Marin (Bari) vorbeşte, apoi, despre « Angajament şi responsabilitate înainte şi după Hristos ». Hristos e o piatră de hotar, după care istoria capătă o altă întorsă tură. Valorile spirituale au în creştinism un nou conţinut. Intervine: Ştefan Teodorescu.

* * *

Sâmbătă după masă îşi ţine şedinţa secţia de filologie şi artă. Prezidează profesorul Vittorio Vettori.

Doctorul D. Nastase (Paris) tratează tema: « Mai deţine arta un rol în lumea modernă? Responsabilitatea artistului ». Intervin la discuţii asupra temei: R. R. Florescu, Gh. Cosma, M. Camilucci, Mircea Popescu, Ştefan Teodorescu.

Marcello Camilucci desvoltă, apoi, acelaşi subiect, vorbind magistral despre responsabilitatea artistului ca om. Intervenţii: Ştefan Teodorescu şi G. Cosma.

Profesorul Mircea Popescu (Roma) arată valoarea angajamentului şi a responsabilităţii în câteva cântece populare. Participă la discuţii: Ştefan Teodorescu, Zevedei Barbu şi Gh. Cosma.

* * *

Duminecă, în 9 Septembrie, Preasfinţitul Vasile Cristea celebrează o Sfântă Liturghie, împreună cu monseniorii Octavian Bârlea şi Gheorghe Cosma, în St. Etheldreda's Church, la care au luat parte participanţii la Congres şi mulţi membri ai coloniei române din Londra. La strană, părintele Vasile Zăpârţan din München. Părintele Mircea Clinici a făcut serviciul de diacon.

După Liturghie, membrii Societăţii au fost conduşi de domnul Cristea din Londra în vizită la monumentele mai de seamă ale oraşului.

Seara, la orele 20, domnul Ion Raţiu a dat o recepţie în cinstea congresiştilor. Au fost prezenţi: Excelenţa Sa O'Hara, fostul Nunţiu la Bucureşti şi actual Delegat apostolic în Anglia, Preasfinţitul Vasile Cristea din Roma şi circa 200 de oaspeţi, englezi şi români.

* * *

Luni, în 10 Septembrie, şedinţa se deschide sub preşedenţia profesorului Dumitru Marin.

Întâiul conferenţiar e profesorul Giuliano Bonfante dela Universitatea din Genova, care, tratând tema: « Filologia e linguistica nel caso del problema romeno », arată că limba română s'a născut dintr'o latină relativ mai recentă decât cea a coloniilor vechi. Iau parte la discuţii: prof. Ion Popinceanu, monseniorul Gh. Cosma, profesorul D. Marin.

Urmează comunicarea profesorului Ion Popinceanu despre angajament şi responsabilitate, ilustrate prin mai multe proverbe româneşti. S'a putut admira aici încă odată bogăţia spiritului românesc. La discuţii intervin: Ştefan Teodorescu, Camilucci şi C. Sporea.

Profesorul Vittorio Vettori din Pisa vorbeşte despre aportul literaturii militante la formarea omului european, oprindu-se îndeosebi asupra importanţei romanelor, dintre care aminteşte pe acelea ale lui Vintilă Horia. Iau parte la discuţii: Ştefan Teodorescu şi Gh. Cosma.

Luni după masă şedinţa e prezidată de profesorul E. D. Tappe.

Părintele H. Keldany, membru al Asociaţiei Newman din Londra, tratează tema: « A dedicated Laity (1862-1962) ». Intervin la discuţii: R. R. Florescu, Mihai Niculescu şi E. D. Tappe.

Urmează comunicarea monseniorului Octavian Bârlea despre « Cavalerism şi sfinţenie », în care caută să prezinte tipul de om, ce s'a străduit să realizeze, în istorie, idealul de angajament şi responsabilitate. La discuţie iau parte: J. J. Scarisbrick, R. R. Florescu şi E. D. Tappe.

J. J. Scarisbrick, membru al Asociaţiei Newman din Londra, face în conferinţa sa unele reflexii asupra istoriei bisericeşti. Intervenţii: R. R. Florescu, A. Cerbu şi D. Marin.

Şedinţa de după masă se încheie cu conferinţa profesorului R. A. Florescu despre legătura istorică între puterea temporală şi spirituală. La discuţii: Gh. Cosma.

Şedinţa de Marţi dimineaţa, 11 Septembrie, se deschide sub preşedenţia generalului Ion Gheorghe, din München.

Doctorul D. T. Zotschew, din Kiel, vorbeşte despre legăturile comerciale dintre est şi vest ca factor de destindere politică. Discuţiile privesc oportunitatea şi moralitatea unui sprijin comercial din partea lumii libere. Intervin: I. Popinceanu, R. A. Florescu, Şt. Teodorescu şi gen. Gheorghe.

Profesorul Z. Barbu dela Universitatea din Glasgow se ocupă de problema angajamentului şi responsabilităţii în literatura contimporană, analizând mai de aproape romanele Oliviei Manning, « The great fortune » şi « The spoilt city », cu subiecte din lumea românească, a Bucureştiului din timpul războiului al doilea mondial. Olivia Manning, angajament fără responsabilitate, ar putea fi intitulată — după conferenţiar — opera acestei scriitoare, care ne ponegreşte fără să ne cunoască, ori ne judecă după criteriile unei civilizaţii industriale valabile pentru lumea orăşenească dintr'o anumită ţară. La discuţii iau cuvântul: profesorul Tappe, monseniorul Gh. Cosma şi generalul Gheorghe.

Doctorul Constantin Sporea din München dă apoi o analiză minuţioasă şi clară a desvoltării constituţiei republicii populare, punând în evidenţă tendinţa tot mai accentuată de sovietizare a României. Încheie discuţiile generalul Ion Gheorghe.

Marţi după masă prezidează lucrările secţiei de filologie şi literatură doctorul Ştefan Teodorescu.

Profesorul Teodor Onciulescu dela Universitatea din Napoli prezintă comunicarea: « M. Gaster e la letteratura popolare romena », punând în lumină personalitatea şi analizând opera savantului, care a murit şi şi-a lăsat biblioteca în Anglia. Intervenţii: Z. Barbu, Şt. Teodorescu şi R. A. Florescu.

Profesorul H. Hätzfeld dela Universitatea catolică din Washington ne dă apoi o admirabilă explicaţie de texte a poeziei « Pohod na Sibir », reuşind să redescopere frumuseţile de simţire şi stil ale lui Vasile Alecsandri. Iau cuvântul: Şt. Teodorescu şi D. Marin.

* * *

Ziua de Miercuri, 12 Septembrie, a fost rezervată vizitării centrului universitar Oxford şi a împrejurimilor Londrei. Explicaţiile le-a dat cu multă competenţă doamna Ileana Troiano, absolventă a universităţii din Oxford şi profesoară la Londra.

* * *

În cadrul secţiei de istorie, doctorul Dinu Adameşteanu (Roma) ţine Joi dimineaţa, în 13 Septembrie, comunicarea: « Polis, territorio e retroterra sul Mar Nero », prezentând rezultatele cercetărilor sale şi arătând ceea ce au obţinut arheologii români în Dobrogea, servindu-se de aceeaşi metodă. Conferinţa e însoţită de proecţiuni. Prezidează profesorul V. Vettori din Pisa.

Doctorul Nicolae Beldiceanu (Paris) analizează motivele, care au dus la decăderea oraşelor comerciale Chilia şi Cetatea Albă sub stăpânirea Otomanilor. Profesorul Ion Popinceanu, care prezidează şedinţa, cere unele deslușiri.

Sub preşedenţia profesorului Z. Barbu ia apoi cuvântul Excelenţa Sa D. Beratti, fost ministru al Albaniei la Roma, care tratează cu bogăţie de amănunte tema: « România şi războiul balcanic din 1912 ».

Şedinţa de Joi după masă se deschide sub preşedenţia Ministrului D. Beratti.

Părintele Flaviu Popan vorbeşte despre legăturile dintre biserica ortodoxă română şi biserica anglicană, începând dela întâiul război mondial până în zilele noastre. Intervenţii: Gh. Cosma, E. D. Tappe şi R. R. Florescu.

Generalul Ion Gheorghe analizează angajamentul şi răspunderea misiunilor diplomatice în trecut şi în prezent, ilustrând actualitatea şi cu unele exemple din experienţa personală. Observă, apoi, că posibilităţile de acţiune şi responsabilitatea diplomatului au cu totul alte legi în apus şi în răsărit.

Scriitorul Vintilă Horia prezintă o amplă sinteză a gândirii lui Lucian Blaga, mărginindu-se, din lipsă de timp, să citească numai o parte a comunicării sale. La discuţie iau cuvântul: D. Marin, Z. Barbu, Vettori şi Ion Popinceanu.

* * *

Joi seara, la ora 20, Societatea Academică Română a fost invitată la o reuniune ţinută la sediul Asociaţiei Newman din Londra, la care au luat parte numeroşi Englezi. Doctorul Ion Raţiu a vorbit despre « România dealungul veacurilor ». Conferinţa a fost urmată de multe întrebări şi de o discuţie foarte bine întreţinută.

* * *

Şedinţa de Vineri dimineaţa, 14 Septembrie, se ţine sub preşedenţia profesorului H. Hatzfeld din Washington. Mai întâiu sunt prezentate pe scurt comunicările trimise de membrii, care n'au putut fi prezenţi personal la Londra. Profesorul I. Popinceanu prezintă comunicarea părintelui I. Dan (Buenos Aires): « El Estado ante la ley natural »; pe cea a profesorului B. Lapadat (Claremont, USA): « Diferencias tecnicas entre Boscan y Garcilaso »; şi pe cea a profesorului I. G. Dimitriu (Rio de Janeiro): « La véridicité de la théorie de M. Bartoli concernant les vocabulaires roumain et lusoibérique ». Îndeosebi asupra acestei ultime comunicări începe discuţia, la care iau parte: H. Hatzfeld, D. Marin, I. Popinceanu, D. Beratti şi D. Adameşteanu.

Profesorul Adameşteanu prezintă comunicarea doctorului I. V. Emilian despre participarea preoţilor la revoluţia din 1848; doctorul Ştefan Teodorescu, comunicarea profesorului Fr. Schürr (Konstanz) despre « Don Quihote und Machiavelli »; iar profesorul D. Marin pe cea a doctorului N. Ţimiraş (Berkeley, USA) despre « Invetsarea subiectului în proza lui Ion Creangă ». Comunicarea doamnei Bodisco (München) despre « angajament ca problemă de conştiinţă », a fost rezumată de profesorul Zevedei Barbu.

După prezentarea pe scurt a acestor comunicări ale membrilor absenţi, ia cuvântul R. R. Florescu (Chestnut, USA), vorbind despre falsificarea istoriei, în deosebi în ceea ce priveşte relaţiile româno-ruse, de către istoricii reperişti. La discuţie intervin: H. Hatzfeld, Gh. Cosma, D. Adameşteanu, E. D. Tappe şi N. Beldiceanu.

Ultima conferinţă e cea a părintelui Th. Corbishely, membru al Asociaţiei Newman din Londra, despre « Creştinism şi unitate europeană ». Responsabilitatea noastră faţă de lume e cea de creştini şi de europeni. Iau parte la discuţii: R. A. Florescu, Ion Raţiu şi Gh. Cosma.

Cu o scurtă cuvântare de mulţumită a preşedintelui Societăţii, monseniorul Octavian Bârlea, cel de al şaselea congres internaţional al Societăţii, întrunit prima oară pe pământul Angliei, îşi încheie lucrările.

Din corespondenta congresului dela Londra

Telegrame

VATICAN CITY

MONSIGNOR OTTAVIANO BARLEA
UNIVERSITY COLLEGE
GOWERST WC1 LONDON

OCCASION SIXTH ANNUAL INTERNATIONAL CONGRESS HOLY FATHER CORDIALLY IMPARTS MEMBERS RUMANIAN ACADEMIC SOCIETY PLEDGE ABIDING DIVINE ILLUMINATION HEAVENLY ASSISTANCE FRUITFUL REUNION PATERNAL APOSTOLIC BLESSING IMPLORED

CARDINAL CICOGNANI

VENEZIA

MEMORI CONGRESSO VENEZIANO SALUTIAMO NUOVAMENTE STRENUI ASSERTORI LUMINOSE TRADIZIONI

ANELLI - GOSEN - HELLMANN - ORSI - PERALE - ZINK

ROMA

DORESC CONGRESULUI SUCCES ACTIVITATE RODNICA DESVOLTAREA CULTURII NEAMULUI

CANONIC TAUTU

ROMA

IMPEDITI PRENDERE PARTE CONGRESSO AUGURIAMO PIENISSIMO SUCCESSO

TOCANEL - MORARIU

NAPOLI

IMPOSSIBILITATO PARTECIPARE PER GRAVE LUTTO FAMILIARE RINGRAZIO PER INVITO ET AUGURO CONGRESSO AMPIO SUCCESSO

Dott. BUONINCONTRO

VALLADOLID

IMPOSSIBILE PARTECIPARE AUGURO PIENO SUCCESSO

MIRCEA

MADRID

SPIACENTISSIMO CAUSA VIAGGIO USA DOMANI IMPOSSIBILE INTERVENIRE CONGRESSO SAR CORDIALISSIMI AUGURI

USCATESCU

SCEAUX/SEINE

SOUHAITE PLEIN SUCCES AU CONGRES ET COURAGE AUX CONGRESSISTES

CRISAN CORNEL

BADHOMBURG

SEHR HEEHRTER HERR PRAESIDENT S.E. MONSIGNOR DR. BARLEA UND MEINE LIEBEN LANDSLEUTE MIT GROSSEM BEDAUERN MUSS ICH MITTEILEN DASS ICH AN DIESER GESCHICHTLICHEN TAGUNG NICHT TEILNEHMEN KANN WEIL ICH WEGEN EINES GROESSEREN PROJEKTES ZU EINER 10 TAEGIGEN BESPRECHUNG IN DER SCHWEIZ BIN STOP ICH WUENSCHE ALLEN VORTRAGENDEN UND TEILNEHMERN DIESES KONGRESSES AUFRICHTIG ERFOLG UND GUTES GELINGEN UND BEGRUESSE SIE IN LANDSMAENNISCHER FREUNDSCHAFT

IHR DIPL. ING. DANIEL FARKASCH

Din scrisori

Londra, 3 luglio 1962

Reverendissimo Signore,

... Intanto, formulo fin d'ora i voti di miglior successo alle future giornate di studio, mentre invoco larghe benedizioni su tutti coloro che vi prenderanno parte nell'intento di giovare al benessere del diletto popolo romeno ...

GERALDO P. O'HARA
Delegato Apostolico

FACULTÉS CATHOLIQUES DE LYON

Lyon, le 4 septembre 1962

Monseigneur Gardette, Recteur des Facultés Catholiques de Lyon, présente à Monseigneur Dr. Oct. Bârlea son souvenir respectueux.

Il le remercie de son invitation à la cérémonie d'ouverture du 6º Congrès international de la Roumanian Academic Society. Il ne lui sera malheureusement pas possible d'y assister. Il envoie au Président ses voeux les plus cordiaux.

P. GARDETTE
Recteur

THE LONDON SCHOOL OF ECONOMICS AND POLITICAL SCIENCE
(University of London)

7th August 1962

Dear Monsignor Bârlea,

... I am very much afraid that I cannot be there as I will be out of London for the whole of September. I wish the Congress all success ...

LEONARD SCHAPIRO

ROMANISCHES SEMINÄR DER UNIVERSITÄT IN MAINZ

Mainz, 7.9.62

Zu meinem lebhaften Bedauern war es mir nicht möglich, Ihrer freundlichen Aufforderung Folge zu leisten, auf dem Londoner Kongress einen Vortrag zu halten ...

Ich wünsche Ihnen ein gutes Gelingen der Tagung ...

W. TH. ELWERT

UNIVERSITY OF CAMBRIDGE - FACULTY OF MODERN AND MEDIEVAL LANGUAGES

4 June, 1962

... I am afraid that it is unlikely that I shall myself have returned from abroad by this time, so that I must regretfully inform you of my inability to give a paper on this occasion. However, since it is just possible I might be back before the conclusion of your Congress, I should be gratfeul if you would inform me of the details of your programme, because there are certainly some communications I should like to attend if possible.

D. H. GREEN

ISTITUTO SUPERIORE DI SANITÀ - IL CAPO DELLA BIBLIOTECA

Roma, 3 settembre 1962

Egregio e Caro Presidente,

... Ho letto il programma del Congresso e l'ho trovato assai interessante e bene ordinato, come sono sicuro che sarà dell'organizzazione delle riunioni nonché di quella logistica. Purtroppo non mi resta che di augurare, il che naturalmente faccio di tutto cuore, che i lavori si svolgano nel miglior modo, non solo compensando Lei delle cure e delle fatiche, ma riuscendo ancora una volta una degna affermazione del livello di serietà scientifica e contemporaneamente della nobiltà degli ideali vivi nel cuore di tutti i componenti la Società Accademica ...

Mi duole di non poter venire anch'io a Londra, anche perché ritenevo di sommo interesse incontrarmi con Lei e con altri Amici romeni e discutere insieme della costituzione delle Sezioni Nazionali della Società, dei compiti da assegnare a ciascuna di esse, e dell'attività che ognuna dovrebbe svolgere nel quadro degli scopi e delle direttive dell'Associazione Generale ...

BRUNO MANZONE

FROM THE WARDEN ST. ANTONY'S COLLEGE - OXFORD

4 May 1962

... I shall be out of the country in September and therefore particularly sorry that I shall not be able to attend.

I fear that with my present commitments I am not able this year to make any contribution to your work but hope that you will be so good as to invite me in the future again.

F. W. DEAKIN

Selwyn College - Cambridge

1 June 1962

... If I am free however I shall be very glad to attend the Congress and should be most grateful to receive further particulars in due course.

... I should be pleased, if I am able to be present, to participate in the appropriate sections of the Congress ...

Robert Auty

Roma, 4 settembre 1962

... Purtroppo precedenti impegni mi impediscono di essere a Londra in questi primi giorni di settembre, come invece sarebbe stato mio vivo desiderio.

La prego pertanto di voler ritenermi spiritualmente presente, e di voler accogliere i miei migliori voti augurali per il successo di questa riunione, che certamente dimostrerà ancora una volta la vitalità della cultura romena fuori dei confini della Romania ...

Mariano Baffi

Paris, 25.7.1962

... Urări de reuşită şi de succes deplin la acest Congres, nou prilej de afirmare românească ...

T. Barbulescu

München, 23 August 1962

... Regret, din nou, că nu voi fi prezentă, dar îmi fac mari speranţe pentru anul viitor...

Antoaneta Bodisco

Roma, 2 Sept. 1962

Vă rog să primiţi urările mele de perfectă reuşită a Congresului Societăţii Academice Române ... Voiu încerca să suplinesc absenţei mele printr'o smerită rugă către Cel Preaînal ca totul să procedeze bine ...

Pamfil Carnatiu

Rio, 21.8.1962

... Urez Congresului Societăţii Academice Române deplin succes, perfectă înţelegere între membri cu scop de a creia, nu de a desträma, tot ce se face cu dragoste ...

Prof. I. G. Dimitriu

Eichenau, 10 Sept. 1962

... Regret nespus de mult că nu pot participa la Congresul Societăţii Academice Române ... Vă rog ca, odată cu scuzele mele, să prezentaţi congresiştilor salutul meu frumos şi urările mele de deplin succes ...

Ion V. Emilian

Paris, la 18 August 1962

... Regret că a trebuit să renunţ | la participare |.

Îmi pare totuşi bine că aveţi un program atât de bogat şi cu participări anunţate atât de multe. Eu mă asociez cel puţin cu gândul la această manifestare, căreia îi doresc o cât mai deplină reuşită şi bogate roade ...

P. Gherman

London, April 23d, 1962

I wish to thank you for your kind invitation to the Congress in September, and, as I wrote to Mr. Ratiu, to let you know that I shall be delighted to attend it if I am in London, which is nearly certain.

Matila Ghyka

Mainz, 16 agosto 1962

... Mi duole di non essere con Voi per assistere a quella manifestazione di una vita culturale indelebile ... Io seguo i lavori della Società Accademica Romena col più grande interesse ...

Antonio Hilckman

Paris, 10 August 1962

... Din nefericire nu voiu putea fi prezent anul acesta la Londra.
Urez deci Congresului mult succes şi sper ca — întocmai ca în anii precedenţi — Societatea Academică să poată arăta străinătăţii problemele ce ne frământă şi neliniştile ce ne chinue ...

VIRGIL IERUNCA

25th April, 1962

... I shall not be able to take part in the proposed Conference. I do wish it, however, every success.

LUDOVIC KENNEDY

New York, 13 August 1962

... Binevoiţi Vă rog a comunica participanţilor la Congres cele mai bune urări din partea mea ...

IUSTIN P. LIUBA

Lund (Sweden) 11.9.62

I beg to extend to you and to the Rumanian Academic Society my best thanks for the invitation to the opening of the 6th International Congress, on Sept. 7th.
Unfortunately I was in the United States when your invitation came to Lund ...

ALF LOMBARD

31 august 1962

... Salut pe membrii congresului şi vă urez spor la lucrări ...

E. LOZOVAN

FROM THE MASTER OF LAUDERDALE - THE HON. PATRICK MAITLAND

27th April 1962

... I regret to say that I shall almost certainly be out of Great Britain at the time of the Congress ... But I should like you to feel assured of my good wishes ...

P. MAITLAND

Milano, 1 septembrie 1962

Răspund în nume personal şi în acela al Dlui Dr. C. Drăgan, absent din Italia ...
Cu sincera părere de rău de a nu putea fi prezenţi, vă rugăm să credeţi că urmărim cu viu interes excepţionalele realizări culturale ale distinsei Instituţii. Societatea Academică Română reprezintă cu demnitate în lumea liberă tradiţia şi valorile intelectuale sufocate în ţară...

J. N. MANZATTI

Madrid, 24 August 1962

... Vă rog deci să scuzaţi absenţa mea şi a soţiei mele de la acest Congres, căruia îi urez tot succesul, mai rugându-Vă să salutaţi în numele nostru pe colegii congresişti ...

C. L. POPOVICI

6 Sept. 1962

... Tema şi bogatul program din acest an sunt pentru mine de pe acum o chezăşie de succes deplin şi regret că din motive de D.V. prea bine cunoscute, nu pot participa la Congres.
La fel însă ca în alţi ani, Vă rog, Rev. M., să mă consideraţi unit în spirit cu toate momentele înălţătoare ale muncii şi realizărilor, prezentate la Londra de SAR ...

VALERIU POP

Chevetogne, 6.9.1962

... Je renouvelle mes voeux pour le Congrès en témoignant de toute mon estime pour votre sainte cause ...

IRÉNÉE DOENS

CUVÂNT LA DESCHIDEREA CONGRESULUI AL PREȘEDINTELUI SOCIETĂȚII ACADEMICE ROMÂNE, MONS. DR. OCTAVIAN BÂRLEA

Excellence,

Ladies and Gentlemen!

Please allow my first words at the opening of this Congress to be words of gratitude: gratitude to our Lord, to the personages who are honoring this opening meeting, to all those who contributed to the realization of this congress, to the members of the Rumanian Academic Society, who this year, too, enrich the Congress by their presence and contribution, and to all those who, due to blessed reasons being unable to attend the congress, spiritually follow its works.

Our meeting here, in Britain, under the motto " Engagement and responsibility " has for us a deep significance. It is certainly important that this Congress constitutes the first direct contact between this institution and the Anglo-saxon world and civilization. But at least as much important is the content of this visit.

We bear in our hearts a problem which torments us and which, we are sure, is vexing other people, too: the problem of the compartmenting of man, of his division in sections, completely independent from each other, of the separation of life from the ethical factor.

We know this problem not only from books but still more from our life: our being severed from our country in these years is only one of the many proofs of the inhumanity our world has to undergo in this century of ours, which is believed a century of progress under many aspects.

We are therefore the rhapsodists of a tragedy of modern life, but we wish at the same time to be its impartial analyzers in order for us to discover its source, to follow its evolution, to try to intuit its solution.

It is known by everybody that in the recent epoch, by cultivating a certain type of hero, of genius, things reached so far that those who were or pretended or aspired to be exceptional men, considered themselves above moral normas: ethics were for the little ones, not for them.

The next stage was that on an exaggerated nationalism which resulted

in an overestimation of the nation and in relieving the nation from obeying moral laws.

Afterwards there was the divinization of the collective, of the party, which considered itself the source of all morality by affirming that all that was in conformity with the party was moral, and what was against the party was immoral.

And how many inhumanities were perpetrated in the name of these persons or collective bodies turned out from the sphere of ethics?

Recent history demonstrates the crude reality of Grillparzer's words in the past century: from humanism to nationalism; from nationalism to bestiality.

Since human passions have broken all dams, the world has been invaded by floods of sufferings which we mostly witness also today.

The cause of this situation can logically be found in the partial, fragmentary education of the generations of yesterday and the day before yesterday, as well as in today's education which in many countries proves unable to satisfy the youth.

The solution should be found in the restoration of the uprightness of the human being, in the formation of a new elite.

For responsible people the ideal could not consist in being severed from society, but in including leadership in collectiveness, in a sound equilibrium between tradition and the new, between ideal and practical life, between individual life and collective life.

This problem is, of course, so vast that it is impossible for us to solve it completely in this Congress.

Our thought limits itself, however, to collaborate with the noblest souls which in various countries are striving to mould a new and better mankind.

I am sure the people among whom the Congress is taking place, the British circles will support our efforts.

Everybody knows well how deeprooted is here in this country respect for traditions and how much developed is the „ sense of measure ".

The above two elements will be a big support for a better solution of the values of the past and in learning how to establish equilibrium in the midst of the fluctuations of human soul.

And with this, I declare this Congress open.

CUVÂNTUL PREASFINȚITULUI VASILE CRISTEA: RESPONSABILITATEA ÎN ÎMPĂRĂȚIA LUI DUMNEZEU

> « . . . Fiul omului are să vină în slava Tatălui Său . . . și atunci va răsplăti fiecăruia după faptele lui » (Mt. 16, 27).

Unul dintre lucrurile pe care omul le uită mai des, și asupra căruia învățătura creștină insistă mai mult, este faptul că nimeni nu e stăpânul absolut al vieții sale și că fiecăruia i se va cere socoteală de ceea ce a făcut sau nu a făcut în viață. Căci viața întreagă poate fi socotită un ansamblu de daruri naturale și supranaturale, materiale și spirituale, de calități și opere, pentru care și prin care toți sunt datori să aducă mărire Ziditorului.

Dela această lege generală nimeni și nimic nu poate fi scutit. Creațiunea aduce mărire lui Dumnezeu, în mod necesar, prin însăși existența sa. Omul, care este făptură înzestrată cu minte și voință, aduce mărire lui Dumnezeu prin faptele sale. Și deoarece faptele omului pot fi contrare voinței și măririi lui Dumnezeu, este necesar să vină momentul în care omul să dea seamă de ce a făcut. Acest moment este judecata, prin care Dumnezeu « răsplătește » pe cei buni cu fericirea veșnică și condamnă pe cei răi la pedepse veșnice. Astfel, în toată veșnicia, se continuă imnul măririi lui Dumnezeu, imn prin care unii aduc mărire bunătății, milei și înțelepciunii dumnezeești, participând la fericirea vieții divine, iar alții dau mărire dreptății divine, luându-și pedeapsa, pe care și-au meritat-o prin fărădelegile săvârșite.

Numai ținând seamă de acest aspect vremelnic și etern al vieții se poate înțelege de ce, și în ce fel, omul este responsabil în fața lui Dumnezeu pentru faptele sale.

Împărăția lui Dumnezeu. Societatea, în care omul este chemat să aducă, prin viața sa, mărire « Celui Preaînalt » se cheamă, în limbaj biblic, « Împărăția lui Dumnezeu ».

Mesajul evanghelic a fost prezentat omenirii sub forma simbolică a

Împărăției lui Dumnezeu (1), care este începutul și temeiul doctrinar al creștinismului.

Din Sf. Evanghelie se desprinde ideea « Împărăției lui Dumnezeu » ca o realitate complexă, care în același timp este materială și spirituală, văzută și nevăzută. Ea începe și se desvoltă în timp, dar se continuă în veșnicie. Este ceva care interesează pe toți oamenii, din toate locurile și din toate timpurile. Pe pământ, Împărăția lui Dumnezeu se concretizează în Biserica ierarhic constituită și teocratic cârmuită până la sfârșitul veacurilor. « Împărăția lui Dumnezeu are o putere misterioasă, asemenea fermentului care dospește aluatul și-l transformă cu desăvârșire. (Lc. 13, 20). Fermentul creștinismului a fost pus de Hristos în lume ca să lumineze spiritele, să îmbunătățească moravurile, să reguleze raporturile sociale și să îndumnezeiască sufletele ». (P. M. J. Lagrange, *L'Evangelo di Gesù Cristo*, Brescia, Morcelliana, 1947, p. 159).

Oricum ar fi considerată Împărăția lui Dumnezeu, apare ca cel mai neprețuit dar, pe care Dumnezeu l-a făcut omenirei.

Vorbind Hristos despre Împărăția lui Dumnezeu, zice că, deja prin venirea Sa pe pământ, ea este în mijlocul oamenilor (Lc. 10, 9), înlăuntrul fiecărui suflet (Lc. 17, 21); ea « nu este mâncare sau băutură » (Rom. 14, 17), nici « nu stă în cuvinte, ci în virtute » (I Cor. 4, 20), căci ea « se cucerește cu forța » (Mt. 11, 12), pentrucă « nu tot cel ce zice ' Doamne Doamne ' o va cuceri, ci cel ce face voia Părintelui ceresc » (Mt. 7, 21).

Pentru ca cineva să intre în Împărăția lui Dumnezeu, e de lipsă, înainte de toate, să se nască din nou prin Botez; să se renască, adică, prin puterea darului dumnezeesc, care e sâmburele vieții divine, aici pe pământ, și a celei de glorie, în veșnicie.

Pentru explicarea acestui adevăr complicat și profund, Mântuitorul

(1) Expresia « Împărăția lui Dumnezeu » sau « Împărăția Cerurilor » este folosită numai în limbajul biblic. În Vechiul Testament era sinteza celei mai curate tradiții religioase, deși uneori înțelesul ei a fost rău interpretat de școlile rabinice. În Noul Testament este întrebuințată de cincizeci de ori expresia « Împărăția lui Dumnezeu », care are același înțeles cu « Împărăția Cerurilor », folosită de Sf. Matei de treizecișidouă de ori, poate pentru a evita să pronunțe prea des numele lui Dumnezeu. Din punct de vedere teologic, Împărăția lui Dumnezeu « esprime una realtà complessa, presente e futura; presente e in continuo perfezionamento e progresso, in attesa del futuro che è possesso perfetto e totale della felicità in cielo. È ancora interno, invisibile, cioè il regno della grazia, nelle anime, e sociale, visibile, in quanto coincide con la Chiesa fondata da Cristo in terra ». (P. Parente, *Dizionario di Teologia Dommatica*, ed. Studium, Roma, 1952, p. 287).

a folosit metoda « pildelor și asemănărilor », anume pentru ca mulțimile, formate în general din oameni simpli, să-l poată pricepe mai ușor(2). S'a folosit de pilde și pentru a dovedi că adevărurile religioase trebue crezute cu smerenie și simplitate de spirit, fiindcă ele sunt ascunse « dela cei înțelepți și pricepuți și descoperite celor mici » (Mt. 11, 25), pentru a se împlini spusa profetului, care zice că cei mândri « văzând nu văd și auzind nu aud nici nu înțeleg » (Mt. 13, 13]...).

Ținând seamă de acest lucru, se înțelege de ce Mântuitorul a spus că Impărăția lui Dumnezeu este asemenea ogorului semănat cu grâu. Iese semănătorul și aruncă grăunțele. Unele cad lângă drum și vin pasările și le răpesc; altele cad în pământ pietros, și se usucă îndată ce încolțesc; altele cad între spini și nu se pot desvolta, iar numai o parte cade în pământ bun și produce rod: « un grăunte dă o sută, altul șaizeci și altul treizeci » (Mt. 13, 3-8).

Și Isus continuă, explicând că Impărăția lui Dumnezeu este ca un lan de grâu semănat cu sămânță bună, dar în care, peste noapte, dușmanul a semănat, printre grâu, neghină. La seceriș, grâul va fi adunat în hambare, iar neghina aruncată (Mt. 13, 24-30). La fel, în Împărăția lui Dumnezeu trăiesc oameni buni și răi, însă la sfârșitul veacurilor îngerii vor despărți pe cei răi din mijlocul celor drepți și-i vor arunca în cuptorul aprins; acolo va fi plânsul și scrâșnirea dinților » (Mt. 13, 49-50).

Împărăția lui Dumnezeu este prezentată apoi ca lucrul cel mai prețios din lume (Mt. 13, 44-45) și ca banchetul la care sunt chemați toți oamenii să ia parte (Mt. 22, 1-14), dar în care se intră pe « poarta cea strâmtă » și se ajunge pe « calea cea îngustă » (Mt. 7, 13-14), fiindcă cetățeanul Împărăției Cerurilor trebue să vegheze necontenit pentru a corespunde darurilor primite și a îndeplini voința lui Dumnezeu. Căci în fiecare moment omul trebue să fie pregătit să se prezinte în fața lui Dumnezeu ca să dea socoteală de talantul primit și așa să intre, împreună cu mirele ceresc, în locul fericirii de veci (Mt. 25, 1-29).

(2) Parabolele sau pildele evanghelice sunt asemănări luate din viața de toate zilele cu scopul de a explica mai ușor adevărurile religioase și regulele morale. Pilda este un gen literar asemănător cu fabula, de care se deosebește fiindcă nu plutește în ireal ci, păstrând totdeauna legătura cu realitatea verosimilă, are un scop religios și moral. (FERDINAND PRAT, *Jésus Christ*, Paris, 1942, Beauchesne, p. 320; *Noul Testament*, ed. revăzută de Părinții Franciscani, Padova, 1959, p. 54).

Pentru a face parte din Împărăția lui Dumnezeu se cere deci colaborarea între voința omului și harul dumnezeesc. Și tocmai în această colaborare consistă responsabilitatea omului.

Responsabilitatea. Când Mântuitorul a vorbit despre Împărăția lui Dumnezeu a presupus că omul este o persoană liberă, o ființă care nu poate fi contopită în nici un fel de colectivism. La sfârșitul vieții, omul va da personal socoteală de faptele sale. În vorbirea obișnuită, cuvântul « responsabilitate » are mai ales un înțeles juridic. Astfel, se vorbește de responsabilitate civilă, de responsabilitate penală, de responsabilitate morală, de responsabilitate profesională, și așa mai departe. Însă orice fel de responsabilitate își are temeiul îndepărtat în faptul că omul, prin natura sa, trebue să se supună legilor stabilite fie prin natura lucrurilor, fie prin voința și hotărîrea unui « mai mare », a unui superior. În Împărăția lui Dumnezeu responsabilitatea este de ordin moral, și este condiționată de voința lui Dumnezeu, care l-a creat pe om cu inteligență și voință liberă, și a instituit modalitatea mântuirii prin orânduirea unei societăți, care este Biserica. Astfel, față de această orânduire dumnezeiască, omul are o îndoită responsabilitate: mai întâiu, este responsabil de atitudinea spirituală, pe care o ia față de mesajul mântuirii, și apoi este responsabil de felul cum respectă și înfăptuește, în viața sa, regulele de desăvârșire spirituală stabilite de Dumnezeu.

Acest lucru se desprinde limpede din pildele evanghelice. În explicația, pe care Isus a dat-o pildei semănătorului, spune că oricine primește cuvântul lui Dumnezeu cu indiferență nu înțelege adevărul religios, și vine cel rău și răpește acest început de mântuire, așa cum pasările răpesc grăunțele căzute lângă drum. Sămânța căzută în locuri pietroase este ca cel ce primește cu bucurie cuvântul mântuirii, dar în timp de persecuție se lapădă de el. Sămânța căzută între spini este ca cel ce aude cuvântul, dar grijile veacului acestuia înecă desvoltarea cuvântului și-l fac neroditor. Cuvântul lui Dumnezeu produce roadele mântuirii numai în sufletele care-l primesc cu smerenie și simplitate și depun bunăvoință deplină pentru a conlucra cu puterea harului (Mt. 13, 18-23). Omul, deci, este responsabil de felul cum primește buna vestire a Împărăției lui Dumnezeu, așa cum este responsabil dacă nu primește invitarea la nunta fiului de împărat (Mt. 22, 1-14). Prima responsabi-

litate a omului este de a primi darul Împărăției, de a asculta invitarea, pe care Dumnezeu i-o face, în diferite feluri, pentru a-și mântui sufletul.

Nu este, însă, de ajuns a primi darul dumnezeesc, ci este necesar ca omul să pună alături de el lucrarea sa liberă. Dumnezeu nu forțează pe nimeni să intre în Împărăția cerurilor. El respectă libertatea omului și oferă darurile sale numai acelora care vreau să le primească, dar e normal să ceară apoi socoteală omului de ce a renunțat la binele său suprem (3).

Astfel, omul e responsabil dacă neglijează cele necesare pentru a putea îndeplini voința lui Dumnezeu și dacă, în decursul vieții, nu săvârșește binele ce-i dator să-l facă, soarta lui va fi ca și a fecioarelor, care, așteptând noaptea venirea mirelui, nu s'au îngrijit să cumpere uleiu pentru alimentarea luminii (Mt. 25, 1-13).

Ca să producă rod în Împărăția lui Dumnezeu, omul — renăscut odată în viața harului — trebue să renunțe la înclinările sale rele și să împlinească poruncile (Mt. 19, 17); să caute a deveni simplu și nevinovat ca și copiii (Mt. 18, 3); milostiv (Mt. 5, 7), făcător de pace (Mt. 5, 9), blând și smerit cu inima (Mt. 11, 29) ca și Hristos; să-și deslipească sufletul de bogățiile materiale (Mt. 5, 3), să fie gata de jertfă și de a renunța la toate pentru a urma pe Hristos (Mt. 19, 21). Ori, mai concis: omul, în Împărăția lui Dumnezeu, trebue să iubească pe Dumnezeu și pe aproapele (Mt. 22, 37).

Prin cultivarea acestui spirit de smerenie, de curăție, de sărăcie ... de dragoste ..., omul dă mărire lui Dumnezeu și împlinește ceea ce, în limbajul misticei creștine, se chiamă «slujba lui Dumnezeu» pentrucă, într'adevăr, viața creștină este un serviciu adus lui Dumnezeu. «Fără îndoială că ideea de servitor poate avea un sens special și poate fi aplicată la cea mai mare parte dintre pildele evanghelice. Într'adevăr,

(3) Nimeni nu poate spune că nu i-a fost oferit de Dumnezeu darul adevărului, prin care să se poată mântui. Căci darul Împărăției nu este semănat numai prin predici și cărți, ci deseori Dumnezeu luminează sufletele prin puterea Sa ori prin evenimentele, care împânzesc viața fiecărui om. De aceea, Dumnezeu poate pedepsi «toată fărădelegea și nedreptatea oamenilor, care țin adevărul lui Dumnezeu în robia nedreptății: pentrucă ceea ce se poate cunoaște despre Dumnezeu, este vădit în ei, căci Dumnezeu le-a arătat lor. Căci cele nevăzute ale lui, anume puterea lui cea veșnică și dumnezeirea, dela zidirea lumii se pot înțelege și vedea din cele ce au fost făcute: așa că ei nu pot avea nici o desvinovățire. Căci, deși au cunoscut pe Dumnezeu, nu l-au preamărit». (*Romani*, 1, 18-21).

după cum învață Sf. Pavel, în Biserică fiecare își are menirea lui, posibilitatea de a-și împlini datoria prin darurile primite, nu numai pentru sine, ci și pentru alții. Astfel, slujirea lui Dumnezeu nu este ceva exclusiv pentru membrii ierarhiei bisericești». (Fr. Moschner, *Le Parabole del Regno*, Roma, ed. Paoline, 1961, p. 75).

Concepția vieții creștine ca «o slujbă», de asemenea, este explicată prin pildele evanghelice, în care protagoniștii sunt stăpânul și sluga (Mt. 25, 14-30; Mt. 13, 33-37).

Cine intră în Împărăția lui Dumnezeu trebue să se considere ca «slujbaș al Domnului», deci este responsabil de felul cum își îndeplinește datoria. Dumnezeu chiamă muncitori în toate momentele. Fiecăruia îi va răsplăti după lucrul făcut, după grija pe care o depune ca să vegheze și să fie pregătit când va sosi stăpânul ca să ceară socoteală. Important e de a veghea și de a se ruga; de a sfinți, adică, activitatea prin gând curat, conștiinciozitate și rugăciune, așa cum fac de veacuri aceia care și-au făcut un ideal din porunca lui Isus: «priveghiați și vă rugați», exprimată apoi prin adagiul «ora et labora».

Îndeplinirea slujbei lui Dumnezeu se reduce însă — accentuăm din nou — la împlinirea «dragostei», în care «se cuprinde toată legea ...» (Mt. 22, 40). Chiar la judecata universală, Dumnezeu nu va cere oamenilor care vor intra în «Împărăția pregătită pentru ei» decât cum au îndeplinit, în viață, această poruncă a iubirii. (Mt. 25, 34-36).

Concluzie. Întreaga viață a omului se desfășoară sub privirea lui Dumnezeu, care necontenit varsă darurile sale peste toată făptura. Omul este responsabil de felul cum primește darul lui Dumnezeu, și de felul cum conlucrează cu puterea harului la desăvârșirea sa proprie, sau, mai concret: de felul cum împlinește porunca dragostei față de Dumnezeu, față de semenii săi și față de societatea în care trăiește.

Acest înalt ideal se străduiesc să-l atingă creștinii nu numai implorând zilnic dela Dumnezeu «Vină Împărăția Ta», ci, luându-și crucea de fiecare zi și urmând lui Hristos, caută aievea ca Împărăția lui Dumnezeu să se sălășluiască mai întâiu în sufletul lor.

CUVÂNTUL OASPEȚILOR DELA «THE NEWMAN ASSOCIATION»

I - A DEDICATED LAITY 1862-1962

The Newman Association is somewhat similar to the body holding the present congress for it consists of university and professional men and women who gather in some forty circles all over England, Scotland and Wales and have specialist units for scientists, lawyers, historians and university teachers with their own meetings and publications.

Speaking to the Rumanian Academic Society as the National Chaplain of the Newman Association I have thought that it might be interesting to consider the changes that have come about in the past hundred years in the growth and steadily recognized role of a dedicated laity.

Since we are met on the eve of the second Vatican Council I thought it might be interesting to put before you some of the changes that have come about in this country particularly among the educated, engaged laity since the first Council of that name. The year 1862 is somewhat arbitrary. In that year the future Lord Acton (1834-1902), disciple of Dollinger, and later the first Catholic Regius Professor of History at Cambridge (author of the greatest book that was ever written: the History of Liberty) bowed to the ecclesiastical censure of his liberal views and changed the name of his review from "The Rambler" to "The Home and Foreign Review", despite the efforts made by Newman to help him. About the same time in Germany, Follinger was campaigning on behalf of true historical criticism, and all over Europe Socialists were mustering for their first International Congress. This was the moment Pope Pius IX chose to publish his "Syllabus of Errors" condemning the principal social and philosophical theories of the last century.

It was the contention of Acton and the small number of his intellectual supporters that faith and knowledge, religion and science were in harmony and had nothing to fear of each other; further he held that the Church and her temporary interests must not be confused, the main concern being to preserve her ultimate purpose, the good of men's souls. Similar ideals were held by a few exceptional men like Montalembert in France and Windhorst in Germany, but they were a handful, little known outside their own countries. The name of Frederick Ozanam who started the Conferences of St. Vincent de Paul in Paris stands out among them, but he was a professor who was to die at the age of forty. On the whole what we call today the apostolate of the laity was not encouraged. Witness the famous lines of the quaint Mgr. Talbot written from Roem to the future Cardinal Manning about this time:

"What is the province of the laity? To hunt, shoot, and entertain. These matters they understand, but to meddle in ecclesiastical affairs they have no right at all ...".

It is interesting to note that he wrote in the same letter:

"Dr. Newman is the most dangerous man in Britain".

In view of this it is worth considering why Newman's ideas were so disliked. He always favoured the education of the laity, because, as he contended, „the laity have ever been the measure of the Catholic spirit in every age". He had failed to establish an English-speaking university at Dublin, and was prevented from opening a college at Oxford. He feared the extreme Liberalism of his day but wished always to edify, or elevate, the laity — to enable it to withstand the attack. He was truly the apostle of a dedicated laity.

It is largely as a tribute to Cardinal Newman's pioneer work that our Association is called after him, and in the United States the chaplaincies for Catholics in all the universities are called Newman Clubs today. Meanwhile there has come into being a generation of educated men and women who take their part competently in every walk of life, living a full Christian life, giving a good account of their faith and putting their ideals at the service of the larger community, much as Newman suggested a century ago.

What has brought about the change? The opportunities for wider education and especially the opening of the universities to Catholics. Until 1870 we were excluded from them by the need to take certain oaths and almost until the end of the century our bishops discouraged attendance. Since then our numbers have steadily increased, though they are even now below the normal per centage for the rest of the age-belt. The figure for Catholic undergraduates is approximately 8,000 today but it is expected to rise to 14,000 by the end of the sixties. Also the number of graduates who stay on to teach in the universities is steadily rising, and all the universities have chaplains, many of them working whole-time among students, who together form a national body, the Union of Catholic Students, this is linked internationally with similar organizations through Pax Romana.

But all this is mostly recent history, in great part since the second world war when financial considerations no longer prevented anyone from proceeding to the university. Earlier the entry was smaller and those whose work they were considerable scholars such as the following: Wilfrid Ward, the editor of *The Dublin Review*, biographer of Newman, friend of Lord Balfour and something of a philosopher himself, died in 1918, having had only a restricted influence (see Wilfrid Ward and Transition, also Insurrection and Resurrection, both by his daughter Miss Maisie Ward). Edmund Bishop, a learned historian and liturgiologist, did much of his work in a Benedictine Abbey at Downside, where he was the assistant of Cardinal Gasquet (see his life by Dr. Nigel Abercrombie). Then there was the half-German half-Scottish Baron von Hugel, philosopher, ecumenist and student of mysticism, and his brother who was an archeologist at Cambridge. G. K. Chesterton became a Catholic in 1920. His literary influence was great, but it was wel l outside the academic field. Again his friend, Hilarie Belloc, half-French and half-English, was too positive in his assertion of his faith to be elected to any college at Oxford at the beginning of the century, so he turned politician and man of letters. Then there is Christopher Dawson, the historian who had no chair until Harvard offered him one life and who has now left England, probably for good. Finally, there is Dr. Frank Sheed, an

Australian by birth, who is a lay theologian, founder of the Catholic Social Guild and a leading Catholic publisher and author. Most of these men worked outside the universities, but today there is a younger generation at work in them, as there are others in positions of influence and authority in the civil service, the professions and in industry.

The post war era has brought about a number of changes in Britain not the least of which is a social mobility affecting all groups including Catholic community. The gradual invasion of the university and its consequences for the Catholic community are too young for the effects to be fully measured, but it is safe to say that there is no barrier put to the promotion of Catholic men in any of the professions.

A growing but still small number of clergy are going through the universities, but there is still no top-level Catholic institution in Britain in which studies can be carried to completion. This means that all who wish to obtain degrees in philosophy, theology, canon law, have to study abroad and very few laity ever have any training in these matters other than as auto didacts. The only exception being the studium generale of university standard at Heythrop near Oxford.

It is perhaps not unfitting to conclude this brief survey with a reference to the National Committee for the Lay Apostolate which links together informally the leaders of all Catholic bodies in Britain. It derives from the committee set up for the great World Congress of the Lay Apostolate held in Rome in 1950 and is already preparing its members to play their part in the next gathering of the same kind already appointed to follow the conclusion of the Vatican Council and to relay and implement those decisions which specially concern the many thousands of dedicated Christians in Britain in the second half of this century.

H. Keldany

II - Reflections on the history of the curch

The history of the Catholic Church, insofar as she is a human institution, is not linear; rather, it is cyclical. Her history is neither static, nor one of steady growth. It is the story of renewal and decay, boom and slump, advance and recession. Of course, as a divine institution the Church is always holy, always universal. When I speak of decay and slump and so on I do not mean that she forgets dogmatic advance or undoes ecclesiastical evolution previously accomplished. But I do mean that there have obviously been times in her history when her members have shown forth her holiness less manifestly than on others; when, in other words, her spiritual condition has been less healthy than it could and would be. There have obviously been times when her potential universality has been less successfully actuated than it ought to be. There have been times when the Church has failed to spread out over the face of the globe or has lost areas previously won (and often lost them in part through her own fault). There have been times when within any given society she has failed to spread or has lost layers of that society which were previously loyal (and often lost them in part through her own fault).

In the last thousand years, I think one can say ,there have been three great periods of advance: the High Middle Ages (that is the 11th, 12th and 13th centuries); the 16th and 17th centuries; and the last hundred years or so. All three of these periods have seen regeneration, achievement, expansion. All three were preceded by periods of slack, of failure, of gloom. All three of these golden ages had their specific character and unique achievements, and yet, in a way, they are all the same. There are elements that are common to all. And I want to try and analyse those elements.

All three, of course, share the same objective - to "renew all things in Christ" by spreading his truth and the supernatural life among all men, to reafirm the primacy of charity, to call all men to the Mass and the Sacraments. All three demand that the Church should interiorise her mind and ask herself ever more searchingly ,, What am I! What must I become in order to be myself more fully and achieve my end more speedily? " Hence all three create doctrinal and institutional advance, of which I shall speak more in a moment. All three start outside Rome, even encounter sometimes the hostility of Rome, progress despite Rome and end up by capturing Rome. When this has happened and the movement takes it from the see of Peter then, and only then, can it pass from infancy to maturity. All three create momentous developments in the story of regular clergy and religious orders. The High Middle Ages began with the multiplication of monastic forms, then saw the coming of the military orders and ended with the friars. The 16th century saw the new figure of the clerk regular, something quite different from anything that had gone before, and saw also the beginning of an enormous expansion of the number of female congregations. The 19th and our own centuries have produced many missionary orders and, again something quite new, the secular institute. All three periods of renewal have penetrated every fibre if the Church's life — the Curia, the cloister, the parish church, the liturgy, music, art and architectures, the language and dress of the Church. All have brought reorganisation, often (as in the 16th century) radical, of the Church's government and of her law. All three have brought a renewal of the intellectual life of the Church — in the case of the second and third a renewal of that scholasticism, and Thomism in particular, which was the glory of the first; and in each case the revivification of theology has meant a rediscovery of positive theology, that is a return to the fountain head, the Bible and the Fathers. All three have made possible an intense missionary effort. Perhaps the greatest achievement of 16th century Catholicism was to carry the faith to the Americas, to Africa and the furthest depths of Asia, Japan and China (once more). Thus just at the time when Rome was losing so much of Europe to Protestantism, the friars and then the Jesuits called in nex and distant world to redress the balance of the old. And of course our own time has seen intense missionary effort from Europe in Africa and Asia. All three have had the effect of diversifying the life of the Church, not least because she finds that, during the previous slump, times have changed, new problems have to be met and new techniques are to be learned from the outside world. The Catholic radio, newspaper, political party of today have their parallels in the past. It was the Counter-Reformation that really discovered the power of the printing press, for example; it was the 13th century popes who imported the best techniques of government from the secular

world into the papal curia. All three movements have been accompanied by general councils. Indeed "accompanied" is a wholly inadequate verb. All three have depended for their inner life, their dynamism and their confidence upon ecumenical councils. The High Middle Ages were reared upon the great Lateran councils. The life of the Church in the 16th and 17th centuries drew much of its strength from Trent. We look today to the Vatican councils. It is the Church in council which gives direction to each great forward movement. A general council is at once a consequence and a cause of that movement. Neither can succeed without the other. It is in periods without councils, like the 18th century, that the Church has been most asleep and has, I think, failed most badly. Finally we can say of all three that, in one way or another, they have been imperfect in achievement. Action has come too late, has been blunted by the resistance of secular powers or vested interests of kind one or another. Catholics have fallen short of the perfection demanded of them, and so on. For scores of reasons no renewal has yet been complete.

We can perhaps understand the nature of the boom periods, particularly the last two, more clearly by thinking a little about the periods of decay that preceded them. Let us do so for a few moments.

What was wrong with the late medieval Church? One can list a host of ills but, it seems to me, the crux of the problem was that, humanly speaking, the Church had become utterly unlovable. It had collapsed into an efficient, bureaucratic, mechanical thing, clerical and cold. It had forgotten that Christianity is all about love — love of individual men and women. Much of Northern Europe rebelled against this Church because it no longer mattered to society; and it no longer mattered to society because society no longer mattered to it. It was a dead-weight, something that took and rarely gave, something that no longer justified, in the natural order, the natural privileges it enjoyed. The Church had lost its relevance to the contemporary world. It had lost it, the Reformation ocurred, primarily because the Church had forgotten about charity.

Again the Church lost ground in the 18th, 19th and 20th centuries. Pius XI could cry out that the working classes had been lost — and long before a Marxist-indoctrinated proletariat had appeared in many parts of Europe the peasantries of the lands from which they were conscripted had largely lost the faith. Now there were many reasons why this happened, and not all were the Church's fault. One must remember that the Church had lost her primatial position in the intellectual life of Europe and, rightly or wrongly had come to be regarded by many as hostile to secular learning and progress. One must remember that there is such a thing as wilful, gratuitos anti-clericalism But, it seems to me, the crux of the matter was this: the Church had apparently lost her sense of social justice. She lost the peasantry and porletariat in many places because she seemed too closely identified with an *ancien régime* and had therefore, for many, ceased to matter in the external world. She had apparently abandoned the struggle. Objectively she was guilty, it seemed, of moral cowardice by acquiescing and allowing her revolutionary creed to become a doctrine of conservatism. She had lost her universitality because she had failed in charity.

The essential quality of each period of renewal, especially the last two, is that now

the Church takes up again the cause of all men. What was really nex in the 1962th century was the coming of hosts of men and women dedicated to an apostolate of good works, ready to take the poor, the maimed, the sick, the orphaned, the widowed, into their arms in the name of Christ and love them. Europe had not seen such people before who were ready to go out into the highways and byways to nurse, to comfort, to teach. The new orders showed to men what men had pardonably forgotten, that the Church loves all men and is concerned with their natural as well as supernatural well-being. The strength of the Catholic Reform of the 16th and 17th centuries was above all its charity. The Church recovered love because she began again to love.

Likewise I think one can say a great source of strength in the indisputable renewal of Catholicism during the last century or so lies in the fact that the Church has taken up once more the cause of social justice. She has shown thereby that she is truly concerned with the natural order, that she cares for ordinary men and women in today's world. Of course for long there had been individuals who were deeply and heroically concerned with the plight of the poor in newly-industrialised regions. What was new about the movement which produced *Rerum Novarum* was that now the magisterium of the Church had taken up the cause, lifting it out of the local and particular into the universal and central. It was a new utterance of charity from the mind and heart of the Chucrch.

In end this rapid sweep of many centuries with two questions about the present and the future. First, how complete is the renewal that we are now witnessing? How successful has the Church's campaign for social justice been? Has the Church sufficiently recovered her rightful and necessary place in the intellectual and cultural life of the world? Is she not still rather on the edge, cut off from the vital heart? Has she really learned enough from the secular world about techniques of communication and organisation? A thousand similar questions suggest themselves. I will not list any more. Let me instead pass to the second question. I have spoken of the history of the Church as cyclical. Of course I impute no necessity to this fact. It merely happens, I believe, to be true. My question is this: at the present we are in a boom period; will this be followed by a slump? We hope not, of course. But if not, why not? This seems to me to be an important and interesting question. Let us say at once that we are looking for the human mechanism by which the Church will continue to prosper, not the ultimate reasons. The question then is: what are the empirical conditions which, we hope, guarantee that this renaissance of the Church will not end in death — or, rather, sleep?

J. J. Scarisbrick

Printed in Italy

Roma, 1962 - S.p.A. Tipografica Castaldi - Via Casilina, 49